

POHJOIS-POHJANMAAN KUNNAT:

90100 OULU	92320 SIIKAJOKI
92100 RAAHE	93400 TAIVALKOSKI
84100 YLIVIESKA	91950 TEMMES
85800 HAAPAJÄRVI	91800 TYRNÄVÄ
86300 OULAINEN	91600 UTAJÄRVI
85200 ALAVIESKA	86400 VIHANTI
86600 HAAPAVESÄ	91200 YLI-II
90480 HAILUOTO	91300 YLIKIIMINKI
90840 HAUKIPUDAS	85160 RAUTIO
91100 II	85900 REISJÄRVI
85100 KALAJOKI	
90440 KEMPELE	
92700 KESTILÄ	
90900 KIIMINKI	
95110 KUIVANIEMI	
93600 KUUSAMO	
86710 KÄRSÄMÄKI	
91900 LIMINKA	
91980 LUMIJOKI	
86220 MERIJÄRVI	
91500 MUHOS	
85500 NIVALA	
90460 OULUNSALO	
92430 PAAVOLA	
92140 PATTIJOKI	
92620 PIIPPOLA	
93100 PUDASJÄRVI	
92600 PULKKILA	
86100 PYHÄJOKI ^{VI}	
86810 PYHÄJÄRVI	
92930 PYHÄNTÄ	
92500 RANTSILA	
92350 REVONLAHTI	
92160 SALOINEN ^{VI}	
85310 SIEVI	

45

POHJOIS-POHJANMAAN KULTTUURIPERINNE

SUOJELUKOhteiden INVENTOINTI/työryhmä
SUOJELUKOhteista ESITETTÄVÄT TIEDOT

Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliiton toimialueen kulttuurihistoriallisten suojelukohteiden inventoimiseksi perustetaan seutukaavaliiton toimesta työryhmä, johon kuuluvat museoviraston ja seutukaavaliiton edustajien lisäksi myös kuntien edustajat. Inventointityön kokoojana on arkkitehtiyltioppilas Jorma Huusko.

Kuntien edustajien mukanaolo työryhmässä varmistaa paikallisen asiantuntemuksen esille tulon inventointityön kaikissa vaiheissa.

Työryhmän tehtävänä on laatia seikkaperäinen luettelo kunkin kunnan kulttuurihistoriallisesti merkittävistä kohteista (kulttuurimaisemat ja rakennetut kokonaisuudet mukaanluettuina). Ryhmän jäsenille jaetaan kyselykaavake, jossa kohderyhmittely noudattaa liitteenä seuraavaa luokitte-
telua.

Kyselyssä tulee kohteista antaa seuraavia tietoja:

- 1 Nimi ja osoite
- 2 Nykyinen omistaja (mahdollisia tietoja muista kohteen historiaan liittyvistä henkilöistä)
- 3 Rakentamis- tai perustamisaika (tiedetty tai arvioitu, jolloin perustelut)
- 4 Suunnittelija (rakentaja, rakennuttaja)
- 5 Piirustukset ja kirjalliset selostukset (mikäli on olemassa)
- 6 Tärkeimmät korjaukset ja muutokset
- 7 Säilymisen uhanalaisuus ja kohteen kunto
- 8 Muut tiedot
  - a kohteen kuvaus (esim. rakennusten koko, rakennusaine, tietoja ympäristöstä, erikoistietoja)

b Arvio kohteen merkityksestä:

Yksittäiset kohteet

- historiallisesti arvokas (liittyy johonkin historialliseen tapahtumaan, henkilöön tai kauteen; on arvokas kansantieteellisesti)
- rakennushistoriallisesti arvokas (edustaa vanhaa tai harvinaista arkkitehtuurikautta, on rakennustaiteellisesti tai -teknisesti arvokas tai poikkeuksellinen)
- ympäristön kannalta arvokas (ei yksinään, mutta jonkin tiljööön osana tärkeä)

Kohderyhmät ja maisemat

- historialliset ja rakennustaiteelliset arvot (kokonaisuuteen liittyvät yksittäiset kohteet, dokumentti- ja perimätieto)
- maisemalliset arvot (kauneusarvot)

Arvostuksen laajuus: paikallinen, maakunnallinen, valtakunnallinen

c Kuvamateriaali: mukaan mahdollisimman runsaasti valokuvia

Inventoinnissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota harvinaisiin, häviämässä oleviin sekä Pohjois-Pohjanmaalle tyyppillisiin kohteisiin. Tärkeitä ovat vanhan rakennuskulttuurin muistomerkit: alkuperäisinä säilyneet talonpoikaisrakennukset, rakennusryhmät ja kylänraitit sekä esteettisesti korkealuokkaiset maisemat Pohjois-Pohjanmaalla etenkin jokivarsilla ja rannikoilla. Merkittäviä ovat myös säilyneet kalastuskylät. Tervanpoltto- ja uittotoiminnan piiriin kuuluvat kohteet ovat harvinaistumassa; on luetteloitava merkittävimmät tervahauta-alueet ja merkittävät uittoväylät möljineen, tukkikämpät ja uittolaitteet. Mahdolliset kyselyssä mainitsemattomat muut kohteet tulee liittää luettelon loppuun. Kohteeseen kuuluvista tiedoista tulee ilmoittaa mahdollinen lähde (kirjallinen lähde tai haastateltu henkilö).

HAUKIPUDAS

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/20.1.1976/Anna-Maija Louekari

Lauri Louekari

Jorma Huusko

1. Luukela, Haukipudas kk R, M
Entinen Granlund, entinen Herrala
Haukiputaan keskustalle ilmettä antava hyväkuntoinen, punamullalla maalattu talonpoikaisrakennusten ryhmä: kaksi päärakennusta, joista toinen varastona, aittarakennus ja navetta-talli. Vanhemman päärakennuksen pirttiosa 1700-luvulta, toinen pääty 1800-luvulta. Talliosa rakennettu vanhoista, paksuista hirsistä 1800-luvulla. Navetta on luonnonkivistä muurattu 1900-luvun alussa välittömään yhteyteen tallin kanssa. Pihapiirin neljännellä sivulla oleva aitta on tehty alueella olleen vanhan päärakennuksen hirsistä ehkä tämän vuosisadan alussa. Uusin päärakennus rikkoo muutettuine ikkuna-aukkoineen ja ulko-ovisijoitteluineen muuten tasapainoista miljöötä. Alueella on useita vanhoja perustusten jälkiä. Luukelan suvun hallussa tila on ollut 4 sukupolvea. Tila on toiminut myös kestikievarina 1900-luvun alussa. (B)

2. Markukselan aitat ja vanha tuparakennus R
Tila siirtynyt 1870-luvulla nykyiselle omistajasuvulle. Rakennukset eivät kokonaisuudessaan muodosta yhtenäistä pihapiiriä: tontilla on kaksi päärakennusta, joista uudempi pilaa pihan ilmeen mataline siipirakennelmineen ja loivine harjakattoineen. Alueella on säilynyt kolme vanhaa patsasaittaa sekä ehkä 1700-luvulta peräisin oleva paritupa, joka nykyisin on varastona.

Parituvan arvellaan olleen savupirtin, joskaan tulisijaa ei enää ole jäljellä. Tuvan hirret ovat kirveellä veistetyt, ovi- ja ikkunakarmit puuttuvat. Oviaukot ovat yläosistaan veistetyt kaareviksi. Rakennus on maalaamaton, ovi- ja ikkunapielet ovat olleet aiemmin punamultaiset. Alimmat hirsikerrat alkavat olla pahasti lahoja, ja rakennuksen kunnostaminen saattaa olla hankalaa. (B)

Kolmen muualta siirretyn vilja-aitan muodostama rivistö pihan perällä polun varrella on arvokas kokonaisuus. Hirret ovat suhteellisen hyväkuntoiset, joskin ne ovat kertaalleen käännettyt. Aittojen perustus on patsasratkaisu: aitat seisovat ohuiden koristeellisiksi veistettyjen kapuloiden varassa. Rakennuksia käytetään edelleen viljan ym. varastointiin. (A)

3. Holma, Haukipudas kk R, M
- Tila on ollut saman suvun hallussa 1640-luvulta asti. Kahden eri-ikäisen asuinrakennuksen, navetan ja aitan reunustama neliömäinen pihapiiri on kokonaisuutena Haukiputaan eheimpiä talonpoikaisrakennusryhmiä. Toisen asuinrakennuksen tupaosa rakennettu 1700-luvulla savupirtiksi, jatko-osa 1820-luvulta. Samoilta ajoilta, jolloin tila jaettiin osiin, ovat myös kuistit sekä toinen asuinrakennus. Aitan seinässä on vuosiluku 1782, navetta oletetaan rakennetun 1800-luvun alkupuolella. Rakennusryhmä on ulkonaisesti säilynyt koskemattomana tämän vuosisadan alusta lähtien, ja on edelleen hyväkuntoinen ja hoidettu kokonaisuus. Rakennukset ovat hirrestä, punamullalla maalattu ulkolaudoitus, nurkka-, ikkuna- sekä ovipielet ovat valkeat. (A)
- Nykyinen päärakennus, noin vuoden ikäinen tiilitalo, on rakennettu pihapiiristä erilleen.

4. Luukela, "Luukinen". Martinniemi R,M,MK
 Saman suvun hallussa vuodesta 1738.
 Neliömäistä pihapiiriä reunustavat v. 1821 rakennettu edelleen hyväkuntoinen, maalaamaton hirsinen luhti, vuodesta 1951 tyhjillään ollut huonokuntoinen asuinrakennus, 1867 rakennettu uudempi asuinrakennus sekä korjauksen alla oleva navetta.
 Asuinrakennukset ovat punahonkaa, ulkopuolelta laudoitettuja ja punamullalla maalattuja, listoitukset ovat valkoiset. Nykyisen päärakennuksen kuisti v. 1937 rakennettu, muutamia hienovaraisia muutoksia tehty myös myöhemmin. Hyväkuntoinen, yksi Haukiputaan eheimpiä kokonaisuuksia. (A)
 Taloryhmästä erillään sijaitsee vanha savupiirtti, joka nykyisin toimii myllynä ja varastona. Rakennus on lisärakennelmin ja aukoituksin kaukana alkuperäisestä muodostaan. (B)
 Kaunis viljelymaisema. (C)
5. Greus, Ukkolanperä R,M,MK
 Rakennusryhmä, johon kuuluu kaksi asuinrakennusta, aittoja, navetta, talli ja sauna. Uudempi 1850-luvulta peräisin oleva asuinrakennus säilynyt sangen hyvin alkuperäisessä asussaan, vanhemmassa, 1800-luvun asuinrakennuksessa tehty ikkuna- ja kiustimuutoksia. (B)
 Pihan perällä on noin 200 vuotta vanha patsasaitta, jonka takaseinässä on luokinpaininpuu. (A)
 Viljelymaisemana kaunis Kiiminkijokisuistoon viettävä metsän reunustama peltoaukea. (C)
6. Kellotörmä, Jokikylä R,M,MK
 Suorakaiteen muotoinen pihapiiri, muodostuu kahdesta vastakkaisilla puolilla olevista aitasta, asuinrakennuksesta sekä navetasta. Rakennukset ovat pärekattoisia, hirsipintaisia, punamullalla maalattuja. Päärakennus on hieman yli sadan vuoden ikäinen.

Pihapiiristä erillään sijaitsee vuonna 1873 rakennettu riihi, jossa hirren päät ovat kauniisti muotoillut. Alueella on lisäksi kaksi patsasaittaa sekä paja, joka oletettavasti on paikan vanhin rakennus. Pajassa on vielä tallella palkeet sekä muita sepän välineitä. (A)

Kellotörmän nimi johtuu alueen aiemmasta käytöstä kellolaisten tervanpolttopaikkana. Maanviljelysmaisema. (C)

7. Takkuranta M, MK
1450-luvulla merenrantaa, nykyisin sisämaata. Osittain tiivistä kylämäistä maalaismaisemaa, jolla vuosisatojen takaiset asutusperinteet. Kylänraitti on osin perinteinen, osin nykyiaikaisten tyyppitalojen muuttama.
8. Vahtola, Martinniemi MK
Kaunis viljelysmaisema, jossa kaksi komeaa kuusikujaa. (A) Rakennukset moneen kertaan jatkettut ja huonokuntoiset. Vanhin rakennus purettu, jäljellä luonnonkivistä holvattu kellari. (C)
9. Halosenniemen Saha M, R, H
Toiminut vuodesta 1910 vuoteen 1951. Lautarakenteinen saharakennus täysin tuhoutunut, jäljellä enää jäänteitä uittokourista. Tiilinen kaksikerroksinen voimalaitos korkein savupiippuneen ja rantatöyräsrakennelmat ainoat sahasta jäljellä olevat rakennelmat. Voimalaitos on autiona ja osin raunioitunut, piippu hyväkuntoinen ja toimii merimerkkinä. (C)
Asuntoalue: Kookkaita mansardikattoisia, punamullalla maalattuja puurakennuksia pitkin kylänraitia. 1920-luvulla rakennetut hyvinhoidetut asuintalot ulkorakennuksineen ja puutarhoineen muodostavat viihtyisän kokonaisuuden. Osa rakennuksista on Rauma-Repolan omistuksessa eläkeläisten asuntolina, osa yksityisten hallussa. Osa rakennuksista on purku-uhan alla. (A)

10. Rauma-Repolan Saha, Martinniemi R,M
 Perustettu 1904, rakennuttaja Keuruun asemapäällikkö Granfelt. Vuodelta 1905 saha-alueella ovat jäljellä vielä jugendtyyliset johtajat asunto (suunnittelija Lappi-Seppälä) sekä klubitalo. Rakennukset sijaitsevat vehmaan puistomaisen piha-alueen reunamalla lähellä sahaa. (A)
 Nykyinen saharakennus on peräisin vuodelta 1919, puuhiomo vuodelta 1927. (C)
 Sahan alueisiin kuuluu työntekijöiden asuinalue, laaja lautatarha-alue, satama sekä rautatie. (C)
- Martinniemen sahan asuntoalue, Martinniemi
 Yhtenäinen v. 1910 rakennettu alue, joka käsittää asuintaloja, aittoja, ulkorakennuksia sekä yhteis-tiloja. Rakennukset muodostavat suljettuja viihtyisiä pihamiljööitä.
 Alueen uudistuminen on käynnissä, vanhat rakennukset puretaan "peruskorjauksen kannattamattomuuden" vuoksi, ja tilalle rakennetaan 4-kerroksisia asuintaloja. (B)
 "Pomola". Martinniemen Sahan virkailijoiden asunto-alue on yhtenäinen puutarhamainen ja viihtyisä 1940-50-luvuilta peräisin oleva asuma-alue. (C)
11. Huovelinin (ent. Jussilan) saha ja mylly R,M,H
 Edelleen käytössä oleva 1900-luvun alkupuolella rakennettu hyväkuntoinen saha- ja myllyrakennus. Paikan erikoisluonne selvästi nähtävissä patorakennelmissa ja myllykanavissa. (C)
12. Kiviniemi, Kello M,R,H
 Kalastajakylä ja kalasatama.
 Raitin varrella oleva asutus muodostaa vanhan kalastajakylän. Rakennusten ikä saatujen tietojen mukaan on noin sata vuotta. Kylässä asustaa edelleen kalastajia, muutama troolikunta toimii satamasta käsin. (C)

13. Ervastinranta M, H
Kalastajakylä Kiiminkijoen suistossa Isoniemessä.
(C)
14. Kirkkoniemen kansakoulu, Haukipudas kk R, H, M
Rakennettu v. 1875. Toiminut kouluna vuoteen 1971.
Museoviraston suosittama rauhoitettavaksi v. 1971.
Hyväkuntoisena, punamultaisena rakennuksena valkoisine listoituksineen ja puuleikkauksineen kirkon läheisyydessä Haukiputaan vanhaa keskustaa rikastuttava lisä. (A)
15. Ala-Jussilan asuinrakennus, Jussilanperä H, R
Jussilanperässä sijaitseva Haukiputaan ensimmäinen kansakoulu 1870-luvulla rakennettu asuinrakennus, jossa on toiminut kansakoulu ennen Kirkkoniemen kansakoulun valmistumista. Nykyisin asuinrakennuksena. (Ala-Jussila) (C)
16. Kirkko ja tapuli, Haukipudas kk R, H
Kirkko rakennettu vuonna 1762, tapuli 1751.
Vuonna 1630 rakennettu puinen varuskuntakylän kirkko purettiin 1700-luvun puolenvälin aikoihin liian pienenä haukiputaalaisten tarpeisiin. Tilalle rakennettiin Matti Hongan piirustusten mukaan puinen ristikirkko, jonka nurkat ovat viistetyt. Rakentamistyön suoritti Jaakko Suonperä, seinämaalaukset ovat Toppeliuksen.
Vuonna 1848 kirkkoa korjattiin aukaisemalla uusia ikkuna-aukkoja viistoseinille, ja muita ikkunoita mahdollisesti myös suurennettiin. Tämä toimenpide tuhosi osan seinämaalauksista. 1908 teki arkkitehti Josef Stenbäck kolme korjausehdotusta, joita ei kuitenkaan noudatettu. Toteutettu korjausehdotus on arkkitehti Viktor J. Sucksdorffin, minkä mukaan kirkon alkuperäiseen rokokoo-ilmeeseen lisättiin

2

jugend-tyylisiä lisiä. Kirkon rakenteita muutettiin tehtäessä lehteriä ja lisärakennelmia. Viimeistä tuomiota esittävä taulu siirrettiin 1,5 metriä taaemmaksi. Uusi sakaristo rakennettiin kirkon itäpäähän. Muutamat ikkunat suurennettiin oviksi. 1900-luvun alussa konservoitiin myös kirkon maalauksia. Uusi konservointityö vv. 1972-75. Ylikiiminkiläisen Heikki Väänäsen rakentama tapuli on alkuperäisessä asussaan. (A)

17. Vanha pappila, Salmela R, H
 Jakob Rijffin suunnittelman v. 1796 rakennettu kolmi-
 osainen pohjaratkaisultaan karoliininen asuinrakennus. 1800-luvun loppupuolella rakennusta laajennettiin kummastakin päästään ja sisäänkäyntien eteen rakennettiin kuistit. Korjaus ei noudata rakennuksen alkuperäisiä linjoja, vaan tekee pappilasta tyyliltään rikkonaisen.
 Rakennus on peruskorjattu viime vuosina. (C)
18. Vanha hautausmaa, Haukipudas kk H
 Lehtomainen valkoisella puuaidalla rajattu alue muutaman kymmenen metrin päässä kirkosta. Useita ristejä ja muistokiviä havaittavissa kasvuston seasta. (A)
19. Weckmanin huvila, Karsikonokka, Isoniemi R, M
 Kansallisromantiikan henkinen, 1930-luvulla rakennettu hyväkuntoinen rakennusryhmä: sauna, huvila, talli, ulkorakennus. (A)
20. Hedmanssonin huvila, Isoniemi R
 1929 rakennettu, nykyisin Haukiputaan kunnan leirikeskuksena toimiva hyväkuntoinen huvila. (A)

21. Välillä Haukipudas-Kello kaksi VR:n radanvar-
tijan tupaa R, H
Vuonna 1903 rakennetut, välttävissä kunnossa ole-
vat rakennukset, joista toinen on peruskorjattu
vuonna 1960. (A)
22. Rautatieasema R
Rakennettu vuonna 1903, vesijohto ja viemäri v.
1974. Kunto välttävä. Suunnittelija VR:n talon-
rakennusjaosto. (A)
23. Kotiseutumuseo, Haukipudas kk H, R
Vuonna 1858 seurakunnan varoilla rakennettu laina-
jyvästön makasiini, joka on sisustettu kotiseutu-
museoksi. Nykyiset omistussuhteet epäselvät; ra-
kennus sijaitsee seurakunnan maalla. Rauhoitus-
anomus lääninhallitukselle tehty v. 1971. (A)

II

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/20.1.1976/Anna-Maija Louekari

Lauri Louekari

Jorma Huusko

1. Pahkala, Kauppila R, H, M
Entinen Savilaakso.
Pekka Aulinin 1890-luvulla rakennuttama, alunperin kahdessa osassa ollut asuinrakennus. 1930-luvulla osat ovat liitetyt toisiinsa yhdysosan avulla. Pihalta katsoen vasemmanpuoleisessa osassa ovat sijainneet varsinaiset asuintilat, oikeanpuoleisessa väentupa. Asuinosan kuisti on nikkari-tyyliä, samankaltainen kuin Oulun Koskelan seurakuntakodissa, väentuvassa on yksinkertainen umpikuisti. Pihapiiriin kuuluvat myös kaksi yksihuoneista aittaa, kellari ja uudempi aittarakennus. Viereisellä tontilla sijaitsee 1800-luvun loppupuolella rakennettu kansakoulu. (A)
2. Veijola, karhunsaari R, M, MK
Viime vuosisadan loppupuolelta peräisin oleva, hyväkuntoinen rakennusryhmä. Asuinrakennus punamultainen, hirsipintainen. Navetta luonnonkivistä muurattu (kivet tuotu Kiimingistä), vuosiluku 1895 seinässä. (A)
Pihalta avautuu kaunis näkymä joen yli Iin Haminaan. Maisema (C).
3. Ellala, Hamina R, M
Neliömäinen pihapiiri, jota reunustavat kolme tyyliltään yhtenäistä eri omistajille kuuluvaa asuinrakennusta, joista suurin on kaksikuistinen Hirnien talo. Muut rakennukset pienempiä ja iältään nuorempia. Rakennusten tyyli poikkeaa hieman muista Iin 1800-luvun lopun talonpoikaisrakennuksista

detaljirikkaudessaan. Kuistit ovat nurkistaan viistotut (suurimman rakennuksen kuistissa vuosiluku 1890), ja rakennusten nurkissa pilaria jäljittelevä koristelu. Väriytyksessä on käytetty pääosin punamultaa, okrankeltaista kuisteissa ja valkoista listoituksissa. Rakennukset ovat hirsipintaisia ja hyväkuntoisia.
(A)

4. Akolan kartano, Pohjois-Ii R, M, H
Laamanna Antell rakennutti kartanon 1790-luvulla, hieman myöhemmin kuin hänen omistamansa Nybyn lasipruukki aloitti toimintansa. Suomen sodan aikoihin kartanossa asui sotapäällikkö Fahlander. Akolan suku on hallinnut tilaa 1800-luvulta lähtien kahdessa sukupolvessa. Tällä vuosisadalla se on ollut Kurkelan suvun hallussa. Nykyisin päärakennus on vain kesäkäytössä. Päärakennus on mansardikattoinen kookas kaksikerroksinen rakennus. Tila on aikoinaan ollut Iin parhaita, navetta on ollut rakennettu 100:lle lehmälle. Nykyisin tila on jakaantunut kahdeksi eri pihapiiriksi. (Kurkela ja Brusila). Brusilan kuisti on siirretty uuden pihan puolelle. Brusilassa on aikoinaan toiminut meijeri. Tila on Pohjolan Voiman rakennettua Iijokeen voimalaitoksen menettänyt maisemansa ja rantansa. Joen paikalla on nykyisin hiekkavallit. Itse rakennukset ovat hyväkuntoisia, joskin niitä on useaan kertaan muuteltu. Kolmas asuinrakennus, väentupa on eniten kärsinyt muutoksista, ikkunat ovat laajennetut. (B)
5. Ranta-Pernu, Asemakylä R, M
1824 rakennettu harmaa hirsipintainen päärakennus, 1888 rakennettu navetta sekä 1700-luvulta peräisin oleva "huvila" ja aitta muodostavat pihapiirin.

Huvila on saatujen tietojen mukaan arkkitehdin suunnittelema rakennus, jonka Pernun suku on ostanut itselleen. Rakennus on osittain purettu ja rauniona, se on toiminut ensimmäisen maailmansodan aikoihin venäläisten lukusalina.

Päärakennus melko huonokuntoinen, kahteen osaan jakaantunut. Uusi pääty on rakennettu v. 1935, ja siinä on pärekate. Kuistin nurkat ovat viistetyt.

(B)

6. Laurila, Yliranta R, M, MK
Päärakennus saatujen tietojen mukaan ollut savupirtti. Rapistunut pihapiiri, josta hieno näky-
mä Iijoelle. (B)
7. Kyröläinen, Olhava R
Noin 150 vuotta vanha hirsinen asuinrakennus, jossa kaksi koristeellista kuistia. Rakennus on suurim-
malta osiltaan kylmillään ja huonossa kunnossa. (B)
8. Takaluoma, Nyby R, H, M
Omistaa Pentti Takaluoma
1840-luvulta peräisin oleva 46 metriä pitkä, 13
asuinhuonetta käsittävä, noin 2 metriä korkealla
kivijalustalla seisova asuinrakennus. Kuulunut
Nybyn lasipruukkiin, joka on ollut aikanaan Poh-
joismaiden suurin lasitehdas. Tehdas lisärakennuk-
sineen on palanut tämän vuosisadan alussa ja siitä
on jäljellä perustusten rauniot Takaluoman talon
läheisyydessä.
Rakennukseen kuuluu luonnonkivistä muurattu kookas
navetta, joka on rakennettu 1800-luvun puolivälis-
sä. Asuinrakennus on hieman rapistuneessa kunnossa
ulkoapäin. (A) Tilaan kuuluu leirintäalue, joka
vie suuren osan merenranta-alueesta.

9. Kesänavetta ja aitta, Maunula, Väli-Olhava R, MK, M
Hyväkuntoiset, 1900-luvun alkupuolella rakennetut harmaat hirsipintäiset rakennukset Konttilan tien varrella. (A)
10. Karhusaari
Karhusaaren Haminan puoleinen ranta muodostaa yhdessä Haminan kanssa maisemallisen kokonaisuuden. Vanhan raitin varrella paikoin yhtenäistä asutusta: vauraita maataloja ja vanhaa asutusta. (C)
11. Yliranta MK, M, R
Maisemallinen kokonaisuus: jokitörmä taloineen ja viljelyksineen. Maasto kumpuilevaa. Hyväkuntoisia maataloja, tyyliltään melko yhtenäisiä. Iijoen kauneuspadot pitävät huolen veden korkeudesta. (C)
12. Päkkilänkangas MK, R
Suurin kyläkunta Haminan jälkeen. Rakennukset pieneköjä, hyväkuntoisia, sijoittuneet kylänraitin varrelle. (C)
13. Ojakylä MK, M, R
Vanhat talot Liesojan varrella muodostavat piha-piirejä, viimeaikainen uudisrakentaminen hajoittaa maiseman yhtenäisyyttä. Pienet puusillat ojan yli. (C)
14. Olhava MK, M, R
Olhavanjoen ja kylänraitin varrella vanhaa asutusta. Joki- ja viljelysmaisema. (C)
15. Iin Hamina MK, H, R, M
Rakennettu 1700- ja 1800-luvuilla noin 5 km meren rannasta Iijoen törmälle. Tunnettu kauppapaikka jo 1300-luvulta lähtien. Haminan edustalla

Iijoen saarissa on ollut Iin vanhimmat kirkko-
paikat.

"Haminan kulttuurihistoriallinen arvo perustuu sen asemakaavalliseen muotoon. Sekä katulinjan että pihan ympärille tehty rakennuskanta ja vähitellen topografian mukaan syntynyt katujärjestelmä epäsäännöllisine kortteleineen ja tontteineen ovat muodostaneet mittakaavallisesti yhtenäisen kylän. 1800-luvun kuluessa syntyi etnologisesti mielenkiintoisen syntyprosessin ja asukkaiden samanlaisten rakennustarpeiden ja -edellytysten seurauksena yhtenäinen miljö. Se on paikoin kuitenkin viimeisten vuosikymmenien aikana ollut häviämässä purkamisen seurauksena".

(Arkkitehtilehti no 3/1972: Iin Haminan rakennuskaavan esittely) Ks. kohteet 18 ja 30. (C), asema-
kaava (A)

16. Nybyn lasitehdas, Olhava H,R,M
Lasitehdas perustettu v. 1780. "Pruukki" on lopet-
tanut toimintansa vuonna 1885. Nybyn lasia näkee
joissakin Pohjois-Pohjanmaan vanhimpien rakennus-
ten ikkunoissa.
Tehdas on palanut vuosisadan alussa ja nykyisin
siitä on jäljellä vain perustusten rauniot. (A)
Alueella on maatalo. (Ks. kohde 8).
17. Kestilän saha, Kestilä H
Toiminut vuodesta 1859 vuoteen 1910. Suomen van-
hin höyrysaha, josta on jäljellä komea piippu
muisto- ja merimerkinä. Piipun omistaa Iin ko-
tiseututoimikunta. (A)
Nykyisin paikalla on pajalaitos, jossa valmiste-
taan veneitä.

19. Krunnit, Ulkokrunni ja Maakrunni
 Ulkokrunni on Krunnisäätiön omistama rauhoitettu luonnonsuojelualue. Saarella on runsaasti kivilatomuksia, "laksmarkkeja", joiden käyttötarkoitusta ei tunneta. Saarella on myös jatulintarhoja ilmeisesti samoilta ajoilta kuin kivilatomukset. (A)
 Pohjoispäässä saarta ovat luotsirakennus ja sauna sekä vuodelta 1874 peräisin oleva merimerkki, "pooki". (A)
 Maakrunni on Ulkokrunnin itäpuolella oleva suurimalta osiltaan metsän peitossa oleva saari, joka on rauhoitettu luonnonsuojelualue. Ks kohteet 20 ja 34...36. Saarella on muutamia kalastajamökkejä. (B)
20. Luotsirakennus, Ulkokrunni
 Vuonna 1872 valmistunut kaksihuoneinen rakennus, jota myöhemmin on laajennettu. Toimii nykyisin Dulun yliopiston Perämeren tutkimusasemana. Rakennuksen läheisyydessä on hirsinen savusauna, joka on 1800-luvun lopulla ilmeisesti siirretty paikalleen.
 Luotsirakennus on hyväkuntoinen, sauna rapistunut ja poistettu käytöstä. Paikalle antaa omalaatuisen ilmeen puinen majakka, joka on maalattu punamullalla. Majakka eli pooki on peräisin vuodelta 1874, sen huippu on teräväksi suippeneva. Majakka ei enää ole toiminnassa. (Ks. kohde 19). (A)
21. Illinkarin lohipato, Illinsaari H, M
 Paikalla on nykyisin Pohjolan Voiman rakentama kauduspato. Padoon saaren puoleisessa päässä on vanha venevaja lohipadon ajoilta, joka sisältää kaksi samaloitunutta jokivenettä ja kalastukseen kuulunutta välineistöä.

Vajan lähellä on kalamaja, joka on siirretty muualta. (B)

22. Puodinkosken myllykanava, Hamina H
Rakennettu 1877, paikalla nykyisin leirintäalue. Jäljellä myllykanava, joka toimii leirintäalueen uima-altaana. Myllyrakennus sortunut, pieni sähkölaitos toiminnassa. Vanhoja ja uusia patorakennelmia osittain jäljellä. (B)
23. Kauppilanmäen kansakoulu, Kauppila R, H, MK
Iin vanhin kansakoulu 1800-luvun puoleltavälin. Tontilla on kaksi hyväkuntoista vanhaa kansakoulurakennusta ulkorakennuksineen. Toinen on asuintalona, toisessa toimii pieni tekstiilitehdas. Kansakoulutoiminta on lopetettu vuonna 1956. Punamultaiset, talonpoikaistyylliset rakennukset sijaitsevat Iijoen törmällä, josta avautuu hieno näkymä joelle. (C)
24. Iin työväentalo H,R
Nelostien varrella, aivan keskustassa sijaitseva kookas vuosisadan alun tyylipiirteitä kantava puurakennus. (A)
25. Illinsaari H,MK
Iin ensimmäisen kirkon paikka. Saaren Kellolammessa ovat perimätiedon mukaan tuhoutuneen kirkon kellot. Kirkon tarkkaa sijaintipaikkaa ei tiedetä, mutta sen oletetaan sijainneen paikalla, jolla nyt on hiihtomaja. Saari on tunnettu myös kauppapaikkana. Metsäinen harjumaasto; rantamaiseman laatu on saaren pohjoispuolella heikentynyt Iijoen rakentamisen myötä. (B)

26. Kirkkosaari H
Saari Iijoessa, jossa on perimätiedon mukaan entinen kirkonpaikka. (C)
27. Pappila, Ii H,R,M,MK
1700-luvulta oleva Kuninkaanpirtti, jonka jatkona on ollut vanha pappila. Nykyinen pappila on 1800-luvulta. Rakennuksen kumpaankin päähän on tehty lisähuoneita 1840-luvulla. Rakennuksen pohjakava on tyypiltään karoliininen. Pappilasta on joitakin piirustuksia kotiseutumuseossa. Rakennus sijaitsee kauniilla paikalla Iijoen rantatörmällä. Päärakennuksen muodostama pihapiiri ulkorakennuksineen on viihtyisä. Pihapiiristä erillään on kaksi hyväkuntoista aittaa. (A)
28. Pohjois-Iin rukoushuone, Pohjois-Ii R, H
Vuonna 1923 valmistunut puinen rakennus, jossa suurikokoiset koristeelliset ikkunat. (A)
29. Kruununsaari, entinen Satamasaari H, MK
Entinen kauppapaikka, nykyisin hautausmaa. Puistomainen, suuria lehtipuita ja honkia kasvava saari, jota nelostien sillat sivuavat. Hieno näköala Haminaan. (A)
31. Asemarakennus, Ii R
Tyydyttävässä kunnossa oleva, 1918 rakennettu ja 1961 korjattu asema lisärakennuksineen. (C)
32. Asemarakennus, Olhava R
Vuonna 1903 valmistunut, huonokuntoinen asemarakennus. (B)

33. Kotiseutumuseo, Ii H, R
Viime vuosisadalla rakennettu lainajyvästön maka-
siini, joka on korjattu kotiseutumuseoksi. Kaksi-
osainen viljamakasiini, jonka hirsiseinät ovat kak-
sinkertaiset, rakennuksen päässä vuosiluku 1866.
(A)
34. Laksmarkit, Ulkokrunni, Äijänharju
"Neliösyllän kokoista alaa ympäröiviä, noin 1 1/4
kyynärää vahvoja mukulakivilatomuksia, joiden
kahdella vastakkaisella seinällä ovat oviaukot".
(Hannes Paaso: Kalastuksesta kuningasvallan aikana)
Joissain kivilatomuksissa on hirsijäännöksiä ja
tiilijäännöksiä. Rakennelmat ovat sijoittuneet si-
ten, että oviaukot avautuvat polulle, eräässä astin-
kivessä vuosiluku 1850. Kiveen hakattu aurinkokel-
lo, jossa vuosiluku 1840.
35. Pietarin leikki, Ulkokrunni, Äijänharju
Suurin ja parhaiten säilynyt kolmesta Äijänharjun
jatulintarhasta.
36. Kalajumala, Maakrunni
Litteä kivi.
- Krunnit, ks. kohteet 19 ja 20.

KEMPELE

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/4.2.1976/Arja Romppainen

Jorma Huusko

1. Vuoppola R, M, MK

Vanhan Oulunsalon tien varressa sijaitseva, perinteisen rakennuskannan muodostama talouskeskus. Siihen kuuluvat kahdessa vaiheessa rakennettu, osittain pärekattoinen vaaleaksi maalattu asuinrakennus, pärekattoinen ulkorakennus, korkealle kivijalalle salvettu kaksiosainen kuistillinen aittarakennus, sekä vilja-aitta. Aittojen päädyissä on rikas räystäsprofilointi sekä "kapiteelit". (B) Tiemiljöö, ks. kohde 2. (C)

2. Juvani R, M, MK

Pihapiiri, jossa on kaksi asuinrakennusta: vanha 1800-luvun harmaa hirsirakennus (yläosa vuorattu) sekä tätä jonkin verran uudempi asuinrakennus, joka on vaaleaksi maalattu ja jonka ikkunoita on muutettu. Vanhaa asuinrakennusta vastapäätä on 1920-luvulla tehty pärekattoinen navetta, jonka luhtirakennuksen puoleisessa päässä on tiilinen jatke. Ulkorakennuksen toisesta päästä kaksi osaa muodostavat luhtiaitan parvekkeineen, keskimäinen osa noudattaa luhdin linjaa, mutta toisen kerroksen seinä on ovea lukuunottamatta umpimainen. Navetan puoleinen osa on suoraseinäinen. Kaksi vilja-aittaa toisella puolella tietä, joka sivuaa rakennusryhmää. (B) Juvanin ja Vuoppolan talojen ohella puusto muovaa tällä kohdalla merkittävästi tiemaisemaa. Talouskeskuksen luota sekä tieltä avautuvat laajat viljelykset. Ks. kohde 16. (C)

- 3. Juusola R, M
 "Tavallinen" vaaleaksi maalattu päärakennus, jonka pirttiosa vuodelta 1902 ja kamarit n. vuodelta 1907, kaksi "puohirakennusta" 1910-luvulta ja navetta vuodelta 1929. Hirsinen aittarakennus tämän vuosisadan ensi kymmeneltä. (C)
- 4. Hahtonen R, M
 Perinteistä maaseuturakentamista edustava talouskeskus, johon kuuluvat asuinrakennus (n. vuodelta 1909), navetta (1923), talli, luhti ja kaksi aittaa, joiden lähellä heinälato ja varasto. Vinttikaivo. (C)
- 5. Marttila R, H, M
 Oletettavasti vuodelta 1879 peräisin oleva asuinrakennus, joka nyt on vaaleaksi maalattu ja tiilikattoinen. Ulkorakennukset ovat pärekattoisia ja punaisiksi maalattuja. Vinttikaivo. Rakennusryhmä kuuluu samaan kokonaisuuteen kirkon (kohde 19), kotiseutumuseon (kohde 22), Junttilan (kohde 11), seurantalons (kohde 20) ja maatalousoppilaitoksen (kohde 18) kanssa. Marttila on ollut everstin virkatalo ("Hovi"). Kempeleen Säästöpankki, jota talon edellinen isäntä on ollut perustamassa, on toiminut päärakennuksessa 30 vuoden ajan vuoteen 1947. (C)
- 6. Parviainen R, M, MK
 Pihapiiri, joka koostuu asuinrakennuksesta (vuodelta 1862; viistettykulmainen kuisti koristeellisillä ikkunoin), vanhasta puolesta (entinen asuinrakennus, johon liittyy puohiosa), 1800-luvun loppupuolella rakennetusta navetasta ja tallirakennuksesta. Vilja-aitta maantien ja pihaantulotien kulmassa. Runsas puusto etenkin tien ja asuinrakennuksen vaiheilla, rakennusten toisella puolella aukeavat viljelykset. (A)

7. Pekuri, Pekurinkylä R
Avoimesti viljelyksillä sijaitseva harmaa ja melko huonokuntoinen talouskeskus. Päärakennuksen vanhempi osa on joidenkin tietojen mukaan Kempeleen kirkkoa (v. 1686) vanhempi. Rakennuksessa on uusi pulpettikattoinen kuisti, kateaineena sekä huopa että pelti. Pihapiirissä ovat lisäksi ns. pikkupuoli, osaksi hirsinen, osaksi pystylaudoitettu rakennus, hirsiset kaksikerroksiset navetta ja puohi, jossa on myös pystylaudoitusta sekä heinälato. Vieressä kaksikerroksinen aitta. (B)
8. Niemelä ja Yli-Niemelä R
Vaakalaudoituksella peitetty asuinrakennus, josta osa on vuodelta 1929, osa vanhempi (Niemelä) sekä asuinrakennus vuodelta 1908 ja vanhasta kammiaitasta v. 1932 tehty kaksikerroksinen vilja-aitta (Yli-Niemelä). (C)
9. Kuivala R
Päärakennus luultavasti vuodelta 1900, viisitettynurkkainen kuisti, uusi peltikatto. Kaksi 1800-luvun kammiaittaa, joista toinen yhdistetty ulkorakennusriviin. (B)
10. Tannila-Paituri R, MK
Pienehkö n. 200 vuotta vanha asuinrakennus, jossa nyt on uusi lautavuoraus, peltikatto ja avokuisti. Kaksikerroksinen jyvääitta, jonka jatkeena lautavaja. (B) Rakennusten luota avautuu laaja viljelysmaisema. (C)
11. Junttila R
Kaksi perinteistä maaseuturakentamista edustavaa asuinrakennusta n. vuodelta 1900. (C)

12. Pääskylä R, H
 Mahdollisesti 1700-luvulta peräisin oleva asuinrakennus, jota on kunnostettu: ulkovuoraus, maalaus, kuisti, tiilikatto, kattoikkuna. Tilan on ilmoitettu olleen Suomen sodan aikana väepe-
 linpuustellina. Myöhemmin talossa on toiminut kieväri. (C)
13. Anttilan aitat R
 Kaksi pärekattoista kammillista patsasaittaa. Hyväkuntoisia. (A)
14. Ohukaisen aitta R
 Hyväkuntoinen kaksikerroksinen entinen vilja-
 aitta. (A)
15. Mäen aitta, Ketolanperä R
 Korkea 1800-luvun kammiaitta. Kunto hyvä. (A)
16. Vanha tie kirkolta Kuivalaan M, MK, R
 Loivasti mutkainen ja mäkinen tie seurailee metsänreunaa ja on etenkin länsipuoleltaan metsän rajaama. Talouskeskukset sijaitsevat länsipuolella tavallisesti puiden katveessa, itäpuolella lähellä tietä, josta avautuu näkymiä näiden talojen takaisille viljelyksille. Raitin kirkon puoleisessa päässä historiallista rakennuskantaa sisältävä kohderyhmä: kirkko (kohde 19), kotiseutumuseo (kohde 22) maatalousoppilaitos (kohde 18), Marttilan talo (kohde 5), nuorisoseurantalo (kohde 20) sekä Junttilan asuinrakennukset (kohde 11). Raitin varrella useita aittoja sekä perinteistä rakennuskantaa sisältäviä talouskeskuksia (kohteet 1,2, 3, 9, 10, 13).
 (C)

17. Sarkkiranta R, M, MK
Kolmen pääosin perinteistä 1800-luvun rakennuskantaa sisältävän talouskeskuksen ryhmä, joka sijaitsee Kempeleen vanhimman asutuksen (1400-1500-luku) sijoilla. Asutus on ollut Kempeleen ja Oulunsalon välisen kuivuneen salmen rannalla. Oulunsalon puolella alueeseen liittyy Kylänpuolen vanha asutus. Maatalouskäyttö on pyritty turvaamaan rakennuskaavalla. (C)
18. Maatalousoppilaitos R, H, M
Entisen Pirilän tilan kivinen rapattu päärakennus (1800-luvulta) on uudistettu maatalousoppilaitoksen tarpeisiin (mm. tupa jaettu, uudet kuistit). Kuusiruutuisten lähellä seinän ulkopintaa olevien ikkunoiden kohdalla on sisäseinä ulospäin kaareva. Pihapiirissä sijaitsevat lisäksi yli 100 lehmän navetta, joka on 1930-luvun alussa rakennettu sementtitiilistä, hirsinen viisiosainen kaksikerroksinen ulkorakennus sekä sen jatkeena kolme mahdollisesti päärakennusta vanhempaa aittaa. (A) Pihan keskellä on ollut pieni neliöpohjainen loivalla pyramidikatolla varustettu meijerirakennus. Meijerin toiminta on loppunut v. 1939, ja vuonna 1973 rakennus on muutettu paviljongiksi jättäen katto nurkkapilarien varaan. Avara puistomainen piha. Tilalla on toiminut sodan aikana kranaattitehdas, vv. 1946-51 Karjapohjolan sikala ja puutarha, vuodesta 1956 lähtien maatalousoppilaitos. Tila on ollut valtion omistuksessa vuodesta 1963. Rakennusryhmään kuuluu myös uudempia laitoksen rakennuksia. (C) Ks. kohde 16.
19. Kempeleen kirkko ja tapuli R
Vuonna 1686 rakennettu pitkäkirkko, jonka länsipäädyssä on terävähuippuinen torni. Ulkoseinät on vuorattu punaiseksi maalatulla pystylaudoituksella, sisällä on Mikael Toppeliuksen maalauksia

vuosilta 1785-95.

Tapuli on luultavasti vuodelta 1769. (A) Ympäristö ks. kohde 16.

20. Nuorisoseuran talo H, R
 Talon vanhin osa on 1800-luvulla rakennettu entinen pappila, joka on myyty nuorisoseuralle vuosisadan lopussa. Rakennuksen ulkoasua on uusittu, ja 1920-luvulla siihen on tehty vanhaa osaa korkeampi lisärakennus. (C)
21. Vanha pappila H, R
 Nyt kouluna toimiva 1800-luvun lopun ulkoasunsa säilyttäneet entinen pappilarakennus, joka on ollut myös varastona ja rukoushuoneena. (C)
22. Kotiseutumuseo R, H
 Kirkon vierellä sijaitseva museoalue, jonne on siirretty seuraavat rakennukset:
 - Oulussa Hallituskadun ja Mäkelininkadun kulmassa sijainnut kempeläläisistä hirsistä rakennettu pieni asuintalo
 -- Honkasen vilja-aitta 1800-luvulta
 - Hemmilän aitta 1800-luvulta
 - Oulun Pikisaarella ollut aitta vuodelta 1857
 - Tyrnävältä siirretty 1870-luvulla rakennettu hirsinen kalustohuone
 - Vuoppolan savusauna 1900-luvun alkupuolelta.
 (A)

KIIMINKI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet
Alustava luettelo/30.1.1976/Jorma Huusko

1. Saarinen R, H, MK
Rantaviljelysten keskellä sijaitseva talo, jossa asuinrakennuksen sanotaan olevat 1700-luvulta. Rakennus säilynyt myös interiööritään perinteisenä (mm. uuni), kunto kohtalainen. Aitta (vuosiluku 1752), kivinavetan rauniot, toinen heikkokuntoinen autio asuinrakennus, ulkorakennuksia. (B)
Näkymä metsärantaiselle Saarisenjärvelle.
2. Kangas, Saarinen R
Aitta vuodelta 1763 sekä Saarisesta siirretty luhti. (A)
Kivinavetta (1930), asuinrakennus samalta ajalta. (C)
3. Lehmilä, Huttukylä R
Talonpoikaista rakentamista edustava asuinrakennus, jossa suuri pirtti.
4. Mikkola, Alakylä R, MK
Suuri kaksikuistinen perinteistä maaseuturakentamista edustava asuinrakennus. (A)
5. Runttila, Huttukylä R, MK
Aittaryhmä, johon kuuluu mm. aitta vuodelta 1823. (A)
Viljelysmaisema, jonka perinteiseen rakennuskantaan kuuluvat myös kaksi Runtin talon asuinrakennusta. (C)
6. Aitta, Kiiminki kk R
Kaksikerroksinen aittarakennus Kiimingin kirkon vieressä. (A)

- 7. Luhti, Takalonkylä R
 Pieni luhtirakennus, jossa tehty aukkomuu-
 toksia. (B)
- 8. Alakylä MK
 Joenvarren viljelysmaisemakokonaisuus Takalon-
 kylältä Honkaseen. Maisema koostuu kolmesta
 pääjaksosta: 1) Itäisin on laakea agraarimai-
 sema Takalonkylältä Alakylän Nuorisoseuran ta-
 lon tienoille; tähän osaan kuuluvat mm. Mikko-
 lan talo (kohde 4) sekä sen lähellä joen poh-
 joispuolen talouskeskus. 2) Maiseman keski-
 jakso, joka sijoittuu jokivarteen Alakylän sil-
 lan molemmin puolin. 3) Honkasen viljelysmai-
 sema: eleeöntä traditionaalista maaseutura-
 kentamista edustavia taloja, joiden luota joki-
 äyräältä avautuu näkymä Kiiminkijoelle. (C)
- 9. Saha ja mylly, Kiiminki kk H, M
 Vanha myllykanava Kiiminkijoen etelärannalla.
 Rakennusten ja viljelysten täplittämä jokimai-
 sema. (C)
- 10. Pärehöylä, Alakylä H
 Ladon viereen katoksen alle sijoitettu käyt-
 tökuntoinen pärehöylä. (A)
- 11. Kiimingin kirkko ja tapuli R, H
 Ristikirkko vuodelta 1760, sisällä Mikael
 Toppeliuksen maalauksia. Urut v. 1907. Ta-
 puli valmistunut v. 1777. Kirkon korjaus v. 1975 z
 (prof. Esko Järventaus). Vanha hautausmaa, joka
 on otettu uudelleen käyttöön v. 1960. (A)

12. Pappila, Kiiminki kk R
Vuonna 1970 korjattu pappilarakennus, jonka vanhin osa 1700-luvun loppupuolelta. Pappilaa on rakennettu myös 1860-luvulla. (B)
13. Jäälin hautausmaa, Jäälinkylä H
Huonokuntoinen, v. 1890 vihitty hautausmaa, johon hautaaminen on lopetettu. (A)

KUIVANIEMI

Kulttuurihistorialliset suojeľukohteet

Alustava luettelo/20.1.1976/Anna-Maija Louekari

Lauri Louekari

Jorma Huusko

1. Yli-Kauppi, Pohjoisranta R, M
Asuinrakennus 1840-luvulta peräisin oleva, vaaleaksi maalattu talonpoikaisrakennus, jonka ikkunaukot on muutettu 1910-luvulla. Vanhemmasta päärakennuksesta on osa purettu. (C)
Pihapiiriin johtaa vanhojen punamultaisten aittojen reunustama raitti. (A)
2. Rajala, Pohjoisranta R, M
Päärakennus, navetta ja ulkorakennus muodostavat pihapiirin, jonka halki kulkee kylätie.
Päärakennus on komea, Heikki Akseli Kehuksen 1870-luvulla rakentama kaksikerroksinen asuintalo, jossa kaksikerroksinen kuisti. Rakennuksesta on purettu toinen puoli vuonna 1966, mikä tekee rakennuksen suhteettoman näköiseksi. (B)
3. Miettunen, Pohjoisranta R, H, MK
Perimätiedon mukaan vanha kappelin paikka. Asuinrakennukset 1900-luvun alusta. Kuivaneen jokiuoman törmällä ryhmä aittoja ja vajoja vanhan raitin varrella. Tilan kohdalla Kuivajokirannassa kalasatama verkkovajoineen. (A)
4. Halttu, Pohjoisranta R, M
Omistaa Esko Halttu. Saman suvun hallussa 1700-luvun alusta lähtien. Kunnossapidettyjä vanhoja rakennuksia 1800-luvulta: päärakennus ja kaksi aittaa. Rakennukset muodostavat lähes suljetun pihapiirin, jonka halkaisee kylätie. (A)

5. Haltun kesänavetta ja aitta, Jokikylä R
Sanaskosken jyrkällä rantatörmällä sijaitseva maatila, jonka aitta 1800-luvun puolesta välistä ja kesänavetta 1920-luvulta. Kesänavetta on aikaisemmin ollut lammassuojana. (A)
6. Särkiahon navetta, Särkijärvi R
Liuskekivistä vuonna 1885 rakennettu malkakattonen kookas navetta, joka ei enää ole käytössä. Rakennusryhmään kuuluu harmaita aittarakennuksia, joista yksi kaksiosainen. (A)
7. Koivuniemen asuinrakennukset, Koivuniemi R, M, MK
Yhtenäinen, kunnossapidetty pihapiiri rakennuksiin: kaksi asuinrakennusta, joista toisessa on ollut meijeri, aittoja ja varastoja sekä navetta. Meijerin toiminta on lopetettu vuonna 1910. Asuinrakennukset ovat 1800-luvun jälkipuolelta tai puolesta välistä, nyt erittäin hyvässä kunnossa. Koivuniemi sijaitsee kauniilla paikalla Kuivajoen mutkassa. (A)
8. Veskan asuinrakennus, Veska H, R, MK
Vuonna 1890 rakennettu asuinrakennus on toiminut jääkäreiden majapaikkana vv. 1916-1917. (C) Paikalla on jääkäreiden suojelijoiden muistomerkki. Kuivajoen varressa on Veskan kohdalla 4 000 vuotta vanhoja asuinpaikkoja. (A) joista todisteena 1960-luvulla tehdyt nuotiopaikkalöydöt. (A)
9. Ellilä, Kuivaniemi kk R, MK
Tontilla on punaisen talonpoikaistyylisen asuinrakennuksen lisäksi vanhempi kaksikerroksinen aitta- ja asuinrakennus, jossa ei ole muureja ja uuneja. Se on siirretty paikalle vuonna 1833.

Rakennus on harmaa, hirsipintainen. Ikkunat ovat Nybyn lasia, katto on juuri korjattu. Alueella on kaksi punamullalla maalattua aittaa. (A)

Ellilä on vanhimpia asuinalueita Kuivaniemellä. Paikka on merenrannalla Kuivajokisuistossa, josta avautuu kaunis näköala.

Ellilästä jonkun matkan päässä on toinen vanha ja yhtenäinen rakennusryhmä, joka on myös nimeltään Ellilä. (C)

10. Pohjoisranta MK,R,M

Talouskeskusten ryhmä, joka yhdessä joen ja sen rannoille aukeavan viljelysmaan kanssa muodostaa eheän maisemallisen kokonaisuuden.

Tilat ovat Kuivaniemen vanhimpia, mm. Miettusen suku on ollut Pohjoisrannalla vuodesta 1662. Kalastus on tilojen toinen tulonlähde, Kuivajoen suu muodostaa hyvän sataman. Verkkovajat ja venesuojat ovat jokirannalle tunnusomaisia rakennusryhmiä. Uudisrakentaminen on yleistä, lähes jokaisessa talossa on uusi rakennus, usein kuitenkin irti vanhasta pihapiiristä, joka usein on hyvin säilynyt. Oman erityisluonteensa paikalle antaa tie, joka kulkee kartanon keskeltä erottaen navetan tai vajan muusta kartanosta. Alueella on vanhan kulttuurimaiseman leima. (C)

11. Ahmonen MK

Tyypillinen Kuivajokimaisema, jossa luonnontilainen joki ja turmelemattomat rannat peltotilkkuineen ja rakennuksineen ovat osia maisemallisesta kokonaisuudesta. Alueeseen kuuluu Ahmosen tilan autiot ja huonokuntoiset rakennukset; asuinrakennuksessa vuosisiluku 1849. Ahmonen on ollut jääkärien etappipaikka. (C)

12. Oijärven rantojen viljelysmaisema, Lalli MK
Talot sijaitsevat järven rannassa laajojen viljelysmaiden keskellä. Rantatöyrästä reunustavat istutetut puut. (C)
13. Hammaslääkärin talo, Kuivaniemen Asemakylä R
Kunnan omistuksessa oleva entinen rautatieasema. Kunto hyvä. (C)
14. Suukosken mylly, Pohjoisranta M, H, R
1918 rakennettu alunperin Mylly- ja Sahaosuuskunnan omistama mylly Kuivajoen suulla. Myllykanava patoineen ja itse rakennus muodostavat yhtenäisen pienen teollisuusmiljöön. (C)
15. Soivuoren mylly, Jokela, Oijärvi H
Paikalla ollut 4 myllyä, joista nykyinen rakennettu 1922. Hyväkuntoinen, toiminnassa oleva mylly, jonka yhteydessä toimii pieni saha. Pentti Soivuori on kunnostanut myllynsä 25 vuotta sitten säilyttäen suuret myllykivet puisine rattastoineen. (C)
16. Patosaaren saha ja mylly, Kuivaniemen Asemakylä H,R
Paikalla ollut 3 sahaa, joista järjestyksessä toinen on ollut merkittävin yritys Kuivaniemellä 1800-luvulla. Se siirrettiin 1853 Hirvosesta, jossa se oli toiminut vv. 1840-1852.
Viimeisin saha perustettiin 1918, sen toiminta lakkasi 1953. Nykyisin paikalla on enää jäänteitä vanhasta sahasta sekä hyväkuntoiset asuinrakennukset. Kaksikerroksinen konttorirakennus on siirretty Ouluun.
Nykyinen asuinrakennus on 100 vuoden takainen entinen konttorirakennus. Tontilla on suuri luonnonkivistä muurattu vanha kellari, joka ilmeisesti on toisen sahan ajoilta. Patosaarella on toiminut Kuivaniemen sähkölaitos. Joki on Patosaaren kohdalla ollut padottuna useasta kohden, nykyisin se on mata-

loitunut ja muodostanut pieniä saarekkeitä.
(C)

17. Seppälän tervahaudan pohja, Särkijärvi H
Viimeinen Kuivaniemellä käytössä ollut tervahauta. Metsittynyt. (B)
18. Laukkupalon tukkikämpä H, R, M
Asuinkämpän, tallin, saunan sekä ulkorakennuksen käsittävä piha. Rakennukset ovat hirrestä, kooltaan suuria. Asuinkämpän katto osittain sortunut, lattia kallistunut. Sauna käyttökelpoinen. (B)
19. Oijärven säännöstelypato, Krupula H
Hannu Särkiaho rakennutti 1920-luvulla jauhopalkalla Oijärveen kanavaa saadakseen lisää viljelysmaata. Kanava rakennettiin loppuun 1960-luvulla säännöstelypatoineen samalle paikalle.
(C)
20. Kirkko R
Ernst Bernhar Lohrmann suunnitteli kirkon v. 1852. Kirkko rakennettiin vuonna 1874. Se on yksiläiväinen, puinen, harjakattoinen rakennus, jonka katolla on kellotapuli. Pihamaata ympäröi luonnonkivimuuri. Alttaritaulu on kuivaniemeläisen Iivari Haltun tekemä jäljennös: "Jeesus asettaa myrskyn". Kirkon satavuotisjuhlaa varten tehtiin pihamaan sekä rakennuksen korjaustyöt. (A)
21. Vanha hautausmaa ja kirkon paikka, Kuivaniemi kk H
Vanha kirkko on ollut rakennettu vuonna 1672. Hautausmaahan on haudattu 20 kuivaniemeläistä pappia. Alueelle on kotiseutuyhdistyksen toimesta pystytetty vuonna 1972 muistomerkki. (A)

22. Vanha pappila R
1901 rakennettu suurikokoinen rakennus, joka ei enää ole käytössä. Rakennus on toiminut mm. kansanopiston aputiloina. Suunnitelmissa on korjata rappeutunut pappila seurakunnan tiloiksi. (B)
23. Vätönginnokan muistomerkki H
Englantilaisten sotilaiden vuonna 1855 tapahtuneen maihinnousun kukistamisen kunniaksi pystytetty muistomerkki. (A)
24. Myllykankaan seisakkeen rakennukset R, H
Ennallaan säilynyt, v. 1903 rakennettu rataavartijan mökki ulkorakennuksineen. (A)
25. Kotiseutumuseo, Kuivaniemi kk
Melko huonokuntoinen vanha torppa, jonka toisessa päässä on 1910-luvulla toiminut osuuskauppa. Emäntä Hilma Miettunen perusti rakennukseen Kotiseutumuseon vuonna 1950. (B)

KUUSAMO

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/10.1.1976 Jouni Salokannel

Jorma Huusko

1. Raatesalmen tila, Puutteenkylä R, MK
Rakennukset ränsistymässä, ulkorakennukset eritoten. Toimii kunnalliskotina, uusi päärakennus hieman sivummalla. Maisemana mielenkiintoinen. (B)
2. Siikaluoman talot, Kantoniemi R, M
Hyväkuntoiset 1920-30 -luvun päärakennukset. (B)
3. Konttisen talo, Kuolion kylä. R
Päärakennus 1920-luvulta, hyväkuntoinen. Useita hyväkuntoisia talousrakennuksia. (B)
4. Seppälän talo, Käsmän kylä R, H, MK
Päärakennus toistasatavuotias, kohtalaisessa kunnossa. Talli ja riihi siirretty paikalle 70 v. sitten. Kunnostetut aitta- ja saunarakennukset, runsaasti esineistöä. (B)
5. Kurvisen talo, Vaaraperä. (C) R
6. Päiväniemen talo, Irninjärvi R, M, MK
Hyväkuntoiset päärakennus ja useita talousrakennuksia. Kesäisin asuttu, pellot viljelyksessä. (B)
7. Ahoniemen talo, Kerojärvi R, MK
Kohtalaisen kuntoiset asuinrakennus ja talousrakennuksia, autiona. (C)

8. Latvalan talo, Poussu. (C) R
9. Kaikkosen talo, Kurkijärvi. R, MK
Huonokuntoinen päärakennus ja useita talousrakennuksia, maisemana ja tyyppinä erinomainen. (B)
10. Kantoniemen kylä. MK, R
Useita hyvin säilyneitä pää- ja talousrakennuksia. (B)
11. Heikkilän kylä. (C) MK
12. Hukkasen kylä. (C) MK
13. Purnuvaaran kylä. MK, R
Tyypillinen koillismaalainen kylämaisema. Useita rakennustaiteellisestikin arvokkaita rakennuksia, kunto huono. (B)
14. Pulkkasen kylä. MK
Maisema jäljellä, parhaat rakennukset viety museoon. (C)
15. Penttilänvaaran kylä. (C) MK
16. Penttilän kylä, Vähäjärvi. R, M
Vuosisadanvaihteen taloryhmä, kunto kohtalainen. (B)
17. Vaaraperän kylä. (C) MK
18. Kuuselan tila, Lahdentaus, kirkonkylä R
Päärakennus yli satavuotias, ainoat sodalta säästyneet rakennukset kirkonkylällä. Suhteellisen hyväkuntoista, nykyisin autiona. (C)

19. Soivion koulutalo. R
Seurakunnan omistama koulutalo, kunnostettu leirikeskukseksi.
20. Kitkanhaaran porokämppä H, R
N. v. 1950 rakennettu porokämppä Kitkajoen etelärannalla kilometrin verran rajavyöhykkeeltä. Seinät sammalein tilkitty, hiekkayläpohja. Korjattu kesällä 1973, suht. hyväkuntoinen. (B)
21. Honkamutkan poroaita, Oulankajoki H
1920-30 -luvulta, talli- ja kämppärakennukset huonokuntoiset, katot romahtaneet talvella 1974. (B)
- Kuusamon Yhteismetsän hakkuut pilanneet ympäristön.

LIMINKA

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/29.1.1976/Jorma Huusko

1. Pehkonen, Alatemmes R, H, M, MK

Temmesjokivarressa sijaitseva talouskeskus, jossa rakennukset sulkevat pihapiirin kolmelta sivulta. Joen suuntaisena suuri kaksikerroksinen, läpiajettava aittarakennus, jolle talolle johtava tie tulee joen yli pientä siltaa myöten. Aitan sekä hirsisen tallirakennuksen kunto heikkenemässä. Asuinrakennus on tiilestä, ullakko ja kattorakenteet puuta. Salissa rokokoohenkisiä seinämaalauksia 1700-luvun lopulta. Rakennuksen sisätiloja uudistettu. Talossa on toiminut myös kansakoulu. (B)

Rakennusryhmään kuuluu myös kaksi muuta aittaa. (A) Ympäröivälle peltomaisemalle antaa ilmettä jokitörmien tuuhea puusto. (C)

Ryhmän ulkonäön säilyttämisestä tehty sopimus Pohjois-Pohjanmaan museon kanssa ennen museon siirtymistä Oulun kaupungin laitokseksi.

2. Punttala, Alatemmes R, M

Rakennusryhmään kuuluu v. 1885 rakennettu kaksikerroksinen tiilinen (tiilet on tehty rakennuspaikalla) päärakennus, jossa myöhemmin tehty uudistustöitä (mm. pieni lisäsiipi ja kuisti. Entistä umpikartanoa reunustavat nyt lisäksi asuinrakennusta vastapäätä oleva navetta vuodelta 1723, näiden välillä E4-tien puolella puistikko ja kaksikerroksinen viljaaitta sekä ulkorakennus. Tähän kuuluvat entinen tallipää, aittaosa sekä asuinkäytössä oleva pää, joka on yhdistetty uudella välit-

tävällä osalla asuinrakennukseen. Tuuliviirissä vuosiluku 1753. (B)

Pihapiirin läheisyydessä on suuri rauhoitettu mänty, muuta puustoa ja pieni aitta.

(A) Laakea viljelysmaisema. (C)

3. Pietilä, Alatemmes R, M, MK
Maantienvarren rakennusryhmä, johon kuuluvat E4-tien itäpuolella olevat kolmikerroksinen vilja-aitta, pikkuaitta sekä suhteellisen hyväkuntoinen tuulimylly. Tien länsipuolelle jää varsinainen talouskeskus: päärakennus, jonka ullakolla maalattuina vuosiluvut 1862 ja 1863, Temmesjoen törmältä siirretty vanhempi pirttirakennus ja ulkorakennuksia; ympärillä puita. (A) Peltomaisema. (C)
4. Pyhtisen luhti ja aitat, Alatemmes R
Suuri hyväkuntoinen luhtirakennus, joka ainakin osittain lienee vuodelta 1785. Rakennus on siirretty ja kengitetty. Kaksi kaksoikerroksista aittaa. (A)
5. Puodinmäki, Liminka kk R, M, MK
Rakennuskannaltaan yhtenäinen 1800-luvun alkupuolella syntynyt pihapiiri. Rakennukset sijaitsevat kirkonkylän pohjoispuoliselta pelto- ja niittyalueelta kohoavalla, puustoa kasvavalla kumpareella. Pihan vastakkaisilla puolilla sijaitsevat 1800-luvun asussa oleva päärakennus sekä ulkorakennus, johon kuuluu osa ns. pikkupuolesta (tulipalossa osittain tuhoutunut asuinrakennus). Pihapiirissä ovat lisäksi aitta ja navetta, jonka päädyssä on vuosiluku 1811. Sivummalla sijaitsee pikkuaitta, jossa vuosi-

luku 1816. (A)

6. Ranta-Hirvelä, Liminka kk R
Asuinrakennus vuodelta 1923, aittoja oletettavasti 1800-luvulta (nyt ulkovuoraus laudoista). (A) Sijainti ja ympäristö kuten kohteen 5.
7. Hirvelä ja Mäki-Hirvelä, Liminka kk R
Talouskeskusryhmä Ranta-Hirvelän viereisellä kumpareella. Hirvelän päärakennuksen arvelaan olevan vuodelta 1871; entinen umpikartano, jossa läpiajettava luhti. Rakennus on nyt muutettu ja huonokuntoinen. Mäki-Hirvelässä (Limingan vanhin sukutila, vuodesta 1591) vanha asuinrakennus sekä kolmen aitan ryhmä. Asuinrakennusten korjauksissa tehty mm. ikkunamuutoksia. (B)
8. Metsä-Matturi, Rantakylä R, M, MK
Pääosin perinteisessä asussaan säilytetty pihapiiri (Talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilpi), johon kuuluvat pystylaudoituksella vuorattu asuinrakennus, ulkorakennus, jossa "porttihilvi", aittarakennus sekä navetta. Ryhmään kuuluu useita erillisiä aittoja: suurempi jyvä- ja jauhoaitta vuodelta 1762, ruoka-aitta, pienempi jyväaitta sekä vaateaitta ja nukkuma-aitta. (B)
Rakennukset sijaitsevat metsän laidalla Rantakylän laajan viljelysmaiseman etelälaidalla. (C)
9. Pleisula, Ylä-Jutila ja Ala-Jutila, Rantakylä R, H, M, MK
Kolmen talouskeskuksen ryhmä viljelysten keskeisellä saarekkeella. Perinteisen rakennuskannan (aittoja, asuinrakennuksia) muodostamia pihapiirejä. Pleisula on ollut kappalaisen pappilana ja koulutalona. Lähellä Riiva-

- rin talo, jossa on tuulimylly. (B) Viljelysmaisema (C).
10. Virkkulanmäki R, M, MK
Perinteisen maaseuturakentamisen muovaama talokokonaisuus, jossa miljööltään laadukkaita pihapiirejä ja kujanteita. Rakennusryhmä sijaitsee keskeisesti puustoa kasvavalla mäellä Rantakylän-Virkkulan viljelys-
aukealla. (B)
11. Matinmäen torpat, Virkkula H, R, MK
Pienimuotoista maaseuturakentamista edustavien, väljästi metsänreunan tuntumaan sijoittuneiden rakennusten vyöhyke Virkkulan peltoaukean länsilaidalla välillä Kukkalarintilä. Osa taloista on entisiä torppia; talot ovat nyt mm. kesäasuntoina. (C)
12. Yli- ja Ala-Elsilä, Alatemmes R, M, MK
Temmesjoen rantapuuston ympäröimä talouskeskusryhmä, joka sisältää runsaasti talonpoikaista rakennuskantaa.
Yli-Elsilän rakennukset ovat merkittävä kokonaisuus: talossa on säilytetty ehyenä 1800-luvun leimaa kantava suuren pohjois-pohjalaisen maalaistalon pihapiiri. Päärakennus on yli satavuotias, ja sen ulkovuoraus on vuodelta 1911. Toinen asuinrakennus on 1800-luvun lopulta. Rakennuksen päässä on aittaosa. Tätä vastapäätä pihan toisella puolella sijaitsee samansuuntaisena aittarakennus, jonka keskiosa on rakennettu salvomalla yhteen kolme kaksikerroksista aittaa, joista yksi on kammi-aitta. Päärakennuksen puoleinen osa on entinen savupirtti vuodelta 1801. Pihan päärakennuksen vastaisella sivulla on kokonaisuuteen sopiva uudempi navettarakennus. (A)
Myös Ala-Elsilä sekä lähitaloissa perinteisiä maaseuturakennuksia. Peltomaisema. (C)

13. Limingan ranta M, R, H, MK

Liminganjoen varteen sijoittuva kylän vanha keskusta ja alemman jokivarren viljelykset.

1) Keskusta-alue: Talouskeskukset, taajamarakennusten, tien, jokivarren ja puuston sekä ympäröivien peltojen muodostama tiivis ja ehyt kokonaisuus välillä Kaitera-Sunila. Rakennuskanta on pääosin perinteistä ja se luo ympäristöinä korkealuokkaisia pihapiirejä sekä raittiosuuksia, joissa jokiäyräiden runsas kasvillisuus ja pienet sillat ovat miljöön laatua nostavia elementtejä.

Raitti on taajamainen Sunilasta Foudilaan; miljöön rikkoo Kramsun ja pappilan välistä kulkeva uusi Lumijoen maantie, joka katkaisee vanhan, joen länsirantaa kulkevan tien myös liikenteellisesti. Raitin loppupäässä tulevat maisemakuvaan myös peltoaukeat tarkasteltaessa miljöötä "sisältä päin", raitilta, ja ylemmän jokivarren tienoo yhtyy ympäröivään viljelysmaisemaan. (C)

Rakennuksista ja niiden historiasta mainittakoon

- Sunila, jonka päärakennus on oletettavasti n. 200 vuotta vanha suuri taajamarakennus, joka on toiminut mm. majatalona ja kauppana. Keisari Aleksanteri I on vierailut talossa v. 1819; pääministeri Erik Sunilan sukutalo. Tilalla on harjoitettu myös maataloutta, kuten useissa raitinvarren taloissa tehdään edelleenkin.
- Lehtikangas: perinteinen maaseudun taajamarakennus.

- Kotila: entinen maatalo, myöhemmin apteekki, uusittu asunnoksi. Puistomaisella pihalla vanha ulkorakennus, toisen kivijalka sekä aitta.
- Kramsu: vanha autio asuinrakennus
- Pappila: kaksikerroksinen, vv. 1840..50 rakennettu empiretyylinen pappilarakennus; Pohjois-Pohjanmaan merkittävimpiä.
- Härmälä: entinen virkatalo
- Rantajuustila: vanha kestikievari, jonka asuinrakennus ja pitkä ulkorakennus edustavat pihapiirissä parhaiten perinteistä rakentamista.
- Maja: asuinrakennus toiminut lastenkotina ("Lastenmaja"), ulkorakennus.
- Koskela ja Kylmänen: pieniä perinteisiä taajamarakennuksia pihapiireineen
- Arvola: entinen käräjä- ja kievaritalo
- Okkonen
- "Kivikoulu": Vuonna 1868 rakennettu Pohjois-Pohjanmaan ensimmäinen kansakoulurakennus. Rakennus on kunnostettu ja siinä toimii nyt taidemuseo (Vilho Lampi -museo) sekä Limingan taidekoulu. Pihapiirissä sijaitsee lisäksi vanha kunnanpirtti.
- Aappola: paikalla on sijainnut Ojanperän talo. Nykyinen "muistokotina" säilytettävä rakennus on ollut oopperalaulaja Aabraham Ojanperän huvila. Pihalla on kotiseutumuseoksi muutettu entinen pitäjän lainajyvämakasiini. Aappola ja kotiseutumuseo yhdessä viereisen Vilho Lampi -museon kanssa muodostavat Pohjois-Pohjanmaalla ainoalaatuisten museokokonaisuuden.
- Kansanopisto: ensimmäinen suomenkielinen kansanopisto (perustettu v. 1892). Vuosisadan vaihteen leimaa kantavia koulurakennuksia.
- Piipari
- Poutala

- Foudila: kahden pihapiirin muodostama, perinteistä rakentamista edustava ryhmä. Vanha päärakennus on ollut kärjäatalona. Tilan historia juontunee myöhäiskeskiajalle (Pohjanmaan voudin talo).
- Vuotila: vanhaa talonpoikaisrakentamista
- Matinlauri: huonokuntoinen, rakennuskannaltaan perinteinen talouskeskus, taidemaalari Vilho Lammen kotitalo.
- Kaitera: vanha sukutalo, talonpoikaista rakennuskantaa.
- Vesilaitos: uusi matala rakennus, joka näkyvällä sijainnillaan rikkooraitin yhtenäisyyden. (A, B)

14. Liminganjokivarsi välillä Rauhanyhdistys-Pyhtilä, Liminka kk MK, M, R
- Väljätkösti rakennettu, pääosin asuinrakennuksia ja talouskeskuksia sisältävä vyöhyke, jonka runkona ovat viljelysten keskellä kulkevat joki ja rantatie. Muina miljööttekijöinä ovat sillat sekä jokivarren kasvillisuus ja pihapuut. Perinteistä maaseuturakentamista käsittävät mm. seuraavat rakennusryhmät:
- Kärppä (päärakennus, aitta)
  - Härmä (päärakennus, vilja-aitta)
  - Alatalo (päärakennus, vilja-aitta, ulkorakennus)
  - Arvonolli (asuinrakennus)
  - Rapakko (asuinrakennus, vilja-aitta)
  - Jukola (vilja-aitta)
  - Pyhtilä (mm. vilja-aitta), joka liittyy Hirvelän-Puodinmäen (kohteet 5...7) "asuttujen saarien ketjuun, joka leimaa jokivarren alajuoksulla leviävää viljelysmaisemaa. Tärkeä rakennettu elementti maisemassa ovat ladot. Ympäristö on alavan, maan kohoamisen muokkaaman viljelysmaiseman tyyppiesimerkki: pellot muuttuvat rantaa kohti

edettäessä niityiksi, pensastoiksi ja pieniksi metsiköiksi sekä lopulta ruohikkoseksi, rataviivaltaa sepäselväksi merenrannaksi. (C)

15. Limingan Osuusmeijeri, Liminka kk R
 Vuosisadan alun tyyliä kuvastava, v. 1916 valmistunut meijerirakennus. (C)
16. Tuulimylly, Shell-huoltamo R
 Mylly ja hiooltoasema muodostavat rakennuskannaltaan ja toiminnaltaan ristiriitaisen kokonaisuuden. (B)
17. Yli-Kestilän vesimylly, Värminkoski H, R, M
 Limingan ainoa säilynyt, kunnoltaan sangen hyvä vesimylly. Vieressä aitta. (A)
18. Kirkko ja tapuli, Liminka kk R
 Suuri empiretyylinen ristikirkko, jonka keskuk- sessa torni (A. F. Granstedt, valm. v. 1826). Tapuli vuodelta 1733 (Grels Nordling). Vieressä vanha hautausmaa. (A)
19. Alakestilän puisto M
 Liminganjoen saarille ja rantatörmille perus- tettu puisto, jossa on yli sata puu- ja pensas- lajia. Puistolle ovat luonteenomaisia monipuolisen kasvillisuuden muodostamat pienet aukiot sekä useihin uomiin jakautunut Liminganjoki. (C)
20. Heiskari, Liminka kk H, R
 Entinen kievaritalo, jonka pihapiirissä kaksi pääosin perinteisessä asussa säilynyttä asuinra- kennusta. Päärakennuksessa on rikasmuotoinen kuistirakennelma. (B)

21. Linnukkapatsas, Liminka kk H
Linnukanmäelle pystytetty vv. 1589-92 hävi-
tysten muistomerkki. (A)

LUMIJOKI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/29.1.1976/Jorma Huusko

1. Knuutilan aitat, Hirvasniemi R
Kahden aitan ryhmä, nuoremmassa vuosiluvut
1807 ja MDCCVII. (A)
2. Pääatalo, Hirvasniemi R, M
Pääosin asumiskäytössä oleva maalaistalo, jonka
pihapiirissä 1800-luvun loppupuolen pääraken-
nus sekä pihan muilla sivuilla ulkorakennukset.
Yhden osana vanha heikohkokuntoinen asuinraken-
nus. Taloon johtaa maantieltä koivukuja, jonka
varressa kaksikerroksinen vilja-aitta. (B)
3. Hemmilän aitta, Ylipää R
Vanhalla talonpaikalla jäljellä oleva kaksiker-
roksinen suurehko patsasaitta. Rapistumassa.
(B)
4. Särkioja, Alapää R, M
Huvilaksi kunnostettu entinen talouskeskus.
Tie vie yli pienen ojan ja sen rantapuuston
läpi pihalle, jota reunustavat ulkorakennukset
ja asuinrakennus. Sivummalla aittaryhmä. Ra-
kennusten ulkoasu kunnostettu perinteeseen tukeu-
tuen: väriytyy punainen valkoisin listoin. Asuin-
rakennuksessa on nyt lautakatto, sisäänkäyntiä
ja sisätiloja uudistettu. (C)
5. Penttilä, Lapinkylä R, M, MK
Lapinkylän viljelysaukealla sijaitseva talous-
keskus, jonka pihapiiriin kuuluvat perinteisessä
asussaan olevat asuinrakennus (vuodelta 1867) ja
ulkorakennukset: navetta, "puoti" sekä osittain
asuinkäytössä oleva rakennus. Vierellä lisäksi
aittoja (mm. vilja- ja ruoka-aitta) (A) sekä
lähellä siivetön, kohtalaisessa kunnossa oleva
tuulimylly. (B) Viljelysmaisema, ks. kohde 12 (C)

6. Tynin aitat, Lapinkylä R
Kahden oletettavasti 1800-luvun aitan ryhmä tien varrella, lähellä pellolla vastaavankaltainen Tynin-Rantalalan aitta. (A) Maisema kohde 12. (C)
7. Kauppi, Lapinkylä R, M, MK
Talouskeskus, jossa perinteistä rakentamista: vanha asuinrakennus, lato- ja tallirakennus, navetta n. vuodelta 1915 sekä uusi, massaltaan vanhaan sopeutuva parikymmenvuotias asuinrakennus. Ryhmää jatkaa harmaiden ulkorakennusten rivi, johon kuuluu mm. kaksi kammiaittaa. (A) Rakennukset kuuluvat laajojen viljelysten ympäröimään, puuston elävöittämään rakennuskokonaisuuteen: Lapinkylän entinen kansakoulu, Petäjän talo (kohde 9), Kauppi ja viereinen Pikku-Kauppi. (C)
8. Petäjä, Lapinkylä R, M, MK
"Umpikartano", jossa pihan sivuilla sijaitsevat perinteisestä muutettu (ikkunat), luultavasti 1800-luvun puolimaissa rakennettu päärakennus, kivinavetta, osin asuntona palveleva sivurakennus sekä aittarakennus. Sen osana on luhti, joka on ollut läpiajettava. (B) Alavalle Pohjois-Pohjanmaalle tyypillinen agraariympäristö (ks. kohde 12). (C)
9. Perälä, Lapinkylä R, M
Asuinrakennuksen sekä navetan ja kahden muun talousrakennuksen muodostama säännöllinen perinteinen pihapiiri, jonka ulkopuolella aitta ja uudempi asuinrakennus. Vanhempi on alkuisin 1800-luvun lopulta, ja sitä on jatkettu n. vuonna 1905. (A)
10. Jakkulan aitat, Lumijoki kk R
Kaksi suurehko 1800-luvun vilja-aittaa. (A)

11. Pönni (Pieti), Lumijoki kk R, M
 Kahden perinteistä maaseuturakentamista edustavan asuinrakennuksen (ikkunamuutoksia, toinen uusittu n. 20 vuotta sitten: ulkopuolella vaakavuoraus ja vaalea maali, toisen vaakavuoraus punainen, listat valkoiset), puodin ja vanhan navetan rajaama pihapiiri, jonka ulkopuolelle jää uusi navetta.
 Talolle tulevan tien varressa monien ulkorakennusten reunustama raitti: entinen paja (aukko-
 muutoksia), kylkiäisellä lisätty kaksikerroksinen jyvääntä, pieni kammillinen aitta sekä pitkä puotirakennus. Raitti- ja pihapiirit, vinttikaivo. (B)
12. Lapinkylä MK
 Laaja tasainen maanviljelysmaisema, jonka keskellä sangen yhtenäisiä rakennusryhmiä (kohteet 5...8, 13). (C)
13. Mäkikylä, Lapinkylä M, R, MK
 Lapinkylän viljelysaukean eteläosassa puustoa kasvavalla mäellä sijaitseva kuuden talouskeskuksen ryhmä, jossa pääosin perinteisasuinen rakennuskanta muodostaa pihapiirejä ja raitinpätkiä. Myös puustolla on osuutensa sekä miljöön tilanrajaajana että maisemakokonaisuudessa. (C)
 Rakennuksista mainittakoon:
 - Marttila: osin huonokuntoiset ulkorakennukset toimivat raitin "porttina".
 - Kaakinen: pihapiirissä perinteinen vaaleaksi maalattu asuinrakennus, ulkorakennuksia, puustoa ja kaksi pientä aittaa.
 - Prokkola: avara piha, jonka laidoilla ulkorakennuksia ja kaksi asuinrakennusta: nuorempi oletettavasti 1800-luvun loppupuolella tehty sekä toinen, johon kuuluu talon ns. vanha puoli. Rakennus on uusittu (mm. ikkunat, kuisti, levyverhous).

- Perttu: n. vuodelta 1910 olevat asuinrakennus ja ulkorakennus, jonka osana on näistä vanhempi pieni asuinrakennus.
  - Merilä: Kammiaitta. Talon navetta on raitin dominoivin uusi rakennus.
  - Taavittila: kolme pientä aittaa pihapiirin ulkopuolella.
- (B)

14. Ylipään raitti ja viljelysmaisema M, MK, R
 Ylipään maantien osuus, joka alkaa pohjoisesta Länkisen talolta. Tie kulkee tämän aution ja rappeutuneen talon (harmaiden hirsirakennusten sulkema pihapiiri, ulkopuolella tien varressa kammillinen aitta) pihan (B) ja ojanvarren kasvillisuuden läpi, yli ojan ja nousee kohti puuston ympäröimää rakennusryhmää: Täällä raitin varteen tiivistyy perinteistä rakentamista: talouskeskuksia sekä Ylipään entinen kansakoulu. Ympärillä leviävät metsän saartamat viljelykset.

(C)

15. Jokiparras, Lumijoki kk MK, M, R, H
 Lumijoen pohjoispuolta kulkeva tie, jonka varrelle on väljästi sijoittunut rakennuksia, pääosin talouskeskuksia. Maisemakuvaan kuuluvat myös Lumijoki rantakasvustoineen, talojen luona oleva puusto, viljelykset (etenkin pohjoispuoliset laajat peltoaukeat) sekä taajaman rakennuksista huomattavimpana Lumijoen kirkko. Raitin tiheämmin rakennettu pääosa on tien 813 länsipuolella. Itäpuolella tie jatkuu Lumijoen rantaa viljelysten keskellä ja johtaa jokisuiston ruohikoille Liminganlahden rantaan. Täällä Lumijoen maisemaosuus yhtyy Limingan viljelysmaisemiin: Lumijoen puolella Hirvasniemen tienoo, Limingassa Virkkula ja Rantakylä (ks. ko. Limingan kohteet). (C)

Perinteistä rakennuskantaa on mm. seuraavissa taloissa:

- Kallisenaho: aittoja
- Pottala
- Ylilauri: Asuinrakennus, jonka toinen pää vuodelta 1765, väliosan siihen yhdistämä toinen osa mahdollisesti vanhempi. Aitta vuodelta 1702 (oviaukkoa korotettu kahden hirren verran) sekä ulkorakennuksen osana oleva vuonna 1774 rakennettu luhti, jonka luhtikäytävä ja profilointi peitetty suoralla lautajulkisivulla.
- Rahtula
- Pappila: Päärakennus vuodelta 1904, entisestä poikkeavat kuisti ja lisärakennus vuodelta 1966. Pihapiirissä on lisäksi aitta ja ulkorakennus.
- Risto (Pieti): Yhtenäinen pihapiiri, johon ulkorakennusten lisäksi kuuluu yli satavuotias asuinrakennus. Pirtti on sisältä maalattu liituvärillä taitteista kattoa myöten; suuri uuni. Viereinen "pieni puoli" on päärakennusta vanhempi.
- Kansalaiskoulu: mm. punaiseksi maalatut 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alkupuolen koulurakennukset, joissa on tehty ikkunamuutoksia. Ks. kohde 23. (B)

16. Saarela (Kleimo, Leimu), Lumijoki kk R, H, M
Suorakaiteen muotoinen piha, jonka vastakkaisilla sivuilla perinteinen puotirakennus ja osittain uusittu asuinrakennus sekä uusi navetta ja autotallilla jatkettu luhti. Tie Lumijokitörmältä on aiemmin tullut talon luhdin läpi, vuosiluku 1777 on veistettynä luhdissa sängyntolppaan. Lähellä sortumaisillaan oleva vesimylly. (B)
17. Laurila, Lumijoki kk R
Suuri taajamarakennus, joka on toiminut kesti-

kievarina. Katto, ulkovuoraus ja ikkunat uusittu v. 1922. Sisätilat kunnostettu äskettäin. Myös talouskeskus: tien toisella puolella kaksi päärakennuksen ikäistä aittaa. Koirurivi tien ja talon välillä. (A)

18. Tynin tuulimylly, Lapinkylä H, R
Kohtalaisessa kunnossa oleva tuulimylly. (B)
19. Penttilän tuulimylly, Lapinkylä H, R
Kohtalaisessa kunnossa oleva 1800-luvun alkupuolella rakennettu, nyt siivetön tuulimylly. (B)
20. Kyrön tuulimylly, Lumijoki kk H, R
Siivetön kunnostuskelpoinen tuulimylly. (B)
21. Kleimon vesimylly, Saarela, Lumijoki kk H
Heikkokuntoinen pieni puromylly. (B)
22. Lainajyvämakasiini, Lumijoki kk H, R
Kaksikerroksinen, hyväkuntoinen, maataloustuottajien omistama makasiini. (A)
23. Kansakoulu, Lumijoki kk H, R
Vuonna 1884 koulukäyttöön otettu, tätä vanhempi perinteistä maaseuturakentamista edustava talo. Ikkunamuutokset rikkovat ulkoasua. Vieressä muita koulurakennuksia sekä Jokipartaan raitti (ks. kohde 15). (B)
24. Nuorisoseurantalo, Lumijoki kk H, R
Vuosisadan alkupuolella rakennettu suurehko punaiseksi maalattu hirsirakennus. Uusi kuisti poikkeaa rakennuksen tyylistä. (B)

25. Lumijoen kirkko ja tapuli R, H, M
Suuri tiilinen pitkäkirkko (valmistunut v. 1890),
vanhan kirkon tapuli (vuodelta 1747). Ympärillä
vanha hautausmaa, johon hautaus on lopetettu vuo-
sisadan vaihteessa. (A)
26. Kotiseutumuseo, Lumijoki kk H
Pieneen entiseen rukoushuonerakennukseen on sijoi-
tettu esinekokoelma. Rakennuksen kunto heikko.
(B)

MUHOS

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo 11.4.1976 Jorma Huusko

1. Nykyri, Laitasaari R, M
Laitasaaren-Laukan tien ("vanhan tien", kohde 15) varrella oleva kahden asuinrakennuksen ja ulkorakennusten ryhmä, joka ympäröivän puuston kanssa muodostaa perinteisen, väljästi rakennetun raittimiljööän. C
2. Peri-Karhu R, M, MK
Jokilaakson viljelyksillä (kohde 16) sijaitseva kolmen talouskeskuksen ryhmä. Korjattuihin ja hyväkuntoisiin rakennuksiin kuuluu mm. runsaasti pieniä ulkorakennuksia. C
3. Similä R
Kunnostetut asuinrakennus sekä kolmen aitan ja yhden varastosuojan rivi oletettavasti 1800-luvun lopulta. C
4. Ranta-Kesti R, MK
Oulujoen rannassa sijaitseva suuri 1800-luvun päärakennus, jossa on koristeellisia yksityiskohtia (kaksi kuistia, toisen kerroksen parveke pihäjulkisivun keskellä, ikkunalistoituksia). Kivinavetta, koivukuja. Viljelysmaisema, kohde 16. A
5. Yrjänä, Laitasaari R, MK
Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus viljelysmaisemassa (kohde 15) Oulujoen pohjoispuolella. C
6. Könö-Vikiö, Muhos kk R
Suuri puinen yksikerroksinen asuinrakennus vuodelta 1850. Hirsipintainen, koristeelliset ikkunalistoitukset luultavasti 1800-luvun lopulta. "Herraskartano". A

7. Lukka R, M
Talouskeskus, jonka sangen eheään pihapiiriin kuuluu mm. asuinrakennus vuodelta 1901 sekä vanhempi, mahdollisesti 1700-luvulta- peräisin oleva asuinrakennus. Aittoja, vanhaa puustoa. C
8. Ranta-Laitila R, MK
Muhosjokivarren viljelyksillä (kohde 17) maisemallisesti hallitsevalla paikalla sijaitseva, perinteistä maaseuturakentamista sisältävä talouskeskus. C
9. Halola R, M, MK
Hyväkuntoinen maalaistalo, johon kuuluu suuri päärakennus, ulkorakennuksia (mm. kaksi kammillista aittaa) sekä jalopuita sisältävä puistomainen ympäristö. Tietävästi Muhoksen vanhin tila. A
10. Hartikka, Laukka R, M, MK
Kahden hyväkuntoisen talouskeskuksen ryhmä, johon kuuluu mm. päärakennukset vuosilta 1902 (om. Y. Hartikka) ja 1903 (om. Pohjolan Poikakoti). Viljelysmaisema (kohde 15). A
11. Huikola, Kylmälänkylä R, M, MK
Muhosjoen rannalla viljelysten laidalla sijaitseva, perinteistä talonpoikaisrakentamista edustava rakennusryhmä. Tie taloille kulkee pientä siltaa Muhosjoen yli; jokivarsia leimaa tiheä rantakasvillisuus. Huikolan keskeisen osan muodostavat kaksi rakennusten sulkemaa pihapiiriä, joihin kuuluu kaksi 1800-luvun asuinrakennusta. Uusin n. vuonna 1918 rakennettu asuinrakennus on hieman sivussa, samoin kaksi aittaa, joista pienemmässä on vuosiluku 1781. Rakennukset ovat osittain auti-
oina. A

12.   Viskaalin aitat, Viskaalinmäki   R
Kolmen pienen hyväkuntoisen aitan ryhmä Vis-
kaalin maatalouskoeasemalla.   A
Aittojen lisäksi pihaa reunustavat mm. uusit-
tu perinteinen asuinrakennus sekä kivinavetta.   C
13.   Luhtirakennus, Kontu, Laitasaari   R
Oulujoen pohjoisäyrällä sijaitsevaan talous-
keskukseen kuuluva hyväkuntoinen luhtiraken-
nus, jossa on kolmiaukkoinen luhtikäytävä ja
pärekatto. Rakennus on ollut aiemmin läpiajettava,
nyt alhaalla keskellä on jyväättä. Luhti on
sijainnut joen törmällä, josta se on siirretty
pihapiirin vastakkaiselle sivulle. Hirret on
käännetty.   A
14.   Kosula   MK, R
Viskaalinmäeltä itään avautuva viljelysmaise-
ma, jonka rakennuskantaan kuuluu tyypillisen
perinteisen maaseuturakentamisen esimerkkejä
(mm. Kangasolli ja Apaja-Inkala).   C
15.   Laitasaari-Laukka   MK, M, R
Oulujokivarren viljelysmaisemakokonaisuus,
jonka tärkein osa sijoittuu joen etelärannal-
la kulkevan tien äärelle. Tieltä on useilta
paikoilta hyvä näköala Oulujoelle ja sen vil-
jellyille rannoille. Alueella on useita perin-
teistä talonpoikaisrakentamista sisältäviä ta-
louskeskuksia (mm. kohteet 1,5, 13) sekä mil-
jööltään kiinteitä raitinpätkiä (kohde 1, talo-
tiivistymä Laukan sillan eteläpuolella sekä
tähän liittyvä Kärnän talon tienoo). Joen poh-
joispuolella maisema on yhtenäisin Päivärinteel-
tä itään.   C
16.   Korivaara-Muhos kk   MK, R
Korivaaralta aukeavista maisemista on selkeim-
min havainnoitavissa vaaralta itään Muhoksen
kirkonkylälle leviävä viljelysaukea Oulujoen

- eteläpuolella. Peltojen lisäksi alueelle antavat leimansa piha- ja rantapuusto sekä paikoin vanhat maaseuturakennukset (kohdeet 2 ja 4, Viinikan aitat, "Alapappila"). Maiseman kahtena rajamerkinä ovat puustoa kasvavat Korivaara ja kirkonkylän länsilaidan mäki. C
17. Hyrkäs-Muhos kk MK, R
Rajoiltaan epäselvä viljelysmaisemakokonaisuus, jota maantiet ja rautatie halkovat. Maisemallisena selkärankana on Muhosjoki, joka rantapuustoi-
neen ja -viljelyksineen leimaa useita maiseman jaksoja. Alueella on perinteistä rakennuskantaa (mm. kohde 8) sekä paikallishistoriallisena lisänä Syväyksen ranta: paikka, josta tervave-
neet vedettiin maihin niiden siirtämiseksi Pyhäkosken yläpuolelle. C
18. Vanha apteekki, Muhos kk R
Pystyhirsirakenteinen, 1920-30-luvun vaihteessa tehty, vaakalaudalla ulkoa vuorattu suurehko liike- ja asuinrakennus, jonka hahmoa elävöittä-
vät vaihtelevat kattomuodot ja -ikkunat, erkkeri, paryeke ja ikkunajäsentely. A
19. Tuomisen huvila, Muhos kk H, M
Vanhan puistikon ympäröimä asuinrakennus, joka pääosin on rakennettu vuonna 1794. Rakennus on nyt vuorattu ulkoa ja maalattu vaaleaksi; aukko-
muutoksia. B
20. Koivikko, Muhos kk R, M
Koivikon maatalousoppilaitokseen kuuluvat puis-
tossa sijaitsevat asuinrakennus ja johtajan asun-
to, joiden yksityiskohtien muodoissa on nähtävissä vuosisadan vaihteen arkkitehtuurin piirteitä. A

21. Pohjolan Poikakoti, Muhos kk R
Alueelle on kerätty seitsemän kammiaitan rivi, keskimmäisen katolla vellikello. A
Muihin rakennuksiin kuuluu mm. kolmikymmenluvun tyylipiirteitä kantava kaksikerroksinen puinen laitosrakennus. Alueelle johtaa maantieltä peltojen halki koivukuja. C
22. Saarikosken mylly H, R
Suurehko huonokuntoinen myllyrakennus, johon on kuulunut myös saha. B
Lähellä kesäasuntona toimiva mahdollisesti viimevuosisadan puolivälissä tehty asuinrakennus. C
23. Pyhäkosken voimala R
Oulujoen suurin, v. 1948 valmistunut voimala (arkkit. Aarne Ervi). C
24. Valkola, Muhos kk H, R
Kirkonkylässä lähellä vanhaa satamapaikkaa (kohde 30) sijaitseva talouskeskus, jossa on perinteistä talonpoikaista rakennuskantaa, mm. 1880-luvulla pystytetty, pääosin alkuperäisessä asussaan oleva asuinrakennus. Talo on toiminut kuntakokousten pitopaikkana, käräjätalona ja postina. - Lähellä Valkolan törmä, joka perimätiedon mukaan on vanhan vihan aikainen taistelupaikka. Tällä paikalla olisi käyty muhoslaisen Mustan Nykyrin (mahdollinen kotitalo Laitasaaren Nykyri, kohde 1) johdolla taisteluja vienankarjalaisia vastaan. C

25. Ponkilan ent. kansakoulu H, R
Koulukäytöstä poistuneista rakennuksista vanhin on 1880-luvulta. B
26. Kirkko ja tapuli, Muhos kk H, R
Vuonna 1634 rakennettu hirsiarkkukirkko (seinähirret on tuettu hirsistä sahattuihin tukiarkkuihin) on Suomen vanhimpia puukirkkoja. Kirkossa on tehty useita korjauksia: v. 1762, v. 1872 (kivijalka, katto, lattia, penkit ja lehteri uusittiin), myöhemmin asennettu mm. lämmityslaitteet. Emmanuel Granbergin maalauksia 1770-luvulta, restauroitu osittain v. 1956. Kirkon ympärillä vanha männikkö, vierellä kolminivelinen, yksityiskohdiltaan alkuperäisestä muutettu pohjalaistapuli (1762), jonka ovipiilessä on vaivaisukko. A
27. Hautausmaa, Muhos kk H, M
Muhossaarella sijaitseva vanha, edelleen käytössä oleva hautausmaa; osa kirkonkylän tienoon jokimaisemaa (kohde 32). C
28. Pappilan tupa, Muhos kk H, R
Pappilan entinen arentimiehen tupa, huonokuntoinen. Ympärillä ja pappilaan johtavan tien varrella vanhaa puustoa. C
29. Suvela R, M
Puistikon ympäröimä v. 1899 rakennettu perinteistä maaseuturakentamista edustava talo, joka on kunnostettu huvilaksi. C
30. Öhrbergin ranta, Muhos kk H
Oulujoen laivaliikenteen (reitti Oulu-Muhos) sekä koskenlaskun entinen päätesatama. Rakennelmat purettu, vieressä jäljellä oletettavasti 1800-luvun lopulla rakennettu, satamatoimintaan liittynyt talo. B

- 31. Kotiseutumuseo, Muhos kk H, R
 Viljamakasiinin (jossa esinekeräily), aitan
 ja koskiveneen käsittävä museo vanhassa männi-
 kössä, mm. piiskausmänty. A
- 32. Jokivarsi, Muhos kk MK
 Oulujoki laajenee Muhoksen kirkonkylän kohdal-
 la lammeksi, jonka puuston hallitsemilla ran-
 noilla on myös viljelyksiä. Maisemaan kuulu-
 vat rehevät purolaaksot. Kulttuurihistorial-
 lisesti arvokasta rakennuskantaa alueella on
 taajaman kohteiden 18...20, 24, 26...28, 30, 31)
 lisäksi mm. kohteissa 4, 9 ja 21. Alue liittyy
 Korivaaran tienoon (kohde 16) sekä Muhosjoen
 (kohde 17) maisemallisiin kokonaisuuksiin. C

OULUNSALO

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo(4.2.1976/Arja Romppainen

Jorma Huusko

1. Päättalo ja Uutela, Salonpää R, M
Talojen tärkeimmät rakennukset ovat ryhmittyneet suorakaiteen muotoisen pihan ympärille. Toisella pitkällä sivulla asuinrakennukset: Päättalon pirtti on rakennettu v. 1850, vv. 1880-89 keittiö- ja kamariosa, korjauksia 1900-luvun puolivälissä (mm. peltikatto). Uutelan asuinrakennus on 1910-luvulta, ja siinä on kuusikulmainen kuisti. Päärakennuksia vastapäätä ovat navetat: Päättalon hirsinavetta vuodelta 1936 ja Uutelan pihapiiriin sopiva uusi navetta. Toisiaan vastapäätä ovat hirsiset ulkorakennukset. Päättalon punaiseksi maalattu verstaas- ja kesäasuntorakennus, entinen puohitalli, jollainen on myös Uutelan harmaa, 1910-luvun sivurakennus. Ryhmään kuuluvat lisäksi Päättalon kaksi vilja-aittaa ja verkkoaitta; navettojen välissä on vinttikaivo. (C)

2. Muikku H, R, M, M
Tila on ollut 1700-luvulla "sotilaspuustellina" (vänrikki Ludvig Fredrik von Essen). Nykyiseen rakennuskantaan kuuluvat oletettavasti 1800-luvun lopulla rakennettu ulkoa pystylaudoituksella vuorattu asuinrakennus, johon on lisätty kuisti v. 1947, vanha asuinrakennus, vuonna 1906 rakennettu kivinavetta, talli, lato (katolla vellikello) sekä kaksi pärekattoista aittaa. Rakennusryhmän kohdalla runsas puusto; vanhaa maantietä reunustaa talon kohdalla korkea kuusikko. (C)

3. Niemi R, M, MK
 Talvisin autiona oleva osin huonokuntoinen rakennusryhmä, jossa on vanha asuinrakennus vuodelta 1718, tähän nurkittain kiinnirakennettu vuonna 1820 rakennettu uudempi päärakennus, jonka pirtti uuneineen alkuperäisessä asussa sekä ulkorakennus, jonka keskimmäinen hirsinen luhtiosa on vuodelta 1718. Päärakennusta vastapäätä veliömäisen pihan laidalla sijaitsee matala hirsinavetta, jonka katto osittain luhistunut. Tämän vieressä on kaksikerroksinen pieni talli vuodelta 1754. Navetan päädyissä on vinttikaivo. Taloa sivuavan tien toisella puolella on kaksikerroksinen vaakalaudalla vuorattu vilja-aitta. Rakennusryhmän sijaitsee näkyvästi peltoaukealla. (B)
4. Kuivala-Lääkkö R, M
 Tiiviin pihapiirin muodostava hyväkuntoinen rakennusryhmä. Asuinrakennus on vaakalaudalla - ulkoa vuorattu hirsitalo, jonka vanhin osa on mahdollisesti 1700-luvulta, pirtti 1800-luvun loppupuolelta ja saliosa 1900-luvun alusta. Kuu-sikulmainen kuisti. Kivi- ja hisirakenteinen navetta on rakennettu n. vuonna 1900, kolmiosainen luhti vuonna 1772 kuten pystylaudoituksella vuorattu, pihapiirin ulkopuolella oleva jyvä-aittakin. Pihassa lisäksi luhtia vastapäätä talli- ja latorakennus (kammillinen keskiosa) sekä pikkunavetta. Talouskeskus sijaitsee viljelysten laidalla lähellä hautausmaata. (A)
5. Uusi-Juntti R
 Päärakennus on vuoraamaton hirsirakennus 1800-luvulta, samoin nyt talousrakennuksena toimiva pikkupuoli. Puohi (ollut ennen mm. tallina) on kaksikerroksinen viisiosainen hirsirakennus, jossa on korsteelliset pariovet. Uuden navetan sijoitus on avannut pihapiirin yhden sivun, joskin rakennus muuten noudattaa muiden rakennusten linjoja. (C)

6. Junkkonen
 Hoidettu pihapiiri, jossa n. 100-vuotias hirsinavetta, talli (luultavasti n. 160 vuotta vanha; hirret käännetty), asuinrakennus, joka on rakennettu 1800-luvun alkupuolella ja siirretty myöhemmin nykyiselle paikalleen sekä pärekattoinen, asuinrakennuksen ikäiseksi oletettu puohirakennus. Asuinrakennuksessa pieniä ikkunamuutoksia. (B)
7. Prokkola R, M, MK
 Puuston ympäröimä hyväkuntoinen rakennusryhmä, jonka umpihihaa avaritettu n. vuonna 1920 rakennuksia siirtämällä. Ryhmään kuuluvat varastona toimiva vanha asuinrakennus, uudempi asuinrakennus vuodelta 1896 (jossa kuusikulmainen ulkoeteinen), vastapäinen hirsinavetta vuodelta 1803, puohi sekä aitta. (C)
8. Helanen, Salonpää R
 Tila on ollut saman suvun hallussa vuodesta 1633, nykyinen rakennuskanta käsittää yhtenäisen ulkoasunsa säilyttäneen asuinrakennuksen vuodelta 1902 (päätykamari hieman myöhäisempi), puohitallin, jonka tallipääty on vuodelta 1948 ja pärekattoisen entisen ruoka-aitan. Aitassa on käytetty hirsien välissä riiveenä tuohta. (A)
 Uudet sauna ja lautarakenteinen navetta hajoitettavat rakennusryhmän kokonaisuuden. (B)
9. Ervasti ja Korpela, Ervastinkylä R, M, MK
 Ervastinmäellä sijaitseva harmaiden hirsirakennusten dominoima rakennusryhmä, jonka yhtenäisyyden uudisrakennukset (navetta, vaja) jossain määrin rikkovat. Ervastin asuinrakennuksen vanhempi osa n. 200 vuotta vanha, Korpelan asuinrakennus samankaltainen ja saman ikäiseksi oletettu. Ervastin pihapiirissä on lisäksi puohi,

jonka hirsinen osa luultavasti n. kaksisataavuotias. Korpelassa on asuinrakennuksen tyylinen "pikkupuoli", puohi ja aitta. Korpelan rakennukset ovat autioina ja niiden kunto heikkenee. (B) Viljelysmaisema. (C)

10. Lassila R
Asuinrakennuksen vanhempi osa 1700-luvulta, kamariosa 1800-luvun puolimaista, kuusikulmainen kuisti. Pihapiirissä ovat myös luhti vuodelta 1724 sekä huonohkokuntoinen navetta. (A)
11. Santaniemi, Kylänpuoli R
Asuinrakennus sanotaan tehdyn "paaluista savella muuraten" 1800-luvun puolivälissä, ulko-verhouksena vaakalaudoitus. Alaosastaan kivirakenteinen navetta on 1870-luvulta. (A)
12. Kukkonen ja Jääskö, Kylänpuoli H, R, M
Vierekkäiset, hyväkuntoiset ja rakennuskannaltaan yhtenäiset talot, jotka ovat toimineet kestikievarina, Jääskössä on perinne jatkunut n. vuoteen 1950 asti. Talot sijaitsevat lähellä Oulunsalon kirkkoa, ja Kukkosen isännät ovat olleet "kirkkoväärtejä."
Kukkosen asuinrakennuksen pirttiosa oletetaan rakennetun viime vuosisadan alussa, kamarit on tehty myöhemmin lankunpätkistä. Rakennus on ulkoa vuorattu ja siinä on kuusikulmainen kuisti. Kartanolla on myös n. 150-vuotias puohi ja sen takana riihi sekä asuinrakennusta vastapäätä oleva, Kempeleen Vuopposelta siirretty kaksikerroksinen aitta. Oulunsalon kunta on ostanut talon tehdäkseen siitä museon.
Jääskön rakennuksiin kuuluu asuinrakennus, jonka pirttiosa on mahdollisesti vuodelta 1850, uudempi siipi on rakennettu v. 1892 "lankuista muuraamalla". Tämän osan ikkunoita on myöhemmin muutettu. Rakennus on ulkoa vuorattu ja maalattu

punaiseksi kuusikulmaista vanhan puolen kuistia lukuunottamatta. Jääskössä on myös navetta vuodelta 1892, aittarakennus vuodelta 1893 sekä talon kohdalla toisella puolen tietä sijaitseva kaksikerroksinen 1800-luvun lopun vilja-aitta. (B)

13. Yli-Kaakinen, Kylänpuoli R, MK
Avarassa peltomaisemassa puiden katveessa oleva talouskeskus, jonka päärakennus on pitkä hirsitalo vuodelta 1860. Rakennuksessa on kolme eteistä, joista kaksi yhdistetty suureksi kuistirakennelmaksi. Kuisteissa koristeelliset pienimuotuiset ikkunat, talon ikkunoiden karmi istat detaljikkaat. (A) Pihapiiriä rajavat kaksi puohirakennusta sekä uusi L-muotoinen navetta. Lisäksi pellillä katettu riihi ja vilja-aitta vuodelta 1873. (B)
14. Ala-Kaakinen, Kylänpuoli R
Asumaton hyväkuntoinen vv. 1871-72 rakennettu talo, jossa ulkopuolella lautavuoraus. Kuistin kulmat viistetyt. Pihapiirissä kuusiosainen hirsinen puohirakennus. (A)
15. Raumalan luhti R
Hyväkuntoinen 1700-luvun luhti, johon on myöhemmin tehty lautainen lisärakennus. (B)
16. Isolan aitta, Kylänpuoli R
Kolmekerroksinen, pystylaudoituksella vuorattu hirsiaitta. (A)
17. Filppula, Kylänpuoli H, R
Sotilasvirkatalo 1700-luvulla. - Perinteistä maaseuturakentamista edustavat asuinrakennus ja kaksi ulkorakennusta ovat rappiolla. (B)

18. Salola, Kylänpuoli R, M
 Vuonna 1914 rakennettu loivakulmaisella mansar-
 dikatolla varustettu asuinrakennus, jonka ylä-
 kerran päätyparveke sekä ikkunadetaljit kerto-
 vat vuosisadan alun tyyllipyrkimyksistä. Tuu-
 hea pihapuusto. (A)
19. Salonpää MK, R, M
 Viljelysmaisema, jossa perinteistä rakennus-
 kantaa (ks. kohteet 1 ja 8). (C)
20. Ervastinkylä MK, R, M
 Viljelysmaisema. Rakennuksista ks. kohde 9.
 (C)
21. Kylänpuoli MK, M, R
 Viljelysmaisema, jonka halki kulkee puuston osit-
 tain rajaama raitti. Tien varrelle sijoittuu
 myös runsaasti perinteisiä maaseuturakennuksia
 (mm. kohteet 4, 7, 12, 13,, 14, 16 ja 17).
 Maisemakuvaan kuuluu myös Oulunsalon kirkko.
 Kaakkoon päin avautuvan viljelysaukean toisella
 puolella on rakennuskannaltaan huomattava Kem-
 peleen Sarkkirannan alue. (C)
22. Vanha Varjakka H, R, M
 Kolmen asuinrakennuksen muodostama väljä piha-
 piiri. Kaksi vanhinta taloa on rakennuttanut
 merikapteeni Georg Franzén v. 1900, nuorin ra-
 kennus vuosisadan alkupuolelta. Rakennukset kuu-
 luneet mm. Warjakka Trävaru -yhtiölle (perustet-
 tu 1898), myöhemmin Uleå-yhtiölle. - Varjakka
 on entinen teollisuusalue, Varjakan saarella on
 ollut laivatelakka (per. 1852), sen jälkeen
 korjaustelakka, sitten saha. Sen viimeinen toi-
 mintakausi oli vv. 1922-29. Osa Varjakan raken-
 nuksista on siirretty Pateniemeen, missä niistä
 on tehty Oulu Oy:n työntekijöiden asuntoja.
 Vanhan Varjakan paikalla on ollut talo jo aina-

kin 1700-luvulla. Nykyiset rakennukseton Oulu Oy kunnostanut toimihenkilöidensä kesäasunnoiksi. (C)

23. Ervastin kansakoulu H
 Vuonna 1905 rakennettu vaatimaton koulurakennus, jonka ikkunanlistoissa ja ruutujaossa vuosisadan alun henkeä. Talo toimii nykyisin Rauhanyhdistyksen rukoushuoneena. (A)
24. Salonpään kansakoulu H
 Luokkahuoneita ja asuntoja sisältävä koulurakennus vuodelta 1922. (A)
25. Oulunsalon kirkko R
 Oulunsalon kolmas kirkko, joka on rakennettu vv. 1888-91 arkkitehti Julius Basilierin piirustusten mukaan. Rakennus on länsitornillinen uusgoottilaista tyyliä edustava pitkäkirkko. Korjauksia vuosina 1905 ja 1908, ulkomaa-laus 1974. (A)
26. Pappila R
 Vanhin keskimmäinen osa on liminkalaisen Abraham Sunin v. 1856 rakentama. Rakennusta on myöhemmin jatkettu symmetrisesti molemmista päistä, lisätty kuistit ja avoveranta sekä tehty aukkomuutoksia. (C)
27. Uhrikirkon muistomerkki H
 Muistomerkki on Oulunsalon kirkon vieressä sijaitsevalla hautausmaalla. Siihen kaiverrettu uhrikirkon kuva on tehty J. W. Calamniuksen v. 1862 muistinvaraisesti laatimaan piirrokseseen perustuen. Perimätiedon mukaan Oulunsalon ensimmäisen kirkon rakennutti eräs piispa, joka myrskyssä haaksirikouduttuaan lupasi rakentaa kirkon saarelle, jolle hän pelastuisi. Puinen v.

1665 rakennettu kappeli oli kooltaan 9 x 16 m. Sittenkin kirkkoon tekivät merenkävijät lahjoituksia saadakseen onnen myötänsä tai kiittääkseen onnistuneesta matkasta. Uhraamistavan katsotaan jääneen käytöstä 1880-luvulla. Oulunsalon toisen kirkon valmistuttua (kirkkoa rakennettiin vv. 1853-55, se valmistui lopullisesti v. 1877 ja paloi salaman sytyttämänä v. 1882) uhrikirkko revittiin. Kirkosta on jäljellä Jaakko Suonperän v. 1763 tekemä ja Mikael Toppeliuksen v. 1764 maalauksin koristeleva saarnastuoli sekä pappilan karryvajaa v. 1957 purettaessa löydetty kuorilauta, jossa on oululaisen Lars Galleniuksen maalauksia vuodelta 1689. Molempia muistoesineitä säilytetään Pohjois-Pohjanmaan museossa. (A)

PUDASJÄRVI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/10.1.1976 Jorma Huusko

1. Siira, Jongun kylä R, MK
Maisemallisesti edustavalla paikalla Jongunjärven rannalla oleva, rakennuskannaltaan yhtenäinen talouskeskus. (C)
2. Pelttarinharju, Jongun kylä R, M, MK
Pääosin perinteistä rakentamista edustava taloryhmä. Vaihteleva maisema, jossa rakennusten ja viljelysten ohella metsällä ja vesistöillä osuutensa. (C)
3. Liikasenniemi, Jongun kylä R, M, MK
Yhtenäinen taloryhmä, jonka keskuksena on vanhojen asuinrakennusten ja aittojen rajaama piha. Kaksi uutta asuinrakennusta ovat pihapiirin ulkopuolella. Aittoja, riihi sekä ulkorakennuksen osana oleva "massiinihuone", jossa vuosiluku 1691. Maisema muotoutuu rakennusten lisäksi veden rajaamista kapealla niemellä sijaitsevista viljelyksistä. (B)
4. Mustalammen torppa, Jongun kylä (C) R
5. Pöhölänniemi, Livonkylä R, MK
Jokimaisemaan liittyvä yhtenäinen rakennusryhmä rantaviljelysten keskellä. (C)
6. Nurmelanharju, Livonkylä R, MK
Perinteistä rakennuskantaa sisältäviä taloryhmiä joen ja metsän rajaamalla viljelyksillä. (C)

7. Aintio, Puhoskylä R, M
Perinteistä rakennuskantaa (mm. asuinrakennus, paja) sisältävä taloryhmä, jokimaisema. (C)
8. Materon aitat, Puhoskylä (A) R
9. Parkkisen aitat, Puhoskylä (A) R
10. Mannisen aitat, Puhoskylä (A) R
11. Jussilan aitat, Puhoskylä (A) R
12. Hiltula, Hilturanta R, H, MK
Rakennuskannaltaan yhtenäinen komea talo, jonka päärakennus tehty kahdessa vaiheessa (vv. 1825 ja 1844), vanhan asuinrakennuksen toinen pää on entinen savupirtti. Kolmen aitan ryhmä, joista keskimmäisen lukossa vuosiluku 1840. Talossa ollut kauppa. (A)
Viereinen talo on Hilturannan paappila (ks.kohde 3)
Laaja järvi- ja viljelysmaisema. (C)
13. Taipaleenharju, Hetejärven kylä MK, M, R, H
Maantien ja Aittojärven välisellä harjulla oleva viljelysalue, jonka maisemallisina kiinnekohtina ovat kolme tuulimyllyä. Rakennuskanta pääosin 1800-luvun puolivälistä ja perinteistä rakentamista edustava. (C)

Taipaleen rakennusryhmässä toiminut ennen kievari, lähistöllä huonokuntoinen tuulimylly sekä aittoja. Vanha päärakennus autiona. (B)

Sankalan rakennuksiin kuuluu mainittavampina vanha asuinrakennus, jonka vanhinta osaa on n. 150-vuotias pirtti, kivinavetta, tuulimoottori vuodelta 1939 (malli sanottu saadun Rantasilasta, jossa edelleen on vastaavanlainen tuulimoottori) sekä tuulimylly, joka on Taipaleenharjun kolmesta myllystä parhaassa kunnossa (koneisto käyttökuntoinen). Myllyssä on vanhin vuosiluku 1905 (t. -06). (A)

Repolan asuinrakennuksen oletetaan olevan n. 80 vuotta vanha; rakennuksiin kuuluu lisäksi verrattain hyväkuntoinen tuulimylly. (A)

Lähistöllä tervahaudan pohjia.

14. Sotkanharju MK
Vaaramaisemaan liittyvä, etenkin viljelysten luonnonniittyjen ja erilaisten vesistöjen vuoksi merkittävä maisemakokonaisuus. (C)
15. Kurenkoski, Jongunsuvanto H, MK
Monipuolinen maisemakokonaisuus, johon viljelysten lisäksi kuuluu uittotoiminnan rakennuksia ja rakennelmia, tervahaudan pohjia sekä viljelykseen liittyviä rakennuksia. (C)
16. Liepeen saari, Kurenalus, Pudasjärvi kk MK
Selkeärajaan viljelysmaisema, johon oman lisänsä tuovat Kurenkoski, uittoväylä sekä vanha myllykanava. (C) Rakennuksista mainittakoon vanha kappalaisen pappila (B) ja samaan piiriin kuuluva tilan uudempi rakennus. Joen toisella rannalla viljelysmaisema, jonka dominanttina Päiväniemen perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus. (C)

17. Riekinranta, Pudasjärvi kk MK
Pudasjärven kirkon tienoilla sijaitseva kulttuurimaisema, johon kirkollisten rakennusten lisäksi kuuluvat perinteistä maaseuturakentamista edustavat Riekin ja Paavolan talot (A), viljelykset, Pudasjärvi, maisemallisesti merkittävä tieosuus kirkon ja em. talojen kohdalla (C) sekä kotiseutumuseon alue.
18. Pietarila, Pudasjärvi kk R, M
Tiivis kahden talon rakennusten ryhmä, sijoittuneena keskeisesti väljästi rakennettuna kylämaisemaan. Maatalouden lisäksi on toisessa rakennuksessa harjoitettu kauppaa. (B)
19. Poropudas (Nyynejä), Pudasjärvi kk R, M
Kahden suurehkon asuinrakennuksen ja ulkorakennusten ryhmä, joka sijaitsee jokirannassa mm. lehtikuusia kasvavassa puistikossa. Entisiä maatalous- ja kaupparakennuksia, jotka osin muutettuna ja rapistuneinkin edustavat hyvin kirkonkylän perinteistä rakentamista. (B)
20. Perttalan (ent. Nortamon) talo, Pudasjärvi kk R, M
Pitkä "maaseutuhenkinen" rakennus on ollut Hj. Nortamon (piirilääkärinä) vastaanotto ja asunto. (C)
21. Kotikumpu R, M
Puistomaisemassa metsikössä sijaitseva vuosisadan vaihteen tienoon huvilan piirteitä kantava asuinrakennus. Ollut mahdollisesti myös kunnantalon. (A)

22. Karvonen, Jongunkylä H, R, MK
Entinen maakauppiaan myymälärakennus kellareineen ja makasiineineen. Kahdessa aitas-
sa vuosiluku: 1761 ja 1846. Rantaviljelys-
maisema. (B)
23. Välijoen vesimylly, Puhoskylä H
24. Puhosjoen vesimylly, Puhoskylä H
25. Haukiojan vesimylly, Puhoskylä H
26. Taipaleenharjun kolme tuulimyllyä R, H, MK
Ks. kohde 13. (B)
27. Ritola, Pudasjärvi kk R, H
1. Vuonna 1936 rakennettu entinen kunnantalo,
jonka detaljeissa ajan klassistista hen-
keä. (A)
2. Vanha Ritola, 1910-luvulla metsänhoitaja
Hartmanin rakennuttama huvilamainen asuin-
rakennus, joka on ollut kunnantoimiston
käytössä. Lehtikuusipuistikko. (A)
28. Kurenalan kansakoulu, Pudasjärvi kk H, R
Vanha rakennus yli 100-vuotias; v. 1872
Riekin talossa aloittanut koulu muuttanut
tähän v. 1878. Uudempi rakennus tämän vuo-
sisadan alkupuoliskolta. Vanhan Kuusamontien
varrella vuonna 1888 istutettu Tammelanderin
lehtikuusikuja. (A)
29. Koskenhovi, Pudasjärvi kk R, H
Nuorisoseuran talo, jossa yksityiskohdissa
vuosisadan alun tyylillisiä piirteitä. (B)

30. Nivala, Korentokylä R, M
 Koristeellisten yksityiskohtien leimaama
 asuinrakennus jokitorfällä. "Ruukin (Hir-
 vaskosken) rouvan rakennuttama". Lähellä
 Korennon kievari, ks. kohde 37.
31. Hirvaskosken ruukin alue H, R, M, MK
 Alueen huomattavin muistomerkki on Hirvas-
 kosken ruukin päärakennus, jossa on jälkiä
 1800-luvun klassismin tyyli-
 pyrkimyksistä. Kartanoon kuuluu lisäksi vanhoja talousra-
 kennuksia sekä pieni puisto. (B)
 Lähellä on rautaruukin sekä sahan ja myllyn
 rakennelmia. Kohdekokonaisuuteen liittyy
 myös muita huomionarvoisia rakennuksia: ole-
 tettavasti entisiä rautaruukin asuntoja (Kos-
 kenkorva) sekä Mummulan talo lehtikuusi-
 istutuksineen. (C)
32. Pudasjärven kirkko, tapuli ja vanha hautaus-
 maa R, H, MK
 Kirkko rakennettu v. 1781. Ristikirkko; vii-
 meisin korjaus v. 1972. - Edellinen, nykyi-
 sen lähellä sijainnut v. 1675 rakennettu kirk-
 ko tuhoutui tulipalossa.
 Tapulin rakentanut Heikki Väänänen v. 1764.
 Oven päällä tapulin ulkopuolella Mikael Toppe-
 liuksen Kristuksen ylösnousemusta esittävä
 maalaus.
 Kirkkotarhaa kiertää 810 m pitkä katettu hirsii-
 nen aita. (A)
33. Hilturannan pappila, Hilturanta R, H, MK
 Hiltula määrätty kirkkoherran virkataloksi
 v. 1648. Nykyinen rakennuskanta lienee pääosin
 1800-luvulta, vanha pappila mainitaan uusitun
 v. 1890. (A)
 Viljelysmaisema, ks. kohde 12. (C)

34. Liepeen pappila, Pudasjärvi kk (B) R, H, MK
Viljelysmaisema. Ks. kohde 16.
35. Hirvaskosken rukoushuone H, R
Talkoovoimin pystytetty pieni, viime vuosisadan lopun tyylipiirteitä kantava laestadiolainen rukoushuone. (A)
36. Syötteen pitkostie H
Naamangalta Syötteelle johtava pitkostie. (C)
37. Korennon talo, Stokajärvi
Maisemaltaan merkittäväällä paikalla lähellä Korentojärven rantaa sijaitseva rakennusryhmä, jonka Kuusamon tie erottaa rannasta. Suurimaksi osaksi maalaamattomien rakennusten ympärillä on puistomaista metsää, mukaan lukien mänty, jonka sanotaan seisseen mallina Akseli Gallen-Kallelalle. Entinen kievari. (C)
Vieressä Nivalan talo, ks.
38. Pudasjärven kotiseutumuseo, Pudasjärvi kk H, R
Talomuseo, jossa pitäjänmakasiini vuodelta 1859, 1 kirkkoaitta, 2 erä- ja pakoaittaa, yli 200-vuotias riihi. Niemelän talo, kunnantuvan paikka sekä piiskapetäjä. (A, C)
39. Ervastin pirtti, Sotkajärven kylä H
Virsirunoilija Paavali Ervastin syntymäpirtti Sotkajärven Ojalassa. (A)

RAAHE

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet (ent. Saloisten kohteet ovat erillisessä luettelossa)

Alustava luettelo/2.9.1976/Jorma Huusko

1. Vanha Raahe

Yhtenäinen klassistinen säännöllinen puutaloalue ruutu-
asemakaavan mukaan rakentunut, jota rajoittavat Koulukatu,
Rantakatu, Pitkänkarinkatu ja Palokunnankatu.^{x)}

Suurin osa nykyistä rakennuskantaa on rakennettu v:n 1810
palon jälkeen, jolloin kaupungille laadittiin uusi asema-
kaava raahelaisten ja maaherran yhteistyönä maanmittari
Gustaf Odenivallin toimiessa lähinnä teknisenä neuvonan-
tajana.^{xx)}

Vanha Raahe on ilmeisesti parhaiten säilynyt esimerkki
erään renessanssin kaupunkisuunnittelun ihanteen, säännöl-
lisen ruutukaavan mukaan rakennetuista puutalokaupungeista.

2. Pekkatori

M, R, H

Claes Claessonin 1600-luvun puolivälin renessanssihenkisen
ruutuasemakaavan pohjalta tehdyssä kaavassa kortteliraken-
teen korkealle sijoitettu umpikulmainen toriaukio (Gustaf
Odenivall 1810). Toria reunustaa sangen yhtenäinen, raken-

- x) Kaupunkirakenne jatkuu paljolti samanlaisena myös Koulu-
kadun eteläpuolella. Ehyen katukuvan löytää mm. Lai-
vurinkadulta. Alueen rakennuksista mainittakoon:
1. SYP:n toimitalo, Koulukatu 17, Kirkkokatu 20: Koris-
teellinen tyyli, kaksikerroksinen kivitalo, jossa
on vuosisadan alkupuolen piirteitä.
2. Raution talo, Kauppakatu 59: Hyväkuntoinen yksityis-
talo, jonka on rakennuttanut merimies Matti Rautio
v. 1880.

- xx) Kaupungin rakennuskanta kuvastaa 1800-luvun kaupunkia
myös yhteiskunnallisena rakennelmana: Keskustan suuret
porvaristalot vaihtuvat laidemmas mentäessä pienempiin
käsityöläisten ja merimiesten asumuksiin.

muutamat, liitot

nushistoriallisesti merkittävä rakennuskanta. Tosin kulmiin on istutettu pienet puistikot. Torin keskelle on sijoitettu Pietari Brahen patsas, joka on pienennetty jäljennös Walter Runebergin v. 1888 Turkuun tekemästä työstä. Toria ympäröivistä rakennuksista mainittakoon:

1. Brahenkatu 13, "Kivi-Sovio", Raahen kaupungin omistama yksikerroksinen kivirakenteinen kulmatalo.
2. Kirkkokatu 14, puinen, entinen raatimies Joh. Friemanin talo torin ja Kirkkokadun kulmassa. Toiminut kansakouluna, nykyisin kirjasto.
3. Brahenkatu 11, Kirkkokatu 21, entinen Reinin kauppakartano. SOK:n omistama kiinteistö, jossa Brahenkadun puoleinen rakennus on varsinainen kauppatalo. Kirkkokadun puolella on tätä pienempi asuinrakennus.
4. Brahenkatu 10, Kirkkokatu 19, ns. kaupungin kauppakartanon kulmatalot, joista pienemmässä Kirkkokadun puoleisessa on tehty fasadimuutoksia. Nyt Oulun Alue-säästöpankin omistuksessa.
5. Brahenkatu 12, Kirkkokatu 12. Vanha Montinin talo. Rakennukset ovat kunnostetut ja yksityisomistuksessa.

Torin ympäristön rakennuskanta kuuluu Raahen rakennustaiteellisesti arvokkaisimpiin rakennuksiin. Pekkatori on Vanhan Raahen ydin, sen ympäristöllisesti sekä rakennus- ja kaavahistoriallisesti arvokkain aukio. A

3. Rantakatu ja Nyhrbergin puisto

R, MK, H, M

Raahen edustavimpia rakennuksia sisältävä kaupungin merijulkisivu, johon liittyy puistoaukio Brahenkadun kulmassa. Puiston ympäristön rakennuksiin kuuluvat:

1. Rantakatu 26 (Joh. Sovio), Raahen vanhin, palossa säilynyt talo, jonka alakerta on 1600-, yläkerta 1700-luvulta.
2. Brahenkatu 2, (Henrik Sovio, nyk. Pietilän perik.) Arvokkaiden puurakennusten lisäksi tontilla on Raahen vanhan raatihuoneen kivinen osa, joka on v:n 1810 paloa edeltävältä ajalta.

Muita huomattavia rakennuksia ovat:

3. Rantakatu 28, Freytagin talo (om. Pehkonen)
4. Rantakatu 30, Reinilän talo
5. Rantakatu 20, Cortenkatu 2
6. Rantakatu 22, Cortenkatu 1

4. Brahenkatu

Vanhan Raahen arvokkain katumiljö, joka on säilynyt suhteellisen ehyenä. Pekkatorin, Nyhrbergin puiston sekä niitä ympäröivien rakennusten lisäksi ovat huomattavia mm. seuraavat:

1. Brahenkatu 15, nyk. Vapaakirkko
2. " 12, " Työväenopisto
3. " 19, " O. Swanljungin talo
4. " 21, " J. Swanljungin perikunnan talo
5. " 16, " Hotelli Pehr Brahe

5. Cortenkatu

M, R, H

Yhtenäisenä säilynyt katuosuus, johon Rantakadun kulmatalojen (kohde 3) ja Kirkkopuistikon lisäksi kuuluvat seuraavat rakennukset:

1. Cortenkatu 9, Kauppakatu 23
2. Cortenkatu 11, Kauppakatu 22
3. Cortenkatu 13, Kirkkokatu 15

A

6. Kruunun makasiini, Merikatu R, H
 Tiilinen, kaksikerroksinen, v. 1852 rakennettu entinen A
 viljamakasiini. A
7. Varastokellarit, Kirkkopuisto H
 Kirkonmäen alle kaivettujen holvattujen kellareiden ryhmä, A
 joka on alunperin jo ajalta ennen v:n 1810 paloa. A
8. Raatihuone, Rantakatu 40 R, H
 Rapattu yksityistalo v:lta 1860, sisätiloissa tehty muu- C
 toksia virastokäyttöön ottamisen vuoksi. C
9. Lybeckerin Kotiteollisuuskoulu, Reiponkatu 35 H, R
 Viime vuosisadan puutalo, jonka on rakennuttanut köyden-
 punoja J.P. Vestberg. Talo on saatu lahjoituksena Sofia
 Francénilta ja Helena Bergbomilta Raahen ensimmäiseksi tyt-
 töjen "skouluksi" v. 1843. Talossa toimii nyt kotiteol-
 lisuuskoulu. C
10. Raahen Porvari- ja Kauppakoulu, Merikatu 2, Fellmanin Puistokatu 1
 Fellman-veljesten lahjoitukselle perustuva koulu, jonka
 vanhimmat rakennukset on suunnitellut arkkitehti Sebastian
 Gripenberg v. 1890. Näiden rakennusten ja puiston muo-
 dostama miljöö on muuttunut uudisrakentamisen myötä 1970-
 luvulla. C
11. ATK-oppilaitos, Pitkäkari R, M, H
 Raahen Seminaarina toiminut rakennusryhmä, joka on raken-
 nettu v. 1899 arkkite. W. Polónin suunnitelmien mukaan C

12. Keskuskansakoulu R

Vuosisadan alkupuolen klassisia tyylipiirteitä kantava kivinen kolmikerroksinen koulurakennus C

13. Lastenkoti, Palokunnankatu 76 R, H

Perinteinen puurakennus, jonka on lahjoittanut maalari-mestari P. Holmqvist Raahen Rouvasväen yhdistys ry:lle lastenkodiksi. C

14. Terveysneuvola, Reiponkatu 37 H, R

Johan Fellmanin omistuksessa ollut puutalo, jossa toimi mm. yksityinen "Svenska Fruntimmersskolen i Brahestad" (,jossa oli poikiakin) vuosisadan vaihteen tienoilla. Nyt kaupungin terveysneuvola. C

15. Raahen kirkko R

J. Henbäckin suunnitelmien mukaan v. 1912 pääosin graniitista rakennettu tornillinen pitkäkirkko, jossa on käytetty runsaasti vuosisadan alkupuolen tyyliaineita. C
Ympärillä vanha kirkkotarha kahvikellareineen (kohde 7). A

16. Härkätori, Sovionkatu-Laivurinkatu M, H

Puistoksi muutettu entinen eläinmarkkinoiden pitopaikka. A

17. Merimuseo, Rantatori H, R

Museona toimiva entinen pakkahuonerakennus vuosisadan vaihteen tienoilta. A

18. "Jaakopin lähde", Katinhätä, Pitkänkarinkatu R

Reiponkadun päästä Vanhan Raahen pohjoislaidalla sijaitseva vanha kaivo, jota suojaa koristeellinen rakennelma. A

RANTSILA

Kultturihistorialliset suojelukohteet
Alustava luettelo 28.4.1976/Jorma Huusko

1. Mankila, Jokikylä, Mankilankylä R, MK

Vanha talo, jonka nykyisiin rakennuksiin kuuluvat tiettävästi 1800-luvun alkupuolelta oleva asuinrakennus (korjattu v. 1956), kohtalaisessa kunnossa oleva luhti vuodelta 1910, kivinavetta vuodelta 1921 sekä puuntikuntoinen, viime vuosisadan puolivälin tienoilta oleva riihi. Lähellä sijaitsevat vv. 1907-1914 rakennetun, v. 1920 tulipalossa vaurioituneen suuren porakivinavetan rauniot. Talossa on toiminut kestikievari. Talouskeskus sijaitsee puus- A
toa kasvavalla mäellä osana Jokikylän viljelymaisemaa (kohde 27).

2. Isokiljo, Kiljonperä R, M

Metsien ympäröimä talouskeskus, jossa on kaksi asuinrakennusta; vanhemmassa ollut savupirtti. Nuorempi on rakennettu v. 1890. Ulkorakennuksia (aittoja, riihiä, kärryvaja) ja huonokuntoinen tuulimylly 1800-luvun lopulta. Rakennuksilla sangen yhtenäinen viime vuosisadan lopun asu. A

3. Ojanaho, Kerälä R, MK

Viljelysaukean laidalla sijaitseva taloryhmä; hyväkuntoinen viime vuosisadan asuinrakennus, jossa suuri pirtti, luhti vuodelta 1801 A
n. 80 vuotta vanha vilja-aitta, uusi navetta. C

4. Aliheikkilä, Kerälä R, M, MK

Yhtenäinen, kohtuullisessa kunnossa oleva rakennusryhmä 1800-luvun puolivälistä. Lähellä Heikkilän kalliot: vanhoja mäntyjä kasvava kumpare, jolla sijaitsee useita eri omistajien riihiä. A
Siikajokilaakson viljelymaisema (kohde 34) C

5. Törmä, Sipola

R,M,MK

Heikkokuntainen rakennusryhmä, johon kuuluu asuinrakennus vuodelta 1882, "puoji" 1800-luvun lopulta, vanha nukkuma-aitta sekä aitta, jonka seinässä luodinreikiä perimätiedon mukaan Isonvihan ajalta. Törmän tuulimylly on rakennettu Karhun taloon (kohde 8) v. 1843, siirretty myöhemmin nykyiselle paikalleen (tekijänä Samppa Kröker, "Nikkari-Samppa").

A

Viljelysmaisema (kohde 34).

C

6. Koski, Sipola

R,M,MK

Asuinrakennus, jonka pirttipuoli on "ikivanha", n. 200-vuotias ulkorakennus ja kaksi 150-200-vuotiasta aittaa.

A

Viljelysmaisema (kohde 34).

C

7. Tenhu, Sipola

R,M,MK

Huonokuntainen, n. 150-vuotias hirsirakennusryhmä, johon kuuluu mm. vilja-aitta sekä korjattu asuinrakennus (uusi kuisti).

B

Viljelysmaisema (kohde 34).

C

8. Karhu, Sipola

R,H,M,MK

Perinteisen rakennuskannan muodostama talouskeskus: Toinen asuinrakennus on hyväkuntainen, raakalaudalla vuorattu ja vaaleaksi maalattu, kuisti detaljikas. Toinen huonokuntoisempi asuinrakennus on pieni "1 1/2 kerroksinen", klassisia piirteitä (nurkkapilastoreissa suuri "karhotus") kantava. Ryhmään kuuluu lisäksi v. 1918 rakennettu sementtitiilinen navetta, tuulimoottori sekä kaksi aittaa, joista vanhemman sanotaan olevan Isoa vihaa edeltävältä ajalta. - Siikajoessa on talon kohdalla vanhan kalapadon jäänteitä (kohde 45). A Karhun mailla ovat sijainneet Peurasalmen piilopirtit.

Viljelysmaisema (kohde 34).

C

9. Ylitalo ja Kaurala, Sipola

R,M,MK

Ylitalon vanhoihin rakennuksiin kuuluu asuinrakennus, jossa on entinen savupiirtti. Talo mainitaan kylän vanhimmaksi rakennukseksi. Lisäksi riihi sekä Piirttikankaalta v. 1880 tuotu "puoji". A

Vieressä Ylitalon uusi talouskeskus.

Kauralan rakennuskanta on perinteisen yhtenäistä: suuri asuinrakennus vuodelta 1895, huonokuntoinen navetta vuodelta 1898, Punkerista tuotu n. 150-vuotias puoji, Temmeksen Ollilasta v. 1890 tuotu aitta sekä hirsinen sikolätti, jonka yläkerrassa on käymälä. A

Viljelysmaisema (kohde 34). C

10. Mattila, Sipola

R, MK

Rakennusryhmän ja Sipolan keskustan näkyvin rakennus on kaksikerroksinen vaikutelmaltaan tasakattoinen, v. 1937 tehty hirsipintainen asuinrakennus ("hirsifunkista"). Talo on autiona ja huonokuntoinen. Tilalla on myös vanhoista hirsistä v. 1921 tehty talli- ja liiterirakennus sekä v. 1940 paikalle siirretty aitta. A

Viljelysmaisema (kohde 34). C

11. Ojala, Sipola

R,M,MK

Metsän reunassa sijaitseva, useiden n. 100-vuotiaitten rakennusten muodostama talouskeskus. A

Viljelysmaisema (kohde 34) C

12. Kivelä, Sipola

R,M,MK

Perinteisen rakennuskannan muodostama talouskeskus, johon kuuluu mm. v. 1758 rakennettu puoji (Talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilpi v. 1954). Rakennukset ovat heikkokuntoisia. A

Maisema (kohde 34) C

13. Vares, Alipää

R,M,MK

Toimiva talouskeskus, jossa runsaasti pääosin 1800-luvun lopun asussa olevia rakennuksia. Ryhmä sijaitsee viljelyksiin liittyvänä erillään jokivarren muista taloista. A

14. Näsälä, Savaloja, Näsälänperä R,M,MK
- Taloukeskus, jossa on kolme asuinrakennusta: Vanhin, mahdollisesti 1700-1800-luvun vaihteesta oleva on kunnostettu, vuorattu ulkoa raa-
kalaudalla ja maalattu vaaleaksi. Hirsipintainen suuri kaksikuis-
tinen asuinrakennus oletettavasti 1800-luvun lopulta on autiona ja
purku-uhan alainen lähelle rakennetun matalan tiilitalon vuoksi.
Lisäksi useita vanhoja ulkorakennuksia, joista yhdessä vuosiluku
1804. Pihapuustoa, laakea viljelysmaisema. A
15. Ali-Sipolan luhti, Sipola R, MK
- Toistasataa vuotta vanha hyväkuntoinen luhti, jonka luhtikäytävä
on vuorattu pysty-laudoituksella ja jonka päälle on liitetty vaja. B
Viljelysmaisema (kohde 34). C
16. Hirvelän aitta, Sipola R, MK
- Pieni aitta, joka perimätiedon mukaan on rakennettu Rantsilan kirkon
valmistumisvuonna 1785. A
Hirvelän muut rakennukset ovat n. vuodelta 1910.
Viljelysmaisema (kohde 34). C
17. Kaijala, Kerälä R, MK
- Viime vuosisadan puolivälistä olevat kammiaitta ja kaksikerroksi-
nen puoji. A
Viljelysmaisema (kohde 34). C
18. Arolan aitta, Kerälä R, MK
- Pieni kammillinen aitta, jossa on vuosiluku 1765. A
Viljelysmaisema (kohde 34). C
19. Alikoski, Kerälä R,MK
- Hyväkuntoinen luhti, n. 80-vuotias aitta sekä muita huonokuntoisia,
perinteisiä talonpoikaisrakennuksia. A
Viljelysmaisema (kohde 34). C

20. Yli-Viita R,H
 Perinteistä rakennuskantaa, mm. riihi. A
21. Seppälä R
 Vanha luhti sekä muita rakennuksia oletettavasti 1800-luvun loppupuolelta. A
22. Linnan luhti R
 Huonokuntoinen luhtirakennus, joka on ollut tallina. Vuosiluku 1827. A
 Talouskeskuksessa on myös muita vanhoja maaseuturakennuksia. C
23. Hautapellon aitta R
 Kammiaitta, jonka seinässä on vuosiluku 1735. A
24. Rankalan luhti ja puoji R
 Hyväkuntoinen, nykyiselle paikalleen n. 10 vuotta sitten siirretty luhtirakennus. Siirrettäessä kurkihirren alta löytynyt raha, jossa vuosiluku 1726.
 Puojirakennuksen toinen pää n. 200-vuotias. A
25. Turulan navetta R
 Luonnonkivinavetta 1800-luvulta. A
26. Pelkola R
 Hirsipinnalla oleva asuinrakennus, jossa on ollut savupirtti. Erään kamarin seinässä vuosiluku 1807. A
27. Jokikylä, Mankila MK, R
 Siikajokilaakson viljelysmaisema, jossa talot on rakennettu peltojen keskisille puustoa kasvaville kumpareille (ks. Mankila, kohde 1). Jokirannat ovat muuttuneet joen perkauksen myötä. C

28. Koskela, Mankila

MK,R

Kolmen perinteistä rakennuskantaa sisältävän talouskeskuksen muodostama kokonaisuus maantien varressa. C

29. Linnankangas

MK,R

Viljelyksillä kohoavalla mäellä sijaitseva rakennusryhmä. C

30. Kurikkakangas ja Nivat

MK,M,R

Kurikan ja Naamangan-Ylitalon talouskeskusten muodostama perinteisten maaseuturakennusten (mm. asuinrakennuksia, aittoja, luhti, tuulimoottori, luonnonkivinavetta) kokonaisuus, jonka vanhimmat rakennukset mahdollisesti 1700-luvulta. Jokivarren viljelysmaisema, jossa A tie johtaa keskeiselle, rakennetulle ja puustoa kasvavalle mäelle. C
Samaan maisemakokonaisuuteen liittyvät Ranta-Nivan (Harmaja-Nivan) ja Koski-Nivan talot, joissa on asultaan yhtenäisenä säilynyttä vanhaa rakennuskantaa. A

31. Männistönkangas

MK,M,R

Jokivarren viljelyksiin liittyvä metsäinen mäki, jolla sijaitsee useita talouskeskuksia, mm.:

Kariniemi: Rasin v. 1881 rakennetusta pajasta tehty puoji; muuta vanhaa rakennuskantaa.

Pienitalo: n. 200-vuotias aitta, vanhoista hirsistä tehty luhti.

Leskinen: Luhti vuodelta 1764 (Talonpoikaiskulttuurisäätiön kunniakilpi), "nälkävuosina" sairastupana toiminut rakennus ym.

Mortti: Luhtiaitta vuodelta 1744, kaksi puojia.

Ryssänkanta, ks. kohde 56

Rakennukset A, maisemakokonaisuus C.

32. Vilppolanseutu, Isokylä, Savaloja

MK,M,R

Savalojan halkomaan viljelysmaisemaan tienristeyksen ja sillan kohdalle syntynyt taloryhmä, jossa ovat seuraavat perinteistä rakennus-

kantaa sisältävät talouskeskukset: Vilppola, Anttila, Harju, Äijälä, Eskola, ja Hautakoski. Kokonaisuuteen kuuluvat lisäksi koivurivi Savalojan varressa sekä vanhoja mäntyjä kasvava kumpare. A
Maisemakokonaisuus. C

33. Leiriperä MK,R

Kolmen pääosin perinteisessä asussaan säilyneen talouskeskusten ryhmä yhtenäisen viljelysaukean laidalla. C

34. Sipola-Rantsila MK,M,R,H

Suuri yhtenäinen viljelysalve Siikajokivarressa Sipolankylän ja kirkonkylän välillä. Alueen talouskeskuksissa on runsaasti perinteistä rakennuskantaa mm. kohteista 4-12 ja 15-19. Viljelysmaisemaan kuuluu lisäksi erillisiä useiden kohteiden muodostamia sekä maisemallisia kokonaisuuksia (Kortekangas, kohde 35, Punkerinkangas, kohde , Humalaniemi, kohde sekä Rantsilan kirkonkylän reitti sen varrelle sijoittuvine arvorakennuksineen, kohde 37). C

35. Kortekangas, Sipola MK,M

Vanhojen rakennusten ja puiden rajaama raitinpatkku. Suuria puita kasvava männikkö, lähellä Punkerinkangas, kohde 52. Lähellä Mankilan vanha kansakoulu. Alue liittyy Siikajokivarren viljelyksiin, kohde 34. C

36. Järvitalo M,MK,R

Suurehko perinteisessä asussaan säilynyt erämaatalo, viljelyksiä. Järvitalonjärven luonnonmaisema. A

37. Rantsilan raitti, kk

Uusiutuneesta keskustasta etelään jatkuva tie, jonka pohjoispäässä on vuosisadan alkupuolen tyylipiirteitä kantava asuin- ja liikera-
kennuksia, ns. Aleksanterinkoulu (kohde 46), museo (kohde 61),
kirkko, tapuli ja vanha hautausmaa (kohde 51), Söderbergin museokar-
tano (kohde 61) sekä useita erikokoisia, raitille yhtenäistä ilmettä

- antavia taajamarakennuksia ja talouskeskuksia: (A)
- Pukki: Useassa osassa rakennettu, osittain kaksikerroksinen asuinrakennus, vanhoja ulkorakennuksia A
- Iso-Toppila: Talouskeskus, jossa suuri kaksikerroksinen päärakennus. Aukkomuutoksia. B
- Similän luhti A
- Niku: entinen kievaritalo, ks. kohde 59
- Raittimiljöö. C
38. Hyttikosken saha ja mylly H
- Vv. 1915-1918 rakennettu, huonokuntoinen mylly- ja saharakennus. B
- Nimi johtuu Isonhytin kankaalla sijainneesta suo sulatushyttistä, kosken rannalla ollut ennen myllyä tamppauslaitos.
39. Törmän tuulimylly, Sipola H
- Kohtalaisessa kunnossa oleva tuulimylly, ks. kohde 5. A
40. Isokiljon tuulimylly, Kiljonperä H
- Huonokuntoinen tuulimylly, ks. kohde 2. B
41. Pusulan pirtti H,R
- Autiona olevan Pusulantilan pirtti, jonka sanotaan olevan entisen karjamajan rakennuksia. A
- Tilan muut rakennukset rakennettu 1920-luvulta alkaen. C
42. Sodintarha H,R
- Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, jonka nimi johtuu lähistöllä olevasta vanhasta susihaudasta. Sotahistoria, ks. kohde 57. C
43. Pukin niittypirtti, Myllyneva H
- Kunnossa oleva heinäntekoväen asunto. A

44. Rouvin pirtti, Myllyneva H
 Kunnossa oleva heinäväden pirtti. A
45. Sipolankylän padot H
 Kolme vanhaa, lohipadoiksi oletettua padonpohjaa Karhun (kohde 8) ja Jaakolan talon välillä. A
46. Aleksanterin kansakoulu, Rantsila kk R, H
 Kaksikerroksinen puinen koulurakennus. A
47. Leppälän koulu, Savaloja H
 Laajennettu vanhasta maalaistalosta kouluksi v. 1927. Nykyisin yksityistalona. C
48. Pelkoperän koulu R,H
 Koulun vanha rakennus on v. 1907 rakennettu, tyyllillisiltä teki-
 jöiltään ja pohjaratkaisultaan lähes alkuperäisessä muodossaan
 säilynyt peini koulurakennus. A
49. Mankilan seurantalo H,R
 Pieni hyväkuntoinen, v. 1910 rakennettu hirsitalo. C
50. Kerälänkylän seurantalo H,R
 Entinen raittiusseuran talo, joka on siirretty nykyiselle paikalleen
 Siikajoen rantaan v. 1907. C
51. Kirkko ja tapuli, Rantsila kk R,H
 Kirkko on rakennettu v. 1785, rakentajana todennäköisesti Simon
 Jylkkä-Silvén. Suunnitelmaa tosin muokattiin Ruotsin Intendentin
 konttorissa v. 1782. Kirkon pohja on tasavartinen risti, katolla
 ristikeskuksessa on lyhtylaite. Alttariseinässä on Mikael Toppe-

liuksen maalauksia vuodelta 1788. Kirkossa on tehty perusteellinen korjaus v. 1907, jolloin mm. ulkovuorausta ja ikkunan yksityiskohtia on muutettu.

Pohjalainen kolmiosainen tapuli on kirkkoa vanhempi. Korjauksia v. 1876.

Ympärillä vanha hautausmaa.

A

52. Punkerin kankaan kirkonpaikka, Sipola

H

Rantsilan oletettavasti vanhin kirkonpaikka. Muistokivi; männikkokangas, osa Kortekankaan kohdekokonaisuutta (kohde 35).

A

53. Vanha kirkon paikka ja hautausmaa, Rantsila kk

H,M

Puustoa kasvava joentöyräs, jossa on jääniteitä hautausmaasta sekä v. 1935 pystytetty muistomerkki. Vanhojen puiden reunustama maantie.

A

54. Mankilan rukoushuone

R, H

Pieni rukoushuonerakennus, jossa jugendin tyylipiirteitä.

A

55. Venälänsaari, Rahvaanneva

H

Suomen sodan aikaisessa Porkanrannan kahakassa kaatuneiden venäläisten hautapaikka.

C

56. Ryssänhauta, Männistönkangas

H

Venäläisten hautakumpu Suomen sodan ajoilta. Ks. kohde 31.

A

57. Sodintarha, Kerälä

H

Sekä ruotsalaisten että venäläisten majapaikka, liittyy Vänrikki Stoolin tarinoihin. Tämänäikaisen kärryliiterirakennuksen hirssiä sanotaan olevan nykyisen Lukkarin talon seinissä. Ks. kohde 42.

A

58. Rahko, Rantsila kk H,R
Entinen kestikievari, asuinrakennus kievaritoiminnan aikaisessa asussa. A
59. Niku, Rantsila kk H
Entinen kievari, ks. kohde 37. C
60. Pitäjänmuseo, Rantsila kk H
Entisessä lainajyvämakasiinissa oleva museo. Makasiini toimi välillä seurakuntatalona, jolloin rakennusta muutettiin (mm. ikkunat lisättiin). C
61. Söderbergin museokartano, Rantsila kk H,R
Ulkomuseoalue, johon on tuotu entisten talouskeskusrakennusten seuraksi pieniä aittoja sekä tuulimylly Kerälänkylän Ali-Heikkilästä. C

RUUKKI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/20.2.1976/J. Huusko

1. Kallila, Revonlahti R, H
Siikajoen viljelysmaisemaan kuuluva talouskeskus, jossa on suurehko 1800-luvun puolivälissä rakennettu päärakennus sekä 50 lehmän kivenavetta. Navetta on valmistunut tietävästi v. 1871 (kiveen hakattu vuosiluku). Kivet on louhittu valtion tuella (katovuodet 1860-luvun lopulla) Hirvisaaren kalliosta. (C)
2. Hög, Revonlahti H
Pieni asuinrakennus, jonka sanotaan olevan ruotusotilaan torpan. (C)
3. Palosuon luhti, Revonlahti R
Luhti siirretty Kallilasta Palokankaalle, josta sodan jälkeen Palosuon asutustilalle. Kaksikerroksinen kolmiosainen rakennus, jonka kahdessa osassa luhtikäytävä. Luhti on ollut läpiajettava, nyt suljettu hirsiseinällä. Kaunis profiointi etenkin konsoleissa, pärekatto. (A)
4. Palokangas, Revonlahti R
Kaksikerroksinen, ilmeisesti 1800-luvun lopun asussaan oleva asuinrakennus, jossa viistettykulmainen myös kaksikerroksinen kuisti (vrt. Paavolan pappila). (A)
5. Kinnari, Ruukki H, R
Entinen Rantapuoskarin torpan alkuperäiseksi oletettu asuinrakennus sekä aitta 1800-luvulta. Rakennukset ovat kohtalaisessa kunnossa. (C)
6. Vilppola, Huumola R, M, MK
Väljä pihapiiri, johon kuuluvat pieni, nyt autiona oleva vanha asuinrakennus, uudempi asuinrakennus sekä luhti. Rakennukset

on luultavasti pystytetty vuosisadan vaihteen tienoilla. Lisänä pihapiirissä on uudempi navetta. Rakennusryhmä sijaitsee mäellä maantien varrella, josta avautuu luja näkymä itään viljelyksille ja Siikajokilaaksoon. (C)

7. Huumola, talot R, MK
Rakennusryhmä, jossa on kaksi viime vuosisadan asuinrakennusta: klassistinen ulkoa laudoitettu pienempi talo, jossa on nelinurkkainen aumakattoinen kuisti sekä hirsipintainen suurempi talo. Tähän kuuluu "puolitoistakerroksinen" kuusikulmainen kuisti. Aukkomuutoksia.^(B) Talot liittyvät Huumolan reitti- ja viljelysmaisemaan.
8. Luhti, asuinrakennus ja navetta, Huumola R, M, MK
Pitkällä avoimella luhtikäytävällä varustettu hyväkuntoinen luhti, kunnostettu (mm. tiilikatto) asuinrakennus sekä navetta pääosin vuosisadan alun asussa. Pihan yhden sivun rajaa pensasaita. Viljelysmaisema. (C)
9. Jauhiala, Paavola kk R
Hyväkuntoinen pärekattoinen luhti (jaossa jäänyt viereisen Kosulan tilan puolelle), jossa vuosiluku 1784. Pihapiirissä lisäksi uusittu asuinrakennus (aukkomuutoksia) sekä hirsinen navetta, jonka päässä latona toimiva entinen savupirtti. (B)
10. Tapion luhti, Paavola kk R
Luhtirakennus, jota on kunnostettu (huopakatto) ja johon on tehty aukkomuutoksia. (B)
11. Roppolan luhti, Pehkola R
Huonokuntoinen 1700-luvulta peräisin olevaksi arveltu pärekattoinen luhtirakennus. Aukkomuutoksia. (B)
12. Takalo-Roppola, Paavola H
Luhti, jossa on suora profiloimaton luhtikäytävän aukko ja aukossa kolme veistettyä pylvästä. Pärekatto. Vieressä pieni kaksikerroksinen kamarillinen entinen navetta. Rakennusten arvellaan olevan peräisin 1700-1800-luvun vaihteesta. (A)

13. Hyrylä, Saarikoski R
 Talouskeskus, johon kuuluu kaksi perinteistä maaseudun asuinrakennusta. Talot on ulkoa vuorattu vaakalaudalla ja maalattu vaaleiksi. Talot ovat ulkopuolelta vuosisadan alun asussa. (C)
14. Martikkalan viljelysmaisema MK, R, H
 Siikajokilaakson viljelysaukea, jossa perinteistä rakennuskantaa: Martikkalan talo sekä sieltä Suutarille siirretty aitta. Alueella on myös vanhoja vesimyllyjä (kohteet 17 ja 18). (C)
15. Huumola, viljelykset ja raitti MK, R
 Maisemakokonaisuus, jonka länsiosan muodostaa Paavolan kirkonkylää kohti avautuvat jokivarren viljelykset. Perinteistä rakennuskantaa (pappila sekä kohteet 8 ja 19). Itäosassa on toinen laaja viljelysmaisema (ks. kohteet 6 ja 16). Näitä yhdistää uusi maantie ja Huumolan raitti, jossa puuston lisäksi maisemakuvaa muokkaavat rakennukset: Iso-Huumolan kunnostettu asuinrakennus viljelysaukean laidalla sekä kohde 7. (C)
16. Pehkolanmäki MK
 Talouskeskusten ryhmä (mm. Heikkilän talot) Siikajokivarren viljelysten etelälaidalla (ks. kohde 15). (C)
17. Sahanseutu, Ruukki MK
 Tiivis asutusalue, jonka rakennukset keskittyvät alueen hal- kovan tien varteen: mm. vuosisadan alussa rakennettuja pieniä asuintaloja sekä kaksikerroksisia vuokrataloja. Sahanseudun historiaan liittyvät myös työväentalo, rukoushuone ja sahanseudun koulu. (C)
18. Martikkalan mylly, Revonlahti H
 Kohtalaisessa kunnossa oleva myllyrakennus Siikajoesta eroavan kanavan rannalla. Saman kanavan varrella ollut myös kaksi pienempää myllyä, Kanavassa 2 m putouskorkeus. Mylly

- on ollut rataşmylly, nyt turbiinimylly. Nykyinen koneisto siirretty Pöyryn myllystä, vanha turbiini sanotaan tuodun Tampereen Puuvillatehtaalta. Mylly on käyttänyt myös pärehöylää, johon on kehitetty päreiden katkaisinlaite sekä puimakonetta, joka on liitetty myllyn koneistoon 18 m pitkällä ranta-akselilla. Mylly on ollut viimeksi käytössä parikymmentä vuotta sitten. (B)
19. Ylivaskurin saha ja mylly, Revonlahti H
Heikkokuntoiset myllyn rakennelmat joen toisella puolella Martikkalan myllyn kohdalla. (B)
20. Tuulimylly, Huumola H
Siivetön, kohtalaisessa kunnossa oleva tuulimylly. (B)
21. Viljamakasiini, Paavola kk H
Paavolan Osuuskaupan omistama hirsinen aumakattoinen makasiini, kunto hyvä. (A)
22. Ruukin koski, Ruukki H, M
Rakennettu koskimaisema (mm. kanava) perinteisellä teollisuuspaikalla. (C)
23. Entinen kansakoulu, Paavola kk
Perinteistä asuaan säilyttänyt yksikerroksinen koulurakennus, joka on muutettu asunnoiksi. (B)
24. Paavolan kirkko ja tapuli R, H
Puinen, v. 1756 vihitty aumakattoinen ristikirkko, saarnastuolissa Mikael Toppeliuksen maalauksia vuodelta 1765. Kirkkoa entisöity vv. 1957-58. Perinteinen pohjalainen v. 1760 rakennettu tapuli. (A)
25. Revonlahden kirkko ja tapuli R, H
Puinen ristikirkko vuodelta 1775, alttaritaulu ja saarnastuolin maalaukset Mikael Toppeliuksen. Kolminivelinen pohjalais-tapuli on vuodelta 1782. Kirkkotarhassa 1700-luvulta käytössä ollut hautausmaa. (A)

26. Paavolan pappila R, M
Kahdessa osassa rakennettu suuri pappilarakennus (uudempi osa 1890-luvulta), johon on myöhemminkin tehty lisäyksiä, mm. taloustiloja sisältävä siipi. Rakennuksessa on kaksi-kerroksinen viistettykulmainen kuisti. Ympärillä pihapuustoa, vieressä perinteistä talouskeskuksen rakennuskantaa.
(B)
27. Hautapakka, Revonlahti H
Siikajoen rannalla oleva kumpu, joka on vanha hautausmaa.
(A)

TAIVALKOSKI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/10.1.1976 Jouni Salokannel

Jorma Huusko

1. Elkonnien talo, Hautakylä R, M, MK
Osa nykyistä päärakennusta yli 300 v. vanhaa, kaksi nuorempaa (70-100 v.) asuinrakennusta, useita talousrakennuksia; kaikki kohtalaises-
sa kunnossa. (B)
2. Vääätäjän talo, Jurmun kylä R, MK
Noin 70-vuotias autio päärakennus, osana kylämaisemaa säilyttämisen arvoinen. (B)
3. Uusi-Kupsu, Jurmu R, MK
Suhteellisen hyvinsäilyneet rakennukset, asuttuina kesäaikaan. Liittyy erinomaisen hyvin kylämaisemaan. (B)
4. Jurmula R, MK
Maiseman osana arvokkaita rakennuksia, jotka ovat asuttuja vain kesäisin. (B)
5. Koskela, Jurmu R
Hyväkuntoinen asuttu päärakennus, vuorattu päreillä ja maalattu punamullalla. Ikää noin 80 vuotta. (B)
6. Kariniemen talo, Virkkunen R, MK
Kahdet asuinrakennukset, useita talousrakennuksia. Kaikki alkuperäistä ja hyväkuntois-
ta. (B)
7. Siirtolan talo, Vaarakylä R, MK
Ränsistynvä asuinrakennus, aittoja ja talle-
ja. (C)

8. Koivulan talo ja ulkorakennukset. (B) R, M
9. Heikkilän talo, Kurtinkylä. (C) R, M
10. Pyöreävaara H, R
Vanha asuinrakennus, ränsistymässä, ikää puolensataa vuotta. (B)
11. Anttila, Metsäkylä R, H, MK
Kievarirakennus 30-luvulta, päärakennus n. 60-70 v., aitat 1800-luvulta. (B)
12. Horsman talo R, M, MK
Hyväkuntoinen päärakennus, uusittu 1915; vanhempi asuinrakennus rapistumassa, useita ulkorakennuksia, riihet, aitat ym. (B)
13. Sauna-aho, Metsäkylä R, M, MK
Rakennukset 20-luvulta, kohtalaisessa kunnossa. (C)
14. Isoaho, Metsäkylä R, M, MK
Vuosisadanvaihteen tienoilla rakennettu tila, rakennukset kohtalaisen hyväkuntoisia. (B)
15. Halkolan talo, Metsäkylä R, M, MK
Vanhempi asuinrakennus 1800-luvulta, nuorempi noin 60-vuotias. Useita hyväkuntoisia aittoja, saunat, riihet ym. (B)
16. Hiltulan talo, Jokijärvi R, M, MK
Asutut päärakennukset, useita ulkorakennuksia. Vanha pirtti vuosisadanvaihteesta, uudempi 1938. (C)
17. Päätalot, Jokijärvi. (B) R, M

18.	Jurmun kylä. (C)	MK
19.	Virkkusen kylä. (C)	MK
20.	Loukusan kylä. (C)	MK
21.	Metsäkylä	MK
22.	Tyrämäen kylää Erinomainen koillismaalainen kylämaisema, rakennukset alkuperäisiä, useimmat hyvin hoidettuja. (B)	R, M, MK
23.	Karvon kauppatalo, Kirkonkylä Hyväkuntoiset kauppa- ja ulkorakennukset ai- van kirkonkylän keskustassa. (B)	H, R, M
24.	Jalavan kauppatalo, Kirkonkylä Hyväkuntoiset kaupparakennus ja ulkoraken- nukset kirkonkylän keskustassa. (B)	R, M
25.	Jakkilan talo, Kirkonkylä. (B)	R, M, MK
26.	Vanha kauppatalo, Jurmun kylä. (C)	R, MK
27.	Postitalo, Loukusa. (C)	R
28.	Huovisen saha ja mylly, Vaarakylä. Valmis- tuneet 1910-20-luvulla, käytössä viimeksi 1945. (B)	H, M
29.	Lahnasenojan mylly, Metsäkylä Ränsistynyt myllyrakennus aivan maantien varressa. (B)	H
30.	Yli-Outojoen mylly Kohtalaisessa kunnossa olevat mylly ja tammi. (B)	H, R

- 31. Kirvesojan tammi, Metsäkylä. (C) H
- 32. Varisjärven tammi. (C) H
- 33. Siiranjärven kämpä, Pyhitysvaara
50-luvulla rakennettu metsähallituksen
tyyppikämpä, nykyisin leirikeskuksena. (C) R
- 34. Pirinniskan kämpä, Jurmu. (C) H
- 35. Vanha pappila, Jokijärvi. (C) R
- 36. Jokijärven kirkon muistomerkki. (A) H

TEMMES

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/1.2.1976/Maija Niemelä

Jorma Huusko

1. Kopsa, Kärsämänkylä R, MK
Talouskeskus, jonka pihapiirissä perinteistä maaseuturakentamista: asuinrakennus, luhti ja talli, sekä uusi navetta. Vieressä sijaitsevat suola-aitta, jossa vuosiluku 1774 ja entinen savupirtti, jonka iäksi on ilmoitettu kolmisensataa vuotta. Pirtissä on tehty aukkomuutoksia, ja sitä käytetään halkovajana. - Sivummalla lisäksi kaksi aittaa. Rakennukset hyväkuntoisia. (B) Jokirannan viljelysmaisema. (C)
2. Ala-Mikkola, Nalkki, Kärsämänkylä R, M, MK
Asuinrakennus, jonka pirttiosa vuodelta 1765, luhtirakennus (vuosiluku 1751) sekä vilja-aitta, jossa on kaksinkertaiset seinät. (A) Ala-Mikkola kuuluu neljän, rakennuskannaltaan melko yhtenäisen maalaistalon ryhmään Kärsämänjokivarressa. (C)
3. Kajula, Kärsämänkylä R
Ulkoa vuorattu asuinrakennus, jonka sisätilat vanhastavassa asussa. Entinen savupirtti. (C)
4. Koskelan aitta, Kärsämänkylä R
Pää-Koskelasta siirretty aitta, jonka maaseppä Smedmanin tekemässä lukossa on vuosiluku 1825. (A)
5. Haapaseppä, Temmes kk R, M, MK
Yhtenäinen talouskeskus, jonka pihapiirin muodostavat kaksi asuinrakennusta (vuodelta

ta 1814 ja 1885), luhti (rakennusvuosi 1915), jonka yhteydessä on talli sekä navetta. Rakennusryhmään kuuluu lisäksi paja, kaksi aittaa (vuosilta 1639 ja 1915) ja liiteri. Taloon johtaa viljelysten halki koivukuja; tie kulkee Temmesjoen yli. Hyväkuntoiset rakennukset ovat asuttuja vain kesäisin. Rakennukset ovat sijoittuneet metsän reunaan, missä kasvaa mm. kolmesataavuotiaiksi arveltuja petäjiä. (A)

6. Vitali, Temmes kk R
 Temmesjoen rannalla sijaitseva rakennus, jonka saliosa on rakennettu 1870-luvulla. Salin alaisen kellarin on sanottu aiemmin olleen pirttinä. Talon toinen pää on 1910-luvulta; sen alla on tätä vanhempi luonnonkivistä holvattu kellari. Talon vieressä on kaksi aittaa, joista toisen arvellaan olevan 1700-luvulta. Lähellä on lisäksi luhtirakennus. (A)
7. Jokelan aitta, Temmes kk R
 Vitalista siirretty aitta, jossa on vuosiluku 1795. (A)
8. Similän tuulimylly, Kärämänkylä R
 Käyttökuntoinen tuulimylly, joka on siirretty Similään Kopsan talosta. Mylly on tuotu Kopsaan Kestilästä. (A)
9. Hevoskiertomeijeri H
 Pohjois-Suomen Meijeriliiton omistama pieni hirsirakennus, jossa on kohtalaisessa kunnossa oleva vanha meijerikalusto. Meijeri on ollut viimeksi toiminnassa kaksikymmentä vuotta sitten, käynyt hevosvoimalla. (B)

10. Mikkolan vesimylly ja saha, Haurunkylä H
Noin satavuotias Temmesjoen rannalle ja saarelle pystytetty rakennus, jossa on toiminut vesimylly ja puuraaminen saha. Huonokuntoinen. (B)
11. Väinölä, Temmes kk H, R
Temmeksen Näyttämöseuran omistama talo, joka on ollut myös suojelukunnan hallussa ja sitä aiemmin työväentalona. Rakennettu vuosisadan vaihteen tienoilla. (A)
12. Temmeksen kirkko, Temmes kk R, H
Vuosina 1766-67 rakennettu pieni länsitornillinen pitkäkirkko (rak. Andreas Louwet). Mikael Toppeliuksen maalauksia. Laajennustöitä v. 1847 (ns. Pikku- 1. Kuokkamiesten kirkko). - Molemmat rakennustyöt tehty ilman virallista lupaa. Korjaus- ja entistämistöitä viimeksi v. 1958. Kirkon edessä on vaivaisukko. Kirkkoa ympäröi vanha hautausmaa. (A)
13. Pappila, Temmes kk R
Temmesjoen varrelle siirretty, entinen Ojalan talon päärakennus, jonka on arveltu olevan peräisin 1600-luvulta. Tilapäiskäytössä, huonokuntoinen. - Ulkorakennus, jonka seinässä vuosiluku 1851. (B)
14. Kotiseutumuseo R, H
Museoalue, jolle on siirretty mm. Limingan Osuuskaupan entinen myymälä (rakennettu v. 1923), Seulan talon päärakennus (rak. v. 1870) Pudasjärven Jaurakkajärveltä Andreas Louwetin rakentama aitta (1776), Järvitalon aitta, lato, riihi ja savusauna. Alueella on myös Haapasepän talosta tuotu tuulimylly, ent. Ojalan mylly, 1880-luvulla rakennettu lainajyvästön makasiini,

Järvitalon käymälä (rak. 1900-luvun alussa)
sekä pappilan käymälä, joka oletettavasti
on rakennettu 1700-1800-luvun vaihteessa.
(A)

TYRNÄVÄ

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/2.2.1976/Maija Niemelä

Jorma Huusko

1. Honkakoski, Ängeslevän Ylipää R, M, MK
Hirsisten n. 150 vuotta vanhojen rakennusten muodostama yhdeltä sivulta avoin pihapiiri, jossa ovat talli, liiteri, kellari ja vinttikaivo sekä navetta, jonka päässä entinen viinankeittohuone. Asuinrakennuksen pirtti on ollut savupirtti, jossa on hirsiarinalle perustettu uuni ja vanhaa kalustusta. Lähellä jokirannassa aitta, savusauna ja riihi. Vesimylly on kunnostettu talkoovoimin. Hyväkuntoiset rakennukset ovat asuttuina viikonloppuisin ja ne aiotaan säilyttää. (A)
Honkakosken ympäristössä on perimätiedon mukaan kirkon paikka ja sotilastorpan rauniot. Sysi- ja tervahaudan paikkoja on vieläkin näkyvissä. (C)
2. Tihinen, Ängeslevän Ylipää R, M, MK
Vanha maantie kulkee talolle Ängeslevänjoen yli, jokirannassa ollut kylämeijeri, jonka kiviä on käytetty silta-arkkuihin.
Ulkoa vuorattuun hirsiseen päärakennukseen kuuluu entinen savupirtti, jonka hirteen veistetty vuosiluku on mahdollisesti 1700. Kivinavetta vuodelta 1801, pihapuistikko. (C)
3. Kukkola, Ängeslevän Ylipää R, MK
Pihapiirissä ulkorakennusten lisäksi vuodelta 1833 oleva asuinrakennus, jonka pirttiosa on tätä vanhempi savupirtti. Talossa on toiminut kyläkauppa. Aitta oletettavasti 1800-luvulta. (C)

4. Mukala, Ängeslevän Ylipää R, H
Entinen torppa, jossa säilyneitä rakennuksia: asuinrakennus, navetta, aitta, ulkorakennus. (A)
5. Tuppuvainen, Ängeslevä R, M, MK
Ängeslevänjokivarren talouskeskus, jossa perinteistä rakennuskantaa: hyväkuntoinen päärakennus sekä luhti, jossa "kongi" on vain portti-aukon päällä. (A) Lisäksi navetta, liiteri, aitta; lähistöllä tuulimylly. (C)
6. Tyyskä, Ängeslevä R, MK
Tila perustettu vuonna 1569. Nykyinen luultavasti 1800-luvun päärakennus on ollut 30 metriä pitkä, kuusi metriä siitä on siirretty naapuritaloon. Koivukujan varressa n. 100-vuotias aitta. (C)
7. Yli-Jaakkola, Alakylä R, MK
Vuodelta 1850 olevan asuinrakennuksen, luhdin (siirretty Kaakilan talosta) ja riihestä tehdyn tallin muodostama rakennusryhmä Tyrnävänjokivarressa. (C)
8. Pirkola, Alakylä R, M, MK
Perinteisessä asussaan oleva pihapiiri, johon kuuluu asuinrakennus (pirttiosa vuodelta 1848, muu myöhäisempää), ulkorakennus ja navetta. (A) Läheinen luultavasti 1800-luvun alun aitta on muutettu kuivaamoksi. Jokirannan viljelysmaisema. (C)
9. Anttila, Alakylä R
Jokirannalla sijaitseva pihapiiri: vanha asuinrakennus (pirtti vanhin), uudempi asuinrakennus, ulkorakennus, navetta ja sivummalla aitta. (C)

10. Uusi-Anttila, Alakylä R, M, MK
Pihan ympärillä kahteen kertaan jatkettu ja uusittu asuinrakennus, ulkorakennus, talli ja navetta, talolle tulevan tien varressa aitta ja riihi. Luhdin päätyyn liitetty kesäkeittiö. Rakennukset ovat 1900-luvun alusta. (B)
11. Ala-Turunen, Alakylä R
Päärakennuksen pirttiosa on yli 200-vuotias entinen savupirtti, tätä vastapäätä talli. Pihaa rajaa lisäksi väljästi navetta ja ulkorakennus. Sen lähellä liiteri, jossa vuosiluku 1874 sekä aitta.
12. Hannula R, M, M'
Tiivis pihapiiri, johon kuuluvat kaksi asuinrakennusta (1800- ja 1930-luvulta), osittain luonnonkivistä tehty navetta (vuosiluku 1892), johon liittyy kulmittain kiinni rakennettu talli sekä luhti. Vieressä liiteri ja kaksi aittaa, joista toinen on tuotu Ristelistä. Kauempana viljelyksillä sijaitsee riihi. (C)
13. Laanila, Leppioja R, M, MK
Leppiojan varressa sijaitseva talo, jonka päärakennus on vuodelta 1835. Puiset ulkorakennus, talli ja aitta ovat mahdollisesti päärakennuksen ikäiset. Kivinavetta on vuodelta 1880, navetan seinään on hakattu rakentajan Matti Matinpoika Laanisen nimi. (A) - Talossa on käytetty omasta kaivosta saatavaa maakaasua vuodesta 1939 lähtien. - Viljelysmaisema. (C)

14. Yli-Laaninen, Leppioja R, M, MK
 Vuodelta 1878 olevan päärakennuksen ja 1900-luvun alun ulkorakennusten (navetta, talli ja aittarakennus) muodostama talouskeskus, jonka rakentajana on ollut Matti Laaninen. Talon vanhin rakennus on 1800-luvulla rakennettu jyvääitta. (A)
 Viljelysmaisema, jonka läpi virtaa talon lähellä oleva Leppioja. (C)
15. Paldanius, Leppioja R, MK
 Kyläkunnan vanhimpiin rakennuksiin kuuluviksi mainitut asuinrakennus ja sen kanssa samansuuntaisina pihan toisella puolella sijaitsevat navetta ja ulkorakennus. Rakennusten toisella puolella on Leppioja, toisella puolen tie, jonka varrella on vanhoja mäntyjä. Kaksi aittaa. (A) Peltomaisema. (C)
16. Ala-Ikola, Keskikylä R, MK
 Tyrnävänjoen rannalla sijaitseva taloryhmä: asuinrakennus (ikkunamuutoksia) ja kivi-navetta vuoden 1900 tienoilta sekä Keski-Ikolasta siirretyt ulkorakennus ja aitta, jonka hirressä on ilmeisesti vuosiluku 1791. Aitan sisällä tehty muutoksia. (B)
17. Juotto, Keskikylä R, M, MK
 Hyväkuntoinen rakennuskannaltaan 1800-lukua edustava talouskeskus, jonka pihapiiriin kuuluvat asuinrakennus, navetta, talli ja ulkorakennus. Hieman sivumpana lähellä jokirantaa kaksi aittaa. (A) Viljelysmaisema. (C)

18. Hovin aitat, Keskikylä R
Entisen valtion ratsutilan aittoja. (A)
19. Kirstinän aittarakennus, Keskikylä R
Kaksikerroksinen neliosainen rakennus, jonka
päädyssä on vuosiluku 1777. (A)
20. Räme, Kirkonkylä R
Asuinrakennus on siirretty Terijoelta vuonna
1928, alunperin huvila. Pirttiosa rakennet-
tu myöhemmin. (C)
21. Keränen, Kirkonkylä R, M
Perinteisen rakennuskannan muodostama pihapii-
ri, jossa asuin- ja ulkorakennus sekä pihan
yhden nurkan sulkeva navetta-, talli- ja aitta-
rakennus. Rakennukset ovat olleet alun perin
jokirannassa, josta ne on siirretty nykyiselle
paikalleen n. vuonna 1870. Jokilaakson vilje-
lysmäisema. (C)
22. Yli-Palkki, Kirkonkylä R, H
Päärakennuksessa toiminut (mahd. Tyrnävän en-
simmäinen) kauppa. Ulkorakennuksen seinässä on
vuosiluku 1896. (C)
23. Ala-Kaakila, Kirkonkylä R
Hirsiset päärakennus ja luhti siirretty joki-
rannasta. Ulkorakennuksen hirressä on vuosi-
luku 1806. (C)
24. Ängeslevän Ylipää MK, M, R
Jokilaakson viljelysmäisema, jossa perinteistä
rakennuskantaa Kukkolan-Tihisen tienoilla. (C)
25. Ängeslevä MK, M, R
Viljelysmäisema jokivarressa, vanhaa maaseutu-
rakentamista (kohteet 5 ja 6). (C)

26. Leppioja MK, R
 Maisemakokonaisuus, johon viljelysten lisäksi
 kuuluvat Leppioja, repaleinen metsänreuna sekä
 rakennukset (mm. kohteet 13...15). (C)
27. Alakylä MK, R
 Ängeslevän ja Leppiojan viljelysten välissä ole-
 va Tyrnävänjoen viljelysmaiseman jakso. Perin-
 teistä rakentamista mm. kohteissa 7...11. (C)
28. Tyrnävänjoen viljelysmaisema Kirkonkylältä MK, M, R, †
 Keskikylälle
 Laaja jokivarren viljelysmaisemakokonaisuus,
 jossa runsaasti perinteistä rakennuskantaa
 (kohteet 16...19, 21...23), joka kirkonkylällä
 muodostuu taajamamaiseksi pienine teollisuus-
 miljöineen. - Keskikylältä joen yläjuoksulle
 maisematila jonkin verran kapenee. (C)
29. Osuuskauppa, Kirkonkylä R, H
 Asuntoina ja varastona toimiva Tyrnävän Osuus-
 kaupan entinen päämyymälä. Rakennus on valmis-
 tunut vuosisadan alkupuolella. (C)
30. Pömilä, Kirkonkylä R
 Vuonna 1920 valmistunut entinen kahvilaraken-
 nus. Nykyisin varastona. (C)
31. Meijeri, mylly ja saha, Kirkonkylä MK, R, H, †
 Pienteollisuusalue, jonka rakennuskantaa lei-
 maa vuosisadan alun tyyli:
 - 1906: meijerirakennus, nyt viljavarastona
 - 1913: juustola, kellari
 - 1917: juustovarasto ja venhämylly, joka on
 muutettu pesulaksi v. 1949
 - 1919: meijerin konttori, konehuone ja mylly
 - 1920: saharakennus
 - 1937: meijerin halkovarasto
 - 1941: höyläämö
 - 1947: meijerin asunnot

Rakennukset ovat edelleen teollisuus- ja varastokäytössä. Miljöötä täydentää lautatarha joen varressa sekä toisella puolen jokea olevat nahkatehtaan rakennukset. (C)

32. Kunnantalo, Kirkonkylä R, H
Entinen Hirvelän talon 1800-luvulla rakennettu päärakennus. (C)
33. Tyrnävän kirkko R
-Arkkitehti F. W. Lüchoun suunnittelema, puusta vuonna 1873 rakennettu uusgoottilainen tornilinen pitkäkirkko, jossa on lyhyet ja leveät ristivarret. Sisällä hoikat puupylväät, keskilaivassa harja-, sivulaivoissa tasakatto. - Tyrnävällä lienee ollut kirkko jo 1600-luvun keskivaiheilla, nykyinen on siten seurakunnan kolmas. (A)
34. Pappila, Tyrnävä kk R
Vanhempi rakennus on entinen Mankilan talon päärakennus, uudempi vuodelta 1932. (C)
35. Vanha rukoushuone R
Ängeslevän Koivulasta siirretty, talkoilla nuorisoseuran taloksi rakennettu talo, joka myöhemmin toimi rukoushuoneena. Omistajana on nykyisin Tyrnävän kunta. (C)
36. Museo, Kirkonkylä R, H
Entinen viljamakasiini 1870-luvulta. (A)

UTAJÄRVI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo 15.4.1976 Jorma Huusko

1. Hiltula, Utajärvi kk R
Utosjoen suulla sijaitseva talouskeskus, jossa on rakennuskantaa ilmeisesti 1800-luvun lopulta, mm. sangen hyvin alkuperäisen asunsa säilyttänyt päärakennus. C
2. Keinälä, Juorkuna R, M
Suurehko hyväkuntoinen, perinteistä talonpoikaISRakentamista edustava asuinrakennus, joka kuuluu viljelysten ympäröimään, rakennuskannaltaan vaihtelevanikäiseen talouskeskukseen. A
3. Korhola, Ahmas R
Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, jonka asuinrakennus on pääosin viime vuosisadan lopun asussa. C
4. Lahti, Sanginkylä R, M, MK
Talouskeskus, jonka rakennukset ovat pääosaltaan oletettavasti 1800-luvun lopulta: kaksi asuinrakennusta, kivinavetta, luhti, ulkorakennus, joka jakaa kartanon kahteen pihaan. Sivummalla tien varressa aitta. A
Sanginjärven rantaviljelysmaisema. C
5. Ikälä R, MK
Perinteistä rakennuskantaa sisältävä talouskeskus, joka sijaitsee Oulujoen rantatörmällä osana avaraa jokivarren viljelysmaisemaa. C
Rakennuksiin kuuluu hyväkuntoinen luhti, joka on ilmeisesti vuodelta 1777 (vuosiluku veistetyinä). A
6. Lipon aitta, Juorkuna R
Hyväkuntoinen aittarakennus. A

7. Kemilä R, MK
 Utosjokivarren pienimuotoinen viljelysmaisema, jossa on vanhaa rakennuskantaa (mm. kammiaittoja). C
8. Sanginkylä MK
 Rantaviljelysmaisema Sanginjärven kaakkoispuolella Itäojasta etelään. Perinteistä rakentamista sijoittuneena mm. maantien varrelle. C
9. Harju, Sanginkylä MK
 Peltomaisema, jota maantie halkoo talojen harvakseltaan merkitsemänä raittina. C
10. Tervola, Sanginkylä MK
 Metsän rajaama viljelysaukea, jossa on perinteistä rakennuskantaa. C
11. SOK:n rakennukset, Utajärvi kk R
 Kaksi tämän vuosisadan alkupuoliskolla rakennettua, klassistista ja aumakattoista liike- ja asuinrakennusta sekä aumakattoinen suurehko varastorakennus. C
12. Sipolan mylly, Ojakylä, Ahmas H, R
 Vuosisadan alussa rakennettu huonokuntoinen, mansardikattoinen myllyrakennus sekä ränsistyneitä saharakennuksia. B
 Kunnostettu mansardikattoinen asuinrakennus. C
13. Pason mylly, Särkijärvi, Kurimo H
 Kohtalaisessa kunnossa oleva pieni vesimylly. A
14. Kurimon ruukki, Särkijärvi H, M
 Kiiminkijoen Kurimuksen kosken rannalla ollut rautaruukki (perustamislupa v. 1853, A. Backman, J.E. Strömberg, A. Laurell, M. Sanström), johon kuului mm. masuuni (1859), putlaus- ja hitsauslaitos sekä vasarat (1861...) ja valimo. Teh-

taalla oli Oulussa myymälä. Kurimo yhtyi Ämmän ruukkiin v. 1864 (Kurimo-Ämmä Jernverk AB). Teräspuutlauslaitteet v. 1867. - Toiminta pysähdyksissä vv. 1869-72, jolloin ruukit osti englantilainen yhtiö "The Finland Charcoal Iron Works Company Limited", joka piti Kurimonkin tehdasta käynnissä vuoteen 1878.

Kurimosta on nyt jäljellä vähäisiä rakennelmia (mm. kanava), kuonakasoja ja kartanon paikka kuusi-aitoineen. C

15. Kirkko ja tapuli, Utajärvi kk R
Heikki Väänäsen rakentama, v. 1762 valmistunut länsitornillinen hirsiarkkukirkko, joka v. 1893 muutettiin uusgoottilaiseen asuun J. Basilierin suunnitelmien mukaan. Vuonna 1970 kirkko entisöitiin alkuperäiseen henkeen professori Esko Järventauksen johdolla. Pohjalainen kellotapuli on rakennettu v. 1764 (Heikki Väänänen). A
16. Kalmusaari, Juorkunanjärvi H
Vanha kappelihautausmaa. A
17. Keisarintie H
Ahmakselta Rokualle ja edelleen Vaalan kunnan puolelle kohti Säräisniemeä jatkuva maantie, jota on ryhdytty rakentamaan 1600-luvulla Oulun ja Kajaanin linnan väliseksi liikenneväyläksi. Tie on yhdistetty keisari Aleksanteri I:n Suomen matkaan v. 1819, joka ei kuitenkaan ole käyttänyt tätä tietä matkallaan Kajaanista Ouluun. Tiellä on kulkenut sen sijaan kuningas Kustaa II Adolf v. 1622. D
- Kotiseutumuseo, Utajärvi kk H, R
Entisessä jyvämäkasiinissa oleva esinemuseo, lähellä piiskaumänty. A

YLIKIIMINKI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/20.1.1976 Jorma Huusko

1. Siltala, Rekikylä R, M
Kahden, kohtalaisessa kunnossa olevien pää-
rakennuksen ja ulkorakennusten muodostama
talouskeskus, jossa vanhemman harmaahirsi-
sen asuinrakennuksen pirtti ollut savupirt-
tinä. Toinen asuinrakennus 1900-luvun alku-
puolelta. (C)
Kaksi aittaa, joista pienempi vuodelta 1823.
Isomman, tiettävästi nuoremman aitan hirret
käännetty. (A)
2. Runtila, Vesalankylä R, MK
Perinteistä maaseuturakentamista edustava
päärakennus (B), kivinavetta sekä ulkoraken-
nuksia. Viljelysmaisema rakennuksineen. (C)
3. Marttilan aitat, Ylikiiminki kk R, M, MK
Aittaryhmä kirkonkylän itälaidalla vaaravil-
jelykset halkovan tien varrella. Aittojen
ja kivinavetan rajaama raitti. (A)
4. Vesala MK
Koulun, sen lähitalojen ja komean puuston
(mm. lehtikuusia) sekä Runttilan tienoon muo-
dostama kokonaisuus, johon edellämainittujen osien
lisäksi kuuluvat viljelykset ja Kiiminkijokivar-
si. (C)
5. Säävälänharju MK, R, M
Vaaraviljelyksen leimaama laaja-alainen mai-
sema, jossa keskeisinä rakennuksina harjun laen
talouskeskus (kaksi asuinrakennusta vuosilta
1952 ja n. 1900 sekä ulkorakennuksia). (C)

6. Juopuli MK
Juopulinjärven eteläpuolella leviävä viljelys-
maisema. Rakennuskanta osin traditionaalista
maaseuturakentamista edustavaa. (C)
7. Joki-Kokko MK, R
Puuston keskellä mäellä kohoava rakennusryhmä,
jossa perinteistä rakennuskantaa. Maisemaan
kuuluvat lisäksi viljelykset, tiet ja joki. (C)
8. Perttula MK, R
Jokirannan viljelysmaisema, jossa metsän ra-
jaava osuus tuntuva. Rakennuskannassa perin-
teistä talonpoikaista leimaa. (C)
9. Ylikiimingin kirkko R
Jaakko Rijfin suunnittelema, v. 1786 valmistu-
nut puinen barokkiklassismin henkinen risti-
kirkko, jonka ristikeskuksessa kohoaa torni.
Mikael Toppeliuksen maalaama alttaritaulu. (A)
Kirkon vieressä vanhan tapulin alaosa. (A)
10. Vanha pappila R, H, M
Hyväkuntoinen 1800-luvun pappilarakennus, jonka
vanha puusto ja ulkorakennukset osaltaan muovaavat
pihamiljöötä. (A)
Tien vastakkaisella puolella vanha väentupa. (B)
11. Vanha kanttorila R, H
Viime vuosisadan alkupuolella rakennettu perin-
teistä maaseuturakentamista edustava talo. (A)
12. Kotiseutumuseon makasiini, Ylikiiminki kk H, R (A)
13. Vesaisen muistomerkki, Vesalankylä H
Sissipäällikkö Pekka Vesaisen muistomerkki
(Oskari Jauhiainen 1936). (A)

YLI-II

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/20.1.1976 Jorma Huusko

1. Alarajala, Jakkukylä R, H, MK
Kauppias Johan Häggqvistin 1800-luvun lopulla rakennuttama, lähes 40 m pitkä asuinrakennus, jonka toisessa päässä makasiini ja kauppa (lopettanut toimintansa). Korjauksissa alakerran maitohuone muutettu saunatiloiksi, keskuslämmitys. Osittain peltikatto. Talon vanhasta kivinavetasta jäljellä puolet. Lähistöllä lisäksi puimahuone. Alarajalassa on asuttu 1600-luvulta lähtien. Talo sijaitsee maisemallisesti huomattavalla paikalla Iijoen törmällä.
(B)
2. Ylirajala, Jakkukylä R, M, MK
Huvilana käytetty 1800-luvun talo ulkorakennuksineen, joka korjattuna ja osin uudistettuna on hyvin säilyttänyt alkuperäisen ilmeensä. Tärkeä osa tienoon viljelysmaisemaa. (A)
3. Turtinen, Jakkukylä R, H, M
Perinteinen talonpoikaistalo, jonka asuinrakennuksen pirttiosa (ollut savupirtti) rakennettu mahdollisesti 1700-luvulla. Rakennusta on korjattu: ikkunat ovat kolmi-ruutuiset, ulkovuoraus 1920-30-luvulta, pärekaton päällä osittain huopa, sisustusta uusittu. Vanhimmasta rakennusvaiheesta näkyvissä detaljeja sekä pirtin sisäkatto. Ulkorakennuksiin kuuluu huonokuntoinen navetta, kellari, aitta ja riihi. (B)

- 4. Maalismaa R, H, M, MK
 Kahden talouskeskuksen muodostama lähes 1800-luvun asussa säilynyt rakennusryhmä. Alaraasakan päärakennus vuodelta 1845, Juusolan hieman nuorempi. Ulkorakennukset (aitat, talli, pajat, kellarit, ruumenhuone) 1800-luvun puolivälistä, poikkeuksena aitta vuodelta 1610. Vanhaa esineistöä. Korjauksista huolimatta ovat asuinrakennukset osin huonokuntoisia. - Joen säännöstely turmelee maisemaa. (B)

- 5. Mikkola asuinrakennukset, Karjalankylä R
 Paikalla sanotaan olleen asutusta jo 1500-luvulla. Talo esiintyy v. 1647 nimellä Kälkäjä, ison jaon yhteydessä v. 1816 nimi muuttuu Mikkoseksi. Talon jaossa 1900-luvun puolella asuinrakennukset siirretty jokitorrmälle. Hilja Mikkolan talo on rakennettu v. 1900, talossa on toiminut kauppa vuosisadan alkupuolella. Kunnostettu v. 1936. (B)
 Eino Mikkolan talo uudistettu v. 1948; pirttiosa on entinen savupirtti. (B)

- 6. Kaisto, Karjalankylä R, H
 Kahden asuinrakennuksen ja ulkorakennusten muodostama ryhmä, jossa on alkuperäisessä asussaan säilyneet 1890-luvun asuinrakennus sekä tätä vanhempi aittarakennus (puohi). Asuinrakennuksessa aloitti toimintansa Karjalankylän kansakoulu v. 1922, talo ollut uittoaikoina lauttamiesten majapaikkana. Toinen asuinrakennus on 1920-luvun lopulla tehty vanhasta 1800-luvun puolivälin talosta mm. huonejako säilyttäen. - Talo on tunnettu jo 1500-luvulta.
 Taloon kuuluu hyväkuntoinen tuohikattoinen 1800-luvulla rakennettu riihi. (A)

7. Koskela, Karjalankylä R, H, M
 Runsaasti perinteistä rakennuskantaa säilyttänyt talouskeskus, jonka kaksi asuinrakennusta on 1800-luvun puolivälistä (ulkovuoraus 1920-luvulla), yksi 1930-luvulta. Suuri rappeutuva, vv. 1903-05 rakennettu kivinavetta, useita hyväkuntoisia aittoja. (A)
 Koskelasta lienee saanut alkunsa Siuruan Osuusmeijerin perustaminen v. 1912. Koskelassa (Rajalassa) on perustettu v. 1918 Suojeluskunnan paikallisosasto sekä pidetty kunnanvaltuuston ensimmäinen kokous v. 1924, lisäksi talossa on toiminut 1920-30-luvulla Yli-Iin Osuuskassa.
8. Leskelä, Karjalankylä R
 Vuoraamaton, 1800-luvun asussa säilynyt, kohtalaisessa kunnossa oleva asuinrakennus, joka on asuttuna vain kesäisin. Pirtissä taitteinen sisäkatto; entinen savupirtti. Talossa on maatalouden lisäksi myös harjoitettu kauppaa. Talo on toiminut kestikievarina vv. 1900-1922. - Ulkorakennukset purettu. (A)
9. Hökkä-Nikula, Karjalankylä R
 Talo on rakennettu savupirtiksi oletettavasti 1700-1800-luvun vaihteen tienoilla, kamaripää 1800-luvun lopulta. Nykyisen talo on tämän vuosisadan alkupuolella tehdyssä asussaan. (A)
10. Vehkaperä, Karjalankylä H, R
 Entiseksi mäkitupalaisasumukseksi luokiteltu, n. v. 1800 rakennettu talo. Rakennus on säilyttänyt paljon 1800-luvun piirteitä (mm. alkuperäiset uunit), huonokuntoinen. Savusauna ja aitta. (B)

11. Kakko, Karjalankylä H
Alustalaisen asunnoksi arveltu entinen savu-
pirtti, jonka sanotaan olleen heinälatona
jo yli 100 vuotta. Huonokuntoinen. (B)
Tilalla asunut sama suku vuodesta 1542 läh-
tien. Nykyinen päärakennus vuosilta 1922-
23. Aittoja. (C)
12. Rajala MK
Rantaviljelysmaisema, jossa asutus sijoittu-
nut Iijoen molemmin puolin. Merkittävää ra-
kennuskantaa edustavat Ala- ja Ylirajalan
talot. (C)
13. Jakkukylä MK
Viljelysmaisema, jonka rungon muodostaa jo-
kirantaa myöten kulkeva tie ja sen varrelle
ryhmittyneet talot. (C)
14. Jakkuranta MK
Talotihentymän sekä tien- ja joenmutkan
leimaama viljelysmaisema. (C)
15. Karjalankylä MK
Kaistonsuvannon alapuolella joen molemmil-
le rannoille levittävä viljelysmaisema.
Perinteistä rakennuskantaa. Joen osuus mai-
semakuvassa on negatiivinen säännöstelyn
vuoksi. (B)
16. Manninen, Yli-Ii kk H, R, MK
Färimanniseksi kutsuttu talo Ii- ja Siuruan-
joen yhtymäkohdassa jokitorväällä. Talon koh-
dalla oli lossi vuoteen 1935 asti, ja maan-
tie kulki talon pihan läpi. Heikki Manni-
nen osti paikan 1870-luvun lopulla ja suu-
rensi entistä lossimökkiä Karjalankylän Jur-

vakaiselta tuodulla talolla. Nykyiseen kokoon-
sa talo tehtiin vuosisadan vaihteessa; taloon on
tehty ulkovuoraus (pystylaudoitus) ja huoneita
on kunnostettu.

Talossa on toiminut Yli-Iin ensimmäinen posti ja
kyläkauppa sekä kestikievari. (A)

17. Niemelä, Yli-Ii kk R
Talo tunnettu jo vuolta 1580, nykyinen vanha
asuinrakennus tehty v. 1842 (vuosiluku pirtin
seinässä). Talo on lähes täysin 1800-luvun asus-
saan; 1900-luvun alkupuolella vuorattu ulkoa pys-
tylaudoituksella. Rakennuksen toisessa päässä ol-
lut pirtti on purettu 1930-luvulla. Pirtti on
toiminut väliaikaisena kirkkona 1917-32. Talossa
on toiminut Osuuskassan konttori sekä kestikievari.
Rakennus on huonokuntoinen ja autiona. (B) -
Pihapiirissä sijaitsee v. 1723 rakennettu aitta.
(A)
18. Pori, Jakkukylä H, R
Taitekattoinen, n. v. 1924 rakennettu belgialai-
sen puutavarayhtiön ("Maalismaayhtiö") entinen
konttorirakennus. Autiona. (A)
19. Leuvanniemen mylly ja saha, Karjalankylä H
Siuruanjokeen tiettävästi v. 1908 rakennettu ve-
simylly, jonka yhteydessä on ollut myös raamisaha.
Huonokuntoinen. (B)
20. Ahvenojan mylly, Kollaja H
Vuodelta 1864 oleva vesimylly, josta on kunnos-
tettu mm. katto. (A)

21. Hirvenojan mylly, Kollaja H
Tyydyttäväkuntainen vuosisadan vaihteen tie-
noilla rakennettu vesiratasmylly, jossa myös
v. 1960 käytössä ollut pärehöylä. (A)
22. Hangaslammen tukkikämpä, Karjalankylä H, R
Pyöreistä hirsistä salvottu perinteinen tukki-
kämpä (pohja n. 8 x 16 m), joka on siirretty
nykyiselle paikalleen v. 1958. Lisäksi talli,
sauna ja liiteri. (A)
23. Mannilan tervahauta, Karjalankylä H
Iijoen törmällä oleva tervahaudan pohja, joka
on ollut käytössä viimeksi 1930-luvun lopulla.
(B)
24. Yli-Iin kirkko R
Puinen länsitornillinen pitkäkirkko, joka on
valmistunut v. 1932. Seurakunnan ensimmäinen
kirkko. - Yli-Iin kirkkoherrakunta per. v. 1917,
srk v. 1924; kirkkona toiminut vv. 1917-32 Nie-
melän pirtti. (A)
25. Tannilan hautausmaa H
Matkavaarassa sijaitseva, v. 1809 käyttöön otet-
tu hautausmaa, jonne vievä tie kulkee osan mat-
kaa pitkospuita pitkin. (A)
26. Metelinkirkko, Karjalankylä H
Kaiston Huhinmaalla sijaitseva kivirakennelma,
jonka on mm. arveltu olevan pakopirtin jäänteitä.
(D)

YLIKIIMINKI

Kulttuurihistorialliset suojelukohteet

Alustava luettelo/20.1.1976 Jorma Huusko

1. Siltala, Rekikylä R, M
Kahden, kohtalaisessa kunnossa olevien pää-
rakennuksen ja ulkorakennusten muodostama
talouskeskus, jossa vanhemman harmaahirsi-
sen asuinrakennuksen pirtti ollut savupirt-
tinä. Toinen asuinrakennus 1900-luvun alku-
puolelta. (C)
Kaksi aittaa, joista pienempi vuodelta 1823.
Isomman, tiettävästi nuoremman aitan hirret
käännetty. (A)
2. Runtila, Vesalankylä R, MK
Perinteistä maaseuturakentamista edustava
päärakennus (B), kivinavetta sekä ulkoraken-
nuksia. Viljelysmaisema rakennuksineen. (C)
3. Marttilan aitat, Ylikiiminki kk R, M, MK
Aittaryhmä kirkonkylän itälaidalla vaaravil-
jelykset halkovan tien varrella. Aittojen
ja kivinavetan rajaama raitti. (A)
4. Vesala MK
Koulun, sen lähitalojen ja komean puuston
(mm. lehtikuusia) sekä Runnttilan tienoon muo-
dostama kokonaisuus, johon edellämainittujen osien
lisäksi kuuluvat viljelykset ja Kiiminkijokivar-
si. (C)
5. Säävälänharju MK, R, M
Vaaraviljelyksen leimaama laaja-alainen mai-
sema, jossa keskeisinä rakennuksina harjun laen
talouskeskus (kaksi asuinrakennusta vuosilta
1952 ja n. 1900 sekä ulkorakennuksia). (C)

NIEMELÄNKYLÄ, YLIVIESKA

Rakennetun ympäristön suojele maatalouskylässä

Diplomityö Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla
professori Esko Järventauksen ohjaamana

Jorma Huusko

Työssä tarkastellaan rakennetun ympäristön suojeleongelmia kaavoituksen ulkopuolelle jääneissä taajamissa sekä haja-asutusalueilla. Esimerkkinä on Ylivieskan Niemelänkylä. Työ etenee rakennussuojelun yleisestä selvityksestä maaseudun positiivisten ympäristötekijöiden määrittelyyn sekä niiden säilyttämisen ja kehittämisen problematiikkaan. Lopuksi esitetään ehdotus rakennussuojelun järjestämisestä maaseudulla sekä ehdotuksen sovellutus Niemelänkylään.

Työssä on lähdemateriaalina käytetty kirjallisuus- ja arkistotietoja sekä haastatteluaineistoa. Niemelänkylässä tehtyjen haastattelujen lisäksi on eri alojen kysymyksistä neuvoteltu maatalous- ja rakennusneuvonnan sekä rakennustarkastustoimen edustajien kanssa. Työn ohjaajan, professori Esko Järventauksen lisäksi on suojeleusuunnitelmiin liittyvistä kaavallisista kysymyksistä neuvoteltu professori Matti Aaltonen kanssa.

Niemelänkylän oloja selvittävä osa sekä suojeleusuunnitelman hahmottaminen pohjaavat valtion rakennussuojelukomitealle tekemääni selvitykseen, joka on valmistunut 7.4.1974.

Rakennussuojelukomitea jättää mietintönsä valtioneuvostolle parin viikon kuluttua.

Diplomityössä maaseudun rakennussuojelun järjestämistä on käsitelty erillisenä, itsenäisenä kannanottona suojelekysymyksiin.

RAKENNUSSUOJELUSTA

Taajamien kasvu on muuttanut perusteellisesti kaupunki- ja kylänäkymiä; myös perinteinen suomalainen maalaismaisema on saanut uuden modernin ilmeen. Muutosprosessi on aiheuttanut myös fyysisen ympäristön laatuun liittyviä ongelmia, jotka kärjistyvät siellä, missä muuttuminen on ollut nopeinta. Ympäristön laatuun kohdistuvan tutkimuksen - myös kritiikin - kiteytyessä vaatimuksiksi ympäristönsuojelutoimista on tullut esiin tarve suojella vanhaa rakennuskantaa sosiaalisinkin perustein. Rakennussuojelussa tämä ilmenee mm. siten, että yksittäinen suojeltu rakennus voi nopeasti menettää osan arvostaan, jos sen ympäristö muuttuu suojelukohteen henkeen sopimattomaksi. Toisissa tapauksissa taas suojelukohteen muodostaa jo alkujaan laajempi kokonaisuus, esimerkiksi kulttuuri-maisena tai rakennusryhmä. Tällöin kohteen eri elementit ovat arvokkaita kokonaisuuden osina ja suojelutoimien vaikutus on ulotettava laajalle alueelle.

RAKENNETUN YMPÄRISTÖN SUOJELU

on yleiskäsite, joka sisältää sekä rakennuksiin, rakennusryhmiin, rakennelmiin että laajempiin luonnontilasta muutettuihin maisemallisiin kokonaisuuksiin kohdistuvia toimia, jotka ennallistavat tai säilyttävät kohteen arvokkaita ominaisuuksia. Suojelutoiminnalle voidaan määrittää kolme päälinjaa.

- 1) Arvokkaiden rakennusten ja rakennettujen kokonaisuuksien tuhoamisen estäminen.
- 2) Rakennusten, niiden osien sekä ympäristön kunnon ylläpitäminen.
- 3) Rakennetun ympäristön laadun nostaminen; saneeraus niiltä osin kun sen avulla voidaan edistää suojelua.

Termiä "rakennetun ympäristön suojelu" käytetään tässä työssä erityisesti silloin, kun halutaan tähdentää olevan kysymys alueellisesti laajasta kohteesta.

RAKENNETUN YMPÄRISTÖN SUOJELUN MUODOT

- 1) Antikvaarinen suojelu, joka tähtää rakennuksen ominaisuuksien säilyttämiseen ja ennallistamiseen. Tätä toteutetaan päättämällä suojella rakennus sekä tekemällä kunnossapito-, restaurointi- ja rekonstruointitoimia.
- 2) Kehittävä suojelu, jonka tarkoituksena on ennalta ehkäistä käyttöarvojen ja taloudellisen arvon joutuminen ristiin, mistä olisi tuloksena rakennuksen häviäminen. Suojelua toteutetaan yhdyskuntapoliittisin keinoin: asema- ja kaavoituksella sekä rakennusten ja alueiden käyttösuunnitelmilla. Kehittävän suojelun piiriin kuuluu myös rakennuksen käyttöarvoja kohottava toiminta, esim. vanhojen asuntojen modernisointi.

Nykyinen suojelulainsäädäntö koskee pääosin antikvaarista suojelua. Rakennuslain kaavoitussäädösten puitteissa taas olisi mahdollisuuksia laajempaankin suojelutoimintaan.

TIEDOTUS- JA VALISTUSTOIMINNAN VAIKUTUS VANHAN RAKENNUSKULTTUURIN SÄILYMISEEN

Merkittävä osa ympäristönhoidon ja rakennussuojelun tehostamisessa maaseudulla on rakennustarkastajilla sekä maatalouden neuvontajärjestöillä ja muilla maatalouden piirissä toimivilla rakentamisen asiantuntijoilla. Heidän tulisi toiminnassaan edistää korkealuokkaisen ja omaleimaisen maaseutuympäristön ylläpitämistä ja perinteisen talonpoikaisen rakennustavan kehittämistä. Tällä hetkellä maatalouden neuvonnan piirissä voidaan havaita perusteetonta uudisrakentamisen suosimista. Ikävimmin tämä käy ilmi asuntorakentamisesta: usein suositellaan helpoimmin saatavilla olevaa talotyyppiä täysin ympäristöstä piittaamatta. Asenteiden korjaaminen on aloitettava kouluttamalla ensin maatalouden piirissä toimivia neuvoja. Lisäksi on tehostettava peruskorjausten ja suojelun rahoituksen tiedottamista. Olisi myös laadittava rakennusperinteen huomioon ottavia kunnostuksen opaskirjoja myös omatoimista kunnostusta varten.

VAPAAEHTOINEN SUOJELUTOIMINTA MAASEUDULLA

Vapaaehtoisen suojelun piiriin on luettava huomattava osa maaseudun tämänhetkisestä rakennussuojelusta.

Yksityisten tekemän vanhojen rakennusten korjaus- ja hoitotyön lisäksi ovat kotiseutu- ja museoyhdistykset tehneet merkittävää työtä alueellisen rakennusperinteen vaalijoina. Yhdistykset saavat tavallisesti rahallista tukea yhteiskunnalta ja ovat täten osittain lainsäädännön ohjaaman suojelutoiminnan piirissä. Tätä työtä tekevät myös kunnalliset museo-, kotiseutu- ja kulttuurilautakunnat. Toiminta kuuluu pääasiassa antikvaarisen suojelun piiriin ja luonteeltaan kovinkin museaalisena se kattaa vain osan koko rakennetun ympäristön suojelusta.

SUOJELU YHDYSKUNTASUUNNITTELUN OSANA

Suojelutyön perustana tulee olla kunkin kohteen kohdalla selvitys sen kulttuurihistoriallisesta arvosta. Museoviraston pyrkimyksenä on saada aikaan koko valtakunnan kattava kulttuurihistoriallisten suojelukohteiden luettelo ohjaamaan rakennetun ympäristön suojelua. Seutu- ja yleiskaavatasolla tehdyt selvitykset tarjoavat useissa tapauksissa perustan alueelliselle suojelun suunnittelulle.

Tällaisten luettelojen vahvistaminen noudatettavaksi eräänä rakentamista ohjaavana asiakirjana, samoin kuin vahvistettavien ympäristönhoitosuunnitelmien laatiminen antaisi riittävän pohjan yksityiskohtaiselle suojelun suunnittelulle. Suojelullisten seikkojen korostaminen kunnan yleiskaavoituksessa on tarpeellista, koska yleiskaava suositusluontoisenakin edistää suojelun huomioon ottamista muussa maankäytön suunnittelussa.

Useissa kunnissa on ryhdytty laatimaan maatalouden kehittämissuunnitelmaa, ja tämä toiminta laajenee jatkuvasti. Rakennussuojelun ottaminen osaksi maataloussuunnitelmaa loisi suojelulle entistä kiinteämpää toiminnallis-taloudellista pohjaa. Kunnan rakennusjärjestykseen on myös mahdollista sisällyttää tarpeellisia säännöksiä rakennetun ympäristön hoitamisesta koko kunnassa tai sen osa-alueella.

Nykyinen kaavoituslainsäädäntö ei ole kuitenkaan johtanut vanhan rakennuskulttuurin säilymiseen, sillä se ei turvaa mahdollisuuksia säilyttävälle saneeraukselle ja kehittäväälle rakennussuojelulle. Antikvaarista suojelua taas vaikeuttaa määrärahojen puute.

Arvokkaan rakennetun ympäristön säilymisen turvaamiseksi ja sen arvojen edelleen kehittämiseksi olisikin luotava lakisääteinen järjestelmä vahvistettavien suojelusuunnitelmien tekemiseksi eri kaavatasoilla.

EHDOTUS RAKENNUSSUOJELUN JÄRJESTÄMISEKSI MAASEUDULLA

Maankäyttösuunnitelma

Suojelutoiminnan perustaksi olisi yleiskaavassa tai muussa sopivassa maankäytön suunnitelmassa (virkistysalue-, maisemanhoito-, maataloussuunnitelma) määriteltävä kunnan alueen kulttuurihistorialliset ja ympäristön kannalta merkittävät suojelukohdeet. Samaten tulisi osoittaa yksityiskohtaisempaa rakentamissuunnitelmaa tai maisemanhoidollisia toimia vaativat alueet. Tämä osa maankäyttösuunnitelmasta olisi vahvistettava noudatettavaksi ohjeena muussa suunnittelutyössä.

Rakentamissuunnitelma 1

Suunnitelma olisi laadittava kunnassa sellaiselle alueelle, joka kulttuurihistoriallisen suojelun ja maisemanhoidon perussuunnitelmassa on osoitettu yksityiskohtaisempaa suunnittelua vaativaksi alueeksi. Tällainen alue voi käsittää arvokkaan kulttuurimaiseman. Alueella voi olla myös useita kulttuurihistoriallisesti tai ympäristön kannalta arvokkaita elementtejä.

Rakentamissuunnitelma tulisi laatia siinä tapauksessa, että alueelle on odotettavissa uudisrakentamista tai arvokkaat ympäristötekijät ovat vaarassa hävitä esim. rakennuskannan tai kulttuurimaiseman rappeutuessa.

Suunnitelman tarkoituksena on suojelullisten päämäärien ohella ohjata rakentamista alueen arvokkaita ominaisuuksia edelleen kehittäen.

Rakentamissuunnitelma 2

Uudisrakentamista tai korjaustoimia joudutaan suunnittelemaan myös kulttuurihistoriallisesti tai ympäristön kannalta arvokkaaseen yksittäiseen kohteeseen. Näistä tärkeimpiä ovat maaseudulla talonpoikaistalot ulkorakennuksineen. Tällöin rakennuslupa- ja lainahakemusasiakirjoihin tulee liittää detaljoitu rakentamissuunnitelma, jonka erityisenä tarkoituksena on ohjata uudisrakennus- ja korjaushanketta suojelukohteen arvo- ja kunnioittaen.

Suunnitelmaa ei olisi tarpeellista laatia pienehköä kunnossapitoon liittyvää korjaustointia varten.

Suunnitelmassa tulisi esittää kyllin yksityiskohtaisesti nykyinen rakennuskanta, rakennelmat ja puusto sekä kohteeseen liittyvät ympäristötekijät (maaston korkeussuhteet, vesialueet, tiet). Rakennushankkeen laatu tulisi selvittää tarpeellisin piirroksin ja selostuksin, joista käy ilmi säilytettävien tai korjattavien rakennusten lisäksi uudisrakennusten käyttötarkoitus, paikka, massoittelu, materiaalit ja värit. Suunnitelmassa tulisi antaa riittävän tarkat ohjeet uudisrakennusten sopeuttamisesta vanhaan rakennuskantaan ja muihin ympäristötekijöihin sekä selvitys muista mahdollisista toimituksista kuten rakennusten purkamisesta, aidoista ja istutuksista.

Pohjois-Pohjanmaan maisemasuhteiden alustava inventointi,
kuntakohtainen kysely

Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliitto

Oulu 31.5.1972

Kunnan viranomaisen,
johon voidaan ottaa
yhteyttä.

Kyselylomakkeen selitys

Kyselyn tarkoitus

Pohjois-Pohjanmaan Seutukaavaliiton toimesta on käynnistetty seutukaava-
alueen maisemasuhteita koskeva selvitys, jonka tarkoituksena on määrittellä
luonnon maisematyypit sekä eri asutusvaiheiden ja elinkeinomuotojen vai-
kutukset luonnonmaisemaan.

Selvitys muodostaa alueellisen kehityksen erään pitkittäisleikkauksen.
Sen avulla toivotaan voitavan kiinnittää huomiota maiseman luonnon- ja
kulttuuriarvoihin, vahvistaa ympäristönhoidolle myötämielisiä asenteita
ja siten vaikuttaa myös konkreettisiin ratkaisuihin.

Selvitys jakaantuu kolmeen vaiheeseen:

- I Alustava inventointi
- II Maastotutkimus
- III Luokitus, selvitys ja informointi

Käsillä olevan kyselyn avulla kerätään alustavan inventoinnin materiaali.
Sen pohjalta laaditaan myös maastotutkimuksen ohjelma.

MUSEOVIRASTO
MUSEO- ja KIRJALLISEN
OSASTON ARKISTO

Henkilö, joka antaa alustavat tiedot ja johon voidaan ottaa yhteyttä maastotutkimusta tehtäessä.

Nimi

Os.

Puh.

Ohjeita vastaajalle

Kohteiden jäsenitys:

A1 luonnonmaisema	B1 kulttuurimaisema
(A2 luonnonsuojelukohteet)	(B2 esihistorialliset kohteet)
A3 luonnonnähtävyydet	B3 kulttuurimuistomerkit
	B4 rakennusmuistomerkit

Kysely on jäsenöity kahteen pääryhmään. Ryhmä A sisältää alueet, joissa ei ole ihmisen toimintojen jälkiä ja merkkejä. Ryhmä B sisältää ne alueet, joissa ihmisen toiminnot, rakenteet yms. ovat oleellisesti esillä.

Ensimmäiset kohdat, A1 luonnonmaisema ja B1 kulttuurimaisema, sisältävät suuret, alueenomaiset, kokonaisuuksina ymmärrettävät kohteet. Muissa kohdissa otetaan esille pienemmät, mutta silti merkittävät erilliskohteet. Luonnonsuojelukohteet ja esihistorialliset kohteet on inventoitu.

Kaavakkein pyydetään luetteloita kohteista sekä tietoja niiden arvostamisesta, tilasta sekä luonteesta rastimerkinnöin. Lisäksi kaavakkeisiin on jätetty tilaa vielä yksityiskohtaisemmille tiedoille. Oheisena seuraa kartta, johon kohteet merkitään järjestysnumeroin.

Korostettakoon vielä, että mikään kohde ei saisi jäädä pois esim. sen vuoksi, että paikka jäsentelyssä on epäselvä tai sarakkeiden kysymykset ovat kohteelle sopimattomia. Epäasiallisuudet voidaan myöhemmässä vaiheessa korjata.

Kaavakkeet pyydetään palauttamaan 15.7.1972 mennessä, jotta myös maastotutkimukset voitaisiin ainakin pääosin suorittaa kuluvana kesänä.

A.1. Luonnonmaisemat

n:o kohde	arvostus paikallinen	arvostus maakunnallinen	arvostus valtakunnallinen	kunto hyvä	kunto huono	tuhoutumisvaara suuri	tuhoutumisvaara pieni	paikkakunnalla tyypillinen	paikkakunnalla poikkeuksellinen	kasvillisuus leimaa-antava	vesistö leimaa-antava	korkeussuhteet leimaa-antavat	lisäselvennyksiä sijainnista, omistajasta, suunnittelijasta tms.	

lisäyksiä, huomautuksia, viittaukset julkaisuihin, kokoelemiin, arkistoihin tms.

A.3. Luonnonnähtävyydet		arvostus paikallinen	arvostus maakunnallinen	arvostus valtakunnallinen	kunto hyvä	kunto huono	tuhoutumisvaara suuri	tuhoutumisvaara pieni	paikkakunnalla tyypillinen	paikkakunnalla poikkeuksellinen	kasvillisuus leimaa-antava	vesistö leimaa-antava	korkeussuhteet leimaa-antava	maa- tai kallioperä leimaa-antava	lisäselvennyksiä sijainnista, omistajasta, suunnittelijasta tms.	
n:o	Kohde															

lisäyksiä, huomautuksia, viittaukset julkaisuihin, kokoelmiin, arkistoihin tms.

B.1.: Kulttuurimaisemat

n:o kohde

arvostus paikallinen	arvostus maakunnallinen	arvostus valtakunnallinen	kunto hyvä	kunto huono	tuhoutumisvaara suuri	tuhoutumisvaara pieni	paikkakunnalla tyypillinen	paikkakunnalla poikkeuksellinen	kylä ja viljelykset	asumus /-ryhmä ja viljelykset	muu elinkeinomaisema	tie, kanava, satama tms.	rakentamisaika
----------------------	-------------------------	---------------------------	------------	-------------	-----------------------	-----------------------	----------------------------	---------------------------------	---------------------	-------------------------------	----------------------	--------------------------	----------------

lisäselvennyksiä sijainnista, omistajasta, suunnittelijasta tms.

lisäyksiä, huomautuksia, viittaukset julkaisuihin, kokelmiin, arkistoihin tms.

B.3. Kulttuurimistö-
merkit

n:o Kohde

arvostus paikallinen
arvostus maakunnallinen
arvostus valtakunnallinen
kunto hyvä
kunto huono
tuhoutumisvaara suuri
tuhoutumisvaara pieni
paikkakunnalla tyypillinen
paikkakunnalla poikkeuksellinen
historiallinen jäämistö
liittyy historialliseen henkilöön
liittyy historialliseen tapahtumaan
kotiseutumuseo, museoalue
rakentamisaika
lisäselvennyksiä sijainnista, omistajasta, suunnittelijasta tms.

lisäyksiä, huomautuksia, viittaukset julkaisuihin, kokoomiin, arkistoihin tms.

B.4. Rakennusmuisto-
merkit

n:o kohde

arvostus paikallinen
 arvostus maakunnallinen
 arvostus valtakunnallinen
 kunto hyvä
 kunto huono
 tuhoutumisvaara suuri
 tuhoutumisvaara pieni
 paikkakunnalla tyypillinen
 paikkakunnalla poikkeuksellinen
 julkinen rakennus,
 talonpoikaistalo, pihapiiri
 muu elinkeino-
 rakennus
 silta, tms. teknillinen kohde
 rakentamisaika

lisäselvennyksiä sijain-
 nista, omistajasta, suun-
 nittelijasta tms.

lisäyksiä, huomautuksia, viittaukset julkaisuihin, kokoelmiin, arkistoihin tms.

POHJOIS-POHJANMAAN KULTTUURIPERINNE

SUOJELUKOhteiden LUOKITTELU

Kunta _____

Vastaaja _____

A. Talonpoikaisrakennukset ja -rakennusryhmät

B. Kylät (kyläkunnat), maanviljelysmaisemat

C. Taajamien rakennukset ja rakennusryhmät

D. Elinkeinoon liittyvät kohteet

E. Sivistyshistoriaan ja hallintoon liittyvät kohteet

F. Kirkkohistoriaan liittyvät kohteet

G. Kartanot, huvilat ja puistot

H. Sotahistorialliset kohteet

I. Liikenteeseen liittyvät kohteet

J. Museaaliset kohteet

K. Muut kohteet (rajakivet ym.)